

MOKSLO LIETUVA

2002 m. sausio 10 - 23 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 1 (247)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 1,5 Lt

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Apie nanomokslą ir nanotechnologiją (1)

Lietuvos mokslo prioritetų sąrašė atsiradus nanotechnologijai, dėmesys šiai tyrimų krypciai smarkiai išaugo. Naujoji sąvoka taip sparčiai ir taip užtikrintai įsitvirtino mūsų mokslininkų žodyne, kad jau dabar be jos sunku įsivaizduoti mūsų konferencijas, seminarus ir kitus mokslo žmonių subuvimus. Savotiškas bendraminčių (kartais gal veikiau tariamų, negu iš tikro esamų) slaptažodis, tarsi koks gero tono požymis. Tačiau jeigu ryžtumės paklausti mūsų mokslo vyrų, kas yra toji vis plačiau linksniuojama nanotechnologija, tai atsakymų tikriausiai turėtume tiek pat, kiek būtų ir į šį klausimą atsakiusiųjų.

Tam tikras nesusikalbėjimas ir paskatino į „Mokslo Lietuvos“ redakciją prie apskritojo stalo pasikviesti kai kuriuos nanotechnologijų srityje dirbančius mokslininkus. Taigi apie nanomokslą ir nanotechnologijas savo mintis dėsto, o vėliau pradeda ir diskutuoti Kauno technologijos universiteto Mikrosistemų ir nanotechnologijos tyrimų centro vadovas prof. Valentinas Snitka, Puslaidininkų fizikos instituto direktorius prof. Steponas Ašmontas, Vilniaus universiteto Biofotonikos ir lazerių tyrimo centro prof. Ričardas Rotomskis bei Teorinės fizikos ir astronomijos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis dr. Arvydas Tamulis. Redakcijos svečius kalbino Gediminas Zemlickas.

Nukelta į 4-5 p.

Sveikiname savo skaitytojus ir visus mielus redakcijos bičiulius su Naujaisiais 2002-aisiais metais. Tegu šie Arkliai metai visiems Jums bus darbingi ir kūrybingi.

„Mokslo Lietuvos“ redakcija

Kad ne pelenais, o žiežirbomis sugrįžtų (1)

MININT JONO VILEIŠIO 130-ĄSIAS GIMIMO METINES

Sausio 3 d. minėjome vienos iškiliausių XX a. pr. Lietuvos asmenybių teisininko Jono Vileišio (1872-1942) 130-ąsias gimimo metines. Prieš tai „Mokslo Lietuvos“ redakcijoje lankėsi ir diskutavo 6 Vileišių giminei skirtų knygų, taip pat ir 1995 m. išleistos monografijos „Jonas Vileišis: 1852-1942: Gyvenimas ir veika“, autorius prof. Jonas Aničas ir doc. dr. Jonas Bulota, kuris daug metų dirbo Vilniaus universiteto Žurnalistikos katedroje, profesinės veiklos bei gyvenimo paslapčių mokė ir į platų gyvenimo kelią išleido ne

vieną šimtą Lietuvos žurnalistų. Jie šiandien dirba įvairiausių leidinių redakcijose, leidyklose, televizijos ir radijo studijose, taigi formuoja ir mūsų požiūrį daugelį Lietuvos ir tarptautinio gyvenimo reiškinį. Ar dažnai remiasi iškiliausių mūsų tautos atstovų gyvenimo ir veiklos pavyzdžiais? Pagaliau ar mūsų sielų dirigentams tie pavyzdžiai šiandien atrodo aktualūs, svarbūs ir būtini, pagaliau ar jiems patiems suteikia taip reikalingos dvasinės ir moralinės atramos rėksmingoje mūsų dienų kasdienybėje?

Nukelta į 6-7 p.

Antrasis ministrų kabinetas (1918 12 26 - 1919 03 12). Iš kairės: Jonas Šimoliūnas, Jonas Vileišis, Jonas Yčas, Mykolas Velykis, Jonas Šimkus, Mykolas Sleževičius, Juozas Tūbelis, Petras Leonas, Tadas Daugirdas

Nuotrauka iš Redos Tursaitės asmeninio archyvo

2 p.

KULTŪROS LOBIŲ SAVADU PRATURTĖJUS

10-11 p.

DISKUTUOJA ONKOLOGAI

12-13 p.

PER BAZILIJONUS PLĖSIS MOKSLINIAI RYŠIAI

14 p.

AR LIETUVIAI PAKARTOS INDĖNŲ TRAGEDIJA?

15 p.

EKSPERIMENTAS SU KULTŪROS IR MENO INSTITUTU

Kultūros lobių sąvadu praturtėjus

Jei smiltelės blaškosi vėjo šen ten genamos, jos nežymiai pranyksta. Jeigu nusėda sluoksnis po sluoksnio, sužavi iškilomis smėlio kopomis. Kažkas panašaus yra ir su įvairiuose leidiniuose išsimečiusiais tautos kultūros tyrinėjimais: neretai ir juos užneša laiko dulkės. Visai kas kita, kai tas sklaidžias žinių kruopelytes išmanančio bibliografo ranka, kruopščiai suslesiojusi iš visų pasviečių, moksliskai surikiuoja viename solidžiam bibliografiniame leidinyje.

Prieš mus štai toks istorikų dėmesio vertas faktas. Beveik prieš pat šv. Kalėdas knygynuose pasirodė savo 75-ąjį gimtadienį šventusio vieno žymiausių lietuvių etnologo prof. habil. dr. Vacio Milius net 415 puslapių nemažo formato knyga „Lietuvių etnologijos bibliografija“. Veikalą, parėmus Lietuvių katalikų mokslo akademijai, išleido Lietuvos istorijos instituto leidykla.

Knygos pratarmėje sakoma, kad bibliografijos yra kiekvieno mokslo pradžia. O „etninės kultūros tyrinėjimuose jos rodo institucijų, asmenų, net valdžios požiūrį į tautos kultūros paveldą ir jo panaudojimą esamuju metu“ (13 p.).

Lietuvių etninės kultūros tiriamąją literatūrą, be pačių lietuvių, įvairiu metu savo tikslais yra bibliografavę ir mūsų kaimynai lenkai, rusai, vokiečiai. Nepaisant to, apibendrinto šios srities literatūros sąvado iki šiolei neturėjome. Tai ir padaryti nėra taip paprasta. Knygos autorius prie šio darbo plūšėjo vos ne visą savo gyvenimą: rausėsi archyvuose, užsienio, net JAV bibliotekose, peržiūrėjo kalnus leidinių. Tik šitaip aptariamajame veikalė sugebėjo pateikti lietuvių etnologinės literatūros vaizdą nuo XVII amžiaus. Iš viso surašyta net 6770 atskirų pozicijų,

lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių kalbomis skelbtų įvairiuose moksliniuose ir pusiau moksliniuose leidiniuose, netgi visai neličiant periodikos.

Šioje Bibliografijoje prof. V. Milius lietuvių etnologinę literatūrą klasifikuoja pagal Bonoje (Vokietija) leidžiamą „Tarpautinę etnologijos bibliografiją“,

ginę kultūra, 8) Tautodailė ir jos kūrėjai, 9) Kalendorinės šventės, 10) Pramogos, etninė muzika, 11) Žinija, 12) Etninės kultūros gaivinimas. Kiekvienas šių skyrių turi dar po kelis ar keliolika poskyrių. Bene plačiausi yra istoriografijos, tautodailės ir kalendorinių švenčių skyriai. Nemaža vietos skirta

minės kultūros institucijomis, draugijomis, muziejais, organizacijomis, jų veikla, su organizuotomis parodomis, paminklų apsaugos klausimais, etninės kultūros tyrinėtojų ir jų atliktais darbais. Atskiri knygos poskyriai skirti Lietuvos dvarų ir miestiečių buičiai, kaimo bendruomenei, valstiečių še-

iška žudiko ranka pakirto 2000 metų gegužės viduryje. Nemaža vietos veikale skirta literatūrai apie įvairius amatus, jų techniką, netgi turgus, kur toji produkcija buvo realizuojama.

Labai vaizdžiai knygoje atsiskleidžia išskirtinis tyrinėtojų dėmesys liaudies architektūrai, sakraliniams paminklams, ras literatūros ir besidomintys liaudies audimu, audiniai, mezziniai, drabužiai.

Gausu literatūros ir apie lietuvių švenčiamas kalendorines, šeimos šventes, jų papročius, žaidimus, žaislus, šokių, muziką ir muzikos instrumentus, taip pat liaudies mediciną, veterinariją ir dar daug ką kita. Taigi prof. V. Milius sudarytoji „Lietuvių etnologijos bibliografija“ apima visas tris įprastinių bibliografijų grupes - chronologinę, teminę ir personalinę. Tai iš tikrųjų gana ilgo laikotarpio (tik pratarmėje nurodyta nuo XVII a., o antrajame viršelyje - nuo XVIII a. iki 1996 m., nors yra pozicijų ir su 1997 m. išleidimo data) lietuvių etnologijai skirtų reikšmingų leidinių įvairiomis kalbomis sąvadas. Reikšmingas šis veikalas ir tuo, jog pats knygos pavadinimas, pratarmė bei turinys pateikiama ir anglų kalba, todėl su lietuvių etnologine literatūra galės susipažinti ir kitų tautų tyrinėtojai.

Knygą papildė asmenvardžių ir vietovardžių rodyklės su prie jų pažymėtais atitinkamų literatūros pozicijų numeriais. Tai palengvins susirasti dominančių klausimų atitinkamą leidinį. Leidinį puošia labai skoningas ir informatyvus dail. Jūratės Tamošiūnaitės sukurtas viršelis.

Ačiū prof. V. Miliui, savo milžinišku indėliu praturtinusiam lietuvių etnologijos tyrinėjimų lobyną!

Prof. habil. dr. Angelė Vysniauskaitė

Žymusis mūsų etnologas prof. Vacys Milius (viduryje) tarp XI Pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyvių (2000 m. birželis)

nes yra vienas jos bendraautorius. Lietuvių etnologinę literatūrą autorius yra suskirstęs į 12 skyrių: 1) Etnologija kaip mokslas, 2) Istoriografija, 3) Bendrieji etninės kultūros klausimai, 4) Bendruomenė, 5) Šeima ir jos papročiai, 6) Verslai ir papročiai, 7) Medžia-

verslams ir medžiaginei tautos kultūrai.

Veikalas padės skaitytojui susieškoti bet kokių lietuvių etnokultūros klausimų norimą leidinį ar straipsnį. Jis padės susipažinti su pačia etnologijos mokslo sąvoka, jos tiriamųjų reiškinų sritimis, tyrinėjimų metodika, et-

mai, jos tarpusavio santykiams. Plačiai atspindėta tokie lietuvių verslai kaip žemdirbystė, žvejyba, medžioklė, bitininkystė. Pastarąją, be kitų autorių, reprezentuoja net 22 darbai etnologijos daktarės Lauros Piškinaitės-Kazlauskienės, kurios gyvybę niek-

Katalikiškos veiklos įvertinimas – Giedros korporacijos premija

Amerikoje nuo 1986 m. beveik kas metai lietuvi moteriai, ypatingai pasižymėjusiai krikščioniškų idealų tarnyboje, skiriama „Giedros“ korporacijos premija. Ši korporacija susikūrė nepriklausomoje Lietuvoje iš Ateitininkų mergaičių draugovės (VDU ji buvo didžiausia lietuvių studenčių organizacija), 1927 m. persiorganizavusi į korporaciją „Giedra“. Korporacijos šūkis: „Į kalnus, į viršūnes!“, tikslas - išugdyti visapusišką moteriškumą, tapti susipratusia lietuve katalike ir savo profesijos specialiste. 1947 m. „Giedros“ korporacija buvo atkurta Hanau stovykloje Vokietijoje, o 1951 m. - JAV, Čikagoje. Korporacijos narių aktyvi veikla stiprinant katalikybę ir lietuvių davė puikių rezultatų.

Žymaus mecenato dr. prelato Juozo Prunskio iniciatyva Giedros korporacija parenka apdovanojimams kandidatas, itin pasižymėjusias katalikiškoje veikloje lietuves - „Giedros“ korporacijos premiją jau yra gavusios Juzė Daudžvartienė (1986), Nijolė Sadūnaitė (1987), Alina Grišienė (1990), Gintė Damušytė (1993), Albina Pajarskaitė (1994), Aldona Žemaitytė

(1995), Birutė Jasaitienė (1996), Nijolė Liobikienė (1996), Angelė Skinienė (1997), Dijana Kančienė (1998), Loreta Paulavičiūtė (2000), dr. Aldona Vasiliauskienė (2000).

Iš Čikagos atvykusi aktyvi giedrininkė Indrė Tījūnėlienė 2001 m. lapkričio 17 d. Vilniaus vietovės tradicinių ateitininkų savaitgalyje „Bičiuli, į mane tavo akimis žvelgia Kristus!“, vykusiame Antano Vienuolio gimnazijoje, poniai Jadvygai Damušienei įteikė jau tryliką „Giedros“ korporacijos apdovanojimą.

Indrė Tījūnėlienė pristatė ponios Jadvygos Damušienės veiklą, primindama, kad prelatas J. Prunskis p. Jadvygą Damušienę yra palyginęs su Katalikų Akcijos Karaliene, kuri tarsi švyturys šviečia daugeliui savo mokinii. Jadvyga ne tik mokė vaikus lituanistinėje mokykloje, bet drauge su vyru dr. Adolfu Damušiu Amerikoje įsteigė ir įrėngė „Dainavos“ stovyklą. J. Damušienės asmenyje jaunimas rado ne tik lietuvių kalbos mokytoją, bet ir lietuviybės skleidėją, patriotinių minčių ugdytoją, dorovinių - etinių normų auklėtoją. Ji buvo tarytum mama ir mokytoja, pasiryžusi

Tryliktoji „Giedros“ korporacijos premija 2001 m. paskirta p. Jadvygai Damušienei (viduryje), o ketvirtoji 1993 m. - Gintei Damušytei, kurias, kartu su dr. Adolfu Damušiu 2001 m. rugpjūtį nufotografavome Trakuose, fondo „[Laisvę] X studijų savaitės renginyje

savo vaikus ginti iki galo, kaip ir savo principus, ji buvo tikras akumuliatorius, kurio jėgą pajuto įvairių kartų Amerikos lietuviukai. Jadvyga Damušienė dirbo skatinama ateitininkų šūkiu išauginti tikrus, visaverčius žmo-

nes. Amerikos, o dabar ir Lietuvos laikraščiuose gausu J. Damušienės straipsnių - jai svarbūs visi su lietuviiais ar Lietuva susiję klausimai. Ponia Jadvyga, dėkodama už jos darbų įvertinimą, kalbėjo, kad ji dirbo ne-

laukdama premijų ar pagyrimų, dirbo skatinama savo širdies, meilės Dievui, Tėvynei, žmogui, dirba ir dabar, kiek leidžia jėgos ir galimybės.

Dr. Aldona Vasiliauskienė

Savo gabumus atskleidusiam žmogui atsiveria pasaulis (2)

Pabaiga, pradžia 2001 m. Nr. 22

Tešiamie pašnekesį su Šiaulių universiteto rektoriumi prof. Vincu Lauručiu, kuris kartu su techniškujų Baltijos šalių universitetų rektorais ir prorektorais lankėsi Šveicarijos to paties profilio universitetuose. Kelionę finansavo Šveicarijoje veikiantis Gebert Ruf fondas, su kuriuo Šiaulių universitetas palaiko glaudžius ryšius.

Naudodamiesi proga sveikiname prof. Vincą Laurutį jį išrinkus antrai Šiaulių universiteto rektoriaus kadencijai.

Derina fundamentinius ir taikomuosius tyrimus

Ar šiame mūsų pokalbyje nėra tam tikro prieštaravimo? Šveicarijoje Jūs su kolegomis matėte, kaip ten plėtojami fundamentiniai ir taikomieji tyrimai, kone visų sričių ir krypčių mokslas, o Lietuvoje siūlote griežtai apsiriboti tik prioritetais. Ar tai logiška?

Istorinė Lietuvos raida yra visai kitokia. Šveicarijoje - 4 valstybinės kalbos, skirtingi ir gana savarankiški kantonai. Lietuviai tauta, turėdama labai gilią istorinę šaknis ir ilgai buvusi kaimyninių šalių „globoje“, labai skausmingai reaguoja į sa-

Posėdžiauja Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencijos nariai: Lietuvos teisės universiteto rektorius prof. Alvydas Pupputis, Šiaulių universiteto rektorius prof. Vincas Laurutis ir Lietuvos mokslo tarybos patarėjas dr. Jonas Puodžius

vo identiteto išsaugojimą. Lietuviai kalba šia prasme yra viena iš didžiausių mūsų vertybių, todėl nenustabu, kad Aukštojo mokslo įsitymas reikalauja Lietuvos universitetuose dėstyti lietuvių kalba. O juk visa tai kontraversiška universiteto kaip pasaulinio mokslo židinio plė-

totei. Toks požiūris labai trukdo studentų ir dėstytojų mainams, kurie sparčiai plėtojami Europos Sąjungoje, neskatina kviešti užsienio studentų, atnešančių universitetams nemenkas pajamas. Taigi universitetų siekiams kuo plačiau atsiverti pasauliui šiek tiek prieštarauja pa-

stangos apsaugoti savo tautines vertybes. Dar sudėtingesnė latvių padėtis, kurių daugiau nei pusė doktorantų - rusakalbiai.

Kita priežastis yra ta, kad Lietuva nėra didelė valstybė ir jos mokslo potencialas, palyginti su pasaulinio mokslo, nėra aukštas. Tai pa-

tvirtina nedidelis Lietuvos mokslininkų publikacijų tarptautiniuose mokslo žurnaluose skaičius. Todėl moksle kaip ir sporte - reikia pasirinkti prioritetas ir jas plėtoti. Šitaip Suomija yra pasirinkusi komunikacines technologijas, Airija - informacines technologijas ir biotechnologijas. Lietuvos politika šiuo klausimu aptarta mokslo ir technologijų Baltojoje knygoje.

Grįžkime prie kelionės išpūdžių. Kaip šveicarai derina fundamentinius ir taikomuosius tyrimus?

Derina tiesiogiai, kadangi kelias nuo fundamentinių tyrimų iki jų taikymo vis trumpėja. Štai informacinės technologijos, kompiuteriai laukia nanotechnologijų srities atstovų pasiūlymų, kaip į vis mažesnį plotą sudėti kuo daugiau informacijos ir kuo greičiau ją ten padėti ir paimti. Šveicarai turi labai plėčias programas ir kitose srityse: elementariųjų dalelių ir kosminių tyrimų, medžiagotyros, aplinkosaugos ir kt.

Šveicarijoje veikia du dideli valstybiniai technikos universitetai - Ciuriche ir Lozanoje, 4 valstybiniai mokslo institutai, kuriuos pavydėtinai gerai finansuoja valstybė, ir 10 kantonų universitetų. Pastarieji yra klasikinio pobūdžio, juose didelis dėmesys skiriamas medicinai, teisei, humanitariniams ir socialiniams mokslams. Be jų, dar veikia ir taikomųjų mokslų aukštosios mokyklos, mes pasakytume, kolegijos.

Labiausiai nustebino, kad toks didžiulis yra universitetų finansavimas. Įsivaizduokite, vienam 11 tūkst. studentų turinčiam Ciuricho universitetui šveicarai skiria pinigų, kurie prilygsta maždaug ketvirtadaliui (!) Lietuvos biudžete esančių lėšų.

Nukelta į 15 p.

Lietuvos mokslo ir studijų finansavimas

Prof. habil. dr. Bronius Kaulakys

Pabaiga, pradžia 2001 m. Nr. 21 ir 22

Vidutinis įvairių institucijų mokslininkų finansavimas

Prasminga ir įdomu paanalizuoti, kokį finansavimą gauna įvairiose mokslo institucijose dirbantys mokslininkai. Padaliję visą institucijos finansavimą iš joje einančių pagrindines pareigas mokslininkų skaičiaus, gauname efektingą vieno mokslininko finansavimą. Šitaip gautus skaičius lyginti tarpusavyje galima tik su išlygomis ir jų nesuabsoliutinant. Gauti skaičiai jokiū būdu neatspindi mokslininkui tenkančio finansavimo, nes iš tų pačių lėšų reikia išlaikyti visą institucijos infrastruktūrą, ūkio ir administracijos padalinius, doktorantus, mokslo darbuotojus, neturinčius mokslo laipsnio, techninius ir pagalbinus darbuotojus, o aukštosios mokyklos - ir finansuoti studentus.

Toks efektingas įvairiose institucijose vienam mokslininkui tenkantis finansavimas pateikiamas 5 lentelėje. Šioje lentelėje „1“ reiškia 46 tūkst. Lt, t. y. visas 29-iesiems institutams 2001 m. skirtas biudžetas (59,596 mln. Lt paprastųjų išlaidų) padalintas iš mokslininkų skaičiaus (1300) institutuose. Kitos institutų uždirbtos lėšos dalyvaujant mokslo programose, konkursuose, vykdan užsakomuosius tyrimus ir

5 lentelė. Santykinis vieno mokslininko finansavimas mokslo institutuose

Institutas	Vieta pagal mokslo lygį	Santykinė 2001 m. subsidija 1 mokslininkui	Nebudžetinės lėšos 1 mokslininkui 2000 m.	Kitos lėšos 1 mokslininkui 2000 m.	a m f
Lietuvos vandens ūkio	16	1,48	0,52	0	
Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės	9	1,41	0,65	0,04	
Biotechnologijos	8-16	1,38	0,86	0,37	
Lietuvių literatūros ir tautosakos		1,25	0	0,36	
Lietuvos energetikos	10	1,22	1,06	0,06	
Biochemijos	5	1,00	0,53	0,21	
Puslaidininkų fizikos	2	0,99	0,09	0,18	
Matematikos ir informatikos	7	0,92	0,08	0,18	
Teorinės fizikos ir astronomijos	1	0,87	0,04	0,08	
Botanikos	13	0,80	0,06	0,09	
Lietuvos istorijos		0,74	0,01	0,25	
Lietuvos miškų	19	0,69	0,32	0,12	
29 institutų vidurkis		1	0,28	0,15	

pan. taip pat perskaičiuotus tais pačiais vienetais.

Lietuvos miškų, Lietuvos istorijos, Botanikos, Teorinės fizikos ir astronomijos institutuose vienam mokslininkui skiriama 1,5-2 kartus mažiau biudžeto subsidijų negu Lietuvos vandens ūkio, Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės ar Biotechnologijos institutuose, galinčiuose dėl tyrimų specifikos užsidirbti ir nemažai papildomų lėšų, ne tik iš mokslo ir studijų biudžeto. Pastebėsime, kad, pavyzdžiui, Teorinės fizikos ir astronomijos institutas, negaudamas papildomai tam lėšų,

išlaiko keliems universitetams ir institutams reikalingą infrastruktūrą: Molėtų astronomijos observatoriją, Planetariumą, pagrindinę šios srities biblioteką ir 2001 m. gavo tik 93,78% 2000 m. biudžeto. Todėl institutas nuo 1998 m. priverstas nuolat mažinti darbuotojų ir doktorantų skaičių. Panaši situacija ir daugelyje kitų institutų.

Analogiškai apskaičiavus, universitetuose vienam mokslininkui, turinčiam pedagoginį arba mokslinį etatą, vidutiniškai tektų apie 2 kartus daugiau biudžeto lėšų negu institutuose (327,399 mln. Lt apy-

tiksliai 3500 mokslininkų aukštosiose mokyklose). Be abejo, universitetų daug didesnė infrastruktūra, daugiau mokslo darbuotojų ir dėstytojų be mokslo laipsnio, tarnautojų, studentus aptarnaujančiojo personalo. Įdomu, kad stipendijų fondas (apie 57 mln. Lt, t. y. 17,5% universitetų biudžeto) beveik lygus sumai, surenkamai iš mokinčiųjų už studijas (apie 60 mln. Lt). Įvairiuose universitetuose šitaip apskaičiuotas vienam mokslininkui tenkantis efektingas finansavimas skiriasi du ir daugiau kartų. Taip yra todėl, kad universitetai finansuojami iš esmės tik pagal studentų skaičių, o ne pagal mokslinį potencialą.

Mokslo institutams skiriamas biudžetą neatsižvelgiama į jų infrastruktūrą, neskiriama lėšų valstybinės ir tarpinstitucinės reikšmės objektams išlaikyti, neskatinamas ir nefinansuojamas dalyvavimas studijų procese, netgi neskiriama lėšų doktorantų stipendijoms. Visa tai institutai privalo išlaikyti ir mokėti atlyginimus primateis į doktorantūrą doktorantams iš tų pačių pagal abejotinus kriterijus skiriamų ir nuo 1998 m. kasmet mažinamų biudžeto subsidijų. Todėl neišvengiamai ne tik darbuo-

tojų, bet ir doktorantų skaičius mokslo institutuose vis mažėja. O Lietuvoje, skaičiuojant milijonui gyventojų, per metus parengiama nuo 5 iki 15 kartų mažiau mokslo daktarų negu Vakarų Europos valstybėse (žr., pvz., www.lmt.lt/Darbas/Rimanto_studija_2001.zip), nors pagal studentų skaičių mes jas jau pasivyjome, o kai kurias ir pralenkėme.

Lietuvos mokslinis potencialas nyksta su vis didėjančiu pagreičiu. Jau dabar jo trūksta netgi studijų procesui aukštosiose mokyklose, ir tie patys mokslininkai kviečiami dėstyti keliuose universitetuose. Trūskiant mokslininkų neįmanomi realūs docentų ir profesorių pareigų konkursai - paprasčiausiai nėra iš ko rinkti, nes paprastai būna tik vienas pretendentas į vieną vietą. O Vakarų šalyse dažnai gaunama 100, net 200 prašymų dalyvauti konkurse profesoriaus vietai užimti. Užsienyje didžiąją dalį mokslinių tyrimų atlieka ir studijas aptarnauja iš viso pasaulio pasirinkti geriausi doktorantai ir jauni mokslininkai. Lietuvoje jų yra apie 10 kartų mažiau negu išsivysčiusiose šalyse.

Taigi realius modernių technologijų plėtros ir žinių ekonomikos kūrimo Lietuvoje planus dar teks nukelti kelis dešimtmečius į ateitį. Šiuo metu tam dar nėra net pradėtas rengti mokslinis potencialas. Iki šiol rengiamos mokslininkų paminos net neužteks palaikyti dabartinio, juo labiau XXI amžiaus pasaulinio mokslo kriterijus atitinkančio lygio aukštojo mokslo sistemai.

Apie nanomokslą ir nanotechnologiją (1)

Atkelta iš 1 p.

Artėjame prie singuliarinio taško

ML. Gerbiamieji kolegos tikriausiai neprieštarau ir „Mokslo Lietuvos“ skaitytojams bent trumpai primins nanotechnologijos atsiradimo istoriją. Pastaruoju metu šis žodis tapo labai populiarus (gal tai susiję su ES Penktąja bendrąja programa, kurios vienas prioritetų yra nanotechnologija, beje, tapusi ir Lietuvos mokslo prioritetu), tačiau nuo dažno vienos ar kitos sąvokos kartojimo ji netampa aiškesnė ar suprantamesnė, drįstu pasakyti, didžiai daliai mūsų žmonių, net ir mokslo bendruomenės atstovų. Tad gal gerb. prof. V. Snitka ir galėtų šią paslaugą mūsų skaitytojams padaryti?

V. Snitka. Iš tikrųjų sąvokos nanotechnologija populiarumas ir dažnas kartojimas mane net ir stebina: šitaip lengvai visuomenė, net ir Lietuvos, priėmė šį tarptautinį žodį. Dar 1991 m. pradėjus man vadovauti „Vibrotechnikos“ moksliniam centrui, mes Kaune pradėjome plėtoti mikro sistemų technologijos darbus ir pasirinkome kaip prioritetinę kryptį, tačiau per visą šį dešimtmetį sąvoka mikro sistemų technologijos labai sunkiai įsitvirtina. O juk per tą laiką šie tyrimai jau pereina į pramonės sritį, po pirmojo etapo (fundamentinių ir taikomųjų tyrimų) jau prasidėjo komercializacijos bumas ir pramonės augimas. Ir vis tik Lietuvoje ši sąvoka ne itin daug ką sako mūsų žmonėms, nelabai prigyja ir Vakaruose. O nanotechnologija, kurios didžiulius laimėjimus tegalime išvelgti ateityje, mūsų žmonių buvo priimta labai lengvai.

ML. Tai kur čia šio pakastas? Noras prisiliesti prie modernios tyrimų srities? Viena iš populizmo moksle formų?

V. Snitka. Taip, manau, kad tai iš tikrųjų yra tam tikros Lietuvos mokslininkų dalies pozicija, tačiau, plačiau kalbant, šaknys veikiausiai gilesnės ir galbūt mes jų dar nesuvokiame. Dabartinėse technologijose ir visuomenės evoliucijoje daug ženklų rodo, kad artėjame prie vadinamojo singuliarinio taško. Pagal Muro (Moore) dėsnį maždaug 2015 m. turėtų būti pasiekta dabartinės elektronikos technologijos galimybių riba, kada 1 atomas bus panaudojamas 1 bito informacijai užrašyti ir tolesnė miniatiūrizacija taps neįmanoma arba tokia brangi, kad nebus prasmės ją naudoti.

ML. O kas toliau? Gal netradicinės technologijos padės įsisavinti ir sritį, kuri šiandien atrodo kaip mūsų technologijos galimybių riba?

V. Snitka. Nagrinėdami interneto plėtros tempus, gautume priešingą kreivę: ji kyla labai staigiai aukštyn, bet jeigu ir toliau ta kreivė augs tuo pačiu pagreičiu, tai apie 2015 m. turės pasiekti begalybę. Tai neįmanoma, vadinasi, kažkas ne taip mūsų analizėje. Technologijų ir socialinių procesų analitikai ir prognozuotojai sako, kad maždaug apie 2015 m. lauktinas tam tikras virsmas - mokslinio suvokimo, socialinis ar pan. Galimas dalykas, kad kaip tik nanotechnologijos tuo metu ir vaidins ypatingą vaidmenį. Štai kodėl jau dabar nanotechnologijos poreikis ir jos augantis populiarumas yra jau ne pavienių asmenų ir net ne atskirų mokslinių grupių narių mąstymo išdava, bet įgyja tam tikro socialinio fenomeno pobūdį.

Lietuvoje ištis daug kas nesuaprantama, kur ta nanotechnologijos esmė, nors tai ir netrukdo šiems veikėjams drąsiai šia sąvoka manipuliuoti. Dešimtmečius dirbė tra-

dicinius mokslinio tyrimo darbus stauga kai kurie veikėjai, kitaip jų nepavadinai, tuos pačius vakarykščius darbus jau perkrikštijo į nanotechnologiją. Kaip yra pasaulyje? Užtektų panagrinti paskutinių mėnesių įvairių šalių

iššifruotos informacijos panaudojimas naujų produktų gamyboje. Viena iš naujų besiformuojančių kryptių šiuo metu yra nanobiotechnologija. Tačiau čia nebeužteks tik biologų ar biochemikų pastangų. Šioms kryptims plėtoti

Pasaulis nuo atomų tik prasideda

ML. Ligi šiol maniau, jog nanotechnologijos - tai, ūkiškai tariant, inžineriniai metodai, taikomi molekulinė lygmeniu,

Nanotechnologijų perspektyvas aptaria Puslaidininkų fizikos instituto direktorius prof. Steponas Ašmontas ir Kauno technologijos universiteto Mikrosistemų ir nanotechnologijos tyrimų centro vadovas prof. Valentinas Snitka

mokslo plėtros prognozes, kad įsitikintume, kaip toli šioje srityje pažengta ir priekį. Mintyje turiu ne vien Europos Sąjungos Penktąją bendrąją ar būsimąją Šeštąją programas - tai technologija, kurios baziniams moksliniams tyrimams finansavimas auga sparčiausiai ir kasmet išauga dvigubai. Manoma, kad per 10 metų nanotechnologija taps svarbesnė už pirmąsias dvi minėtas - komunikacines ir informacines technologijas bei biotechnologiją. Pagal investicijas į mokslinius tyrimus, nanomokslas jau šiandien gauna tiek, kiek ir pirmosios dvi minėtos. Prognozės (remiuosi JT ataskaita) tokios: per 10-15 metų visos šios trys technologijos susilies į vieną technologinę kryptį, kuri palaipsniui pakeis visus ligšiolinės gamybos būdus, pasaulio pramonėje dominuos šių technologijų produktai ir

turi susivienyti ir biologai, ir fizikai, ir inžinerinių kryptių atstovai. Trečioji, besiformuojanti, technologija, kuri įvardinta Jungtinių Tautų apžvalgoje, yra nanotechnologija. Tai technologija, kurios baziniams moksliniams tyrimams finansavimas auga sparčiausiai ir kasmet išauga dvigubai. Manoma, kad per 10 metų nanotechnologija taps svarbesnė už pirmąsias dvi minėtas - komunikacines ir informacines technologijas bei biotechnologiją. Pagal investicijas į mokslinius tyrimus, nanomokslas jau šiandien gauna tiek, kiek ir pirmosios dvi minėtos. Prognozės (remiuosi JT ataskaita) tokios: per 10-15 metų visos šios trys technologijos susilies į vieną technologinę kryptį, kuri palaipsniui pakeis visus ligšiolinės gamybos būdus, pasaulio pramonėje dominuos šių technologijų produktai ir

pasitelkiant informacines ir kitas modernias technologijas.

V. Snitka. Pastebėjimas gana teisingas, tačiau svarbu suvokti nanotechnologijos esmę. Nanotechnologijų esmė Lietuvoje dažnai klaidingai suprantama. Istoriskai žvelgiant, nanotechnologija prasidėjo nuo garsiosios JAV fiziko Ričardo Filipo Feinmeno (Feynman) paskaitos Kalteксе, JAV, bene 1982 m. Tačiau gal tik kelių žmonių galvose ruseno supratimas, jog atomais pasaulis nesibaigia. Priešingai - jis nuo atomų tik prasideda.

1985 m. Šveicarijoje IBM laboratorijoje buvo pagaminti vadinami skenuojantis tunelinis ir vėliau atominės jėgos mikroskopai, kurie iki šiol yra vieni iš pagrindinių instrumentų nanomoksle ir nanotechnologijose. Tačiau pasaulinei nanotechnologijos plėtrai labia svarbūs taip pat buvo Eriko Drekslerio (E. Drexler) teoriniai darbai ir nanotechnologijos pagrindimas, kuriuos jis išdėstė savo knygoje: „Kūrybos varikliai“, išleistoje 1986 m., nanosistemoms skirtoje knygoje „Nanosistemos“, išleistoje 1991 m. Joje ir buvo pateikti save atgamiančių molekulinų mašinų pagrindai, kurių esmė štai kokia: reikia sukurti asemblerį, t. y. molekulinį dirbtinį padarą arba, kitaip sakant, minimalią mašiną (ląstelės ar bakterijos tipo mašiną), o visa kita formuos savaime, kaip dabar savaime formuojasi gyvoji gamta. Tada tie asembleriai savaime susirinks ir sudėtingesnę mašiną, organizuos kitas sudėtingas sistemas, mašinas, gamybą ir t. t. Ši Drekslerio kryptis buvo pavadinta molekuline nanotechnologija. Šiuo metu molekulinės nanotechnologijos kryptis gerokai praplėsta, pasikeitė jos supratimas. Ji suprantama kaip chemijos, biochemijos ir biotechnologijos pagrindu kuriamos didelės sistemos, kuriose sistemų kūrimo procesas yra orientuotas nuo atskirų atomų molekulių sintezės link ir nuo molekulių prie save organizuojančių ansamblių ir sistemų. Šia kryptimi yra plėtojama molekulinė elektronika, kuriamos nanomašinos. Tai kryptis iš apačios į viršų.

Kita kryptis (apie ją dažniausiai ir kalbama Lietuvoje, bet jos reikšmė

nanotechnologijoje gal tik pradeda ryškėti) - tai tolesnė miniatiūrizacija, procesas, būdingas žmonijos technologinei evoliucijai: nuo akmens kirvuko, geležies gaminių iki elektronikos, mikroelektronikos, mikrosistemų. Mikrosistemos dabar ir sudaro naują instrumentinę bazę, kuri veikiausiai ir tarnaus nanotechnologijai kaip instrumentinė bazė.

Iškart norėčiau pabrėžti, kad nanotechnologijos esmė nėra miniatiūrizacija. Priešingai, iš mažų darinių, iš atomų ir molekulių, juos dėliojančią ar leidžiančią susiorganizuoti, kaip dabar ir daro prof. R. Rotomskio grupė, su kuria mes bendradarbiaujame, pavyksta sudėlioti didžiules sistemas. Galutinis tikslas - išmokyti daryti taip, kaip gamta daro, kad pačios ląstelės, pradedant kamieninėmis ląstelėmis, organizuotųsi į organizmą. Vieną dieną kamieninio tipo ląstelės galbūt pavyks susintetinti naudojant nanotechnologinius metodus, o informacija galbūt tam bus imama iš genomo. Tokiai gamybai reikalingas visiškai kitas pasaulio suvokimas ir nauja filosofija, traktoristai negali būti nanotechnologijos specialistai. Kai sakau traktoristai, tai turiu mintyje deterministus, klasikines mechanikos pasaulio suvokimo atstovus, kurie pasaulį mato nuo Niutono mechanikos ar Dekarto sistemos atspirties taško. Gyvojoje gamtoje nėra Dekarto koordinatinių sistemų. Gamtoje veikia fraktalų tipo struktūros, chaoso teorija ir save organizuojančios sistemos. Štai čia yra nanotechnologijos esmė. Ko gero, šiandien kalbėti apie nanotechnologijas gal net per anksti. Labiau vertėtų kalbėti apie nanomokslą ir žinių bazę, kurią reikėtų sukurti, kad būtų galima kurti nanotechnologijas. Dabar pasaulyje plėtojamos tam tikros kryptys, orientuotos į nanostruktūrų panaudojimą, siekiant gauti principines naujas medžiagas, kuriami kvantiniai kompiuteriai nanostuktūrų pagrindu ir t. t. Tačiau galutinės nanotechnologijos tikslas yra molekulinės mašinos. Yra 3 nanotechnologijos kryptys. Pirmoji - kieto kūno technologija, kuri tradiciškai ėjo miniatiūrizacijos keliu ir šiandien turime kažką panašaus į nanotechnologiją, kur bandoma silicio ar kitų kieto kūno struktūrų pagrindu sukurti naujus nanometrinio dydžio elementus - elektroninius, mechaninius.

Antra kryptis taip pat iš esmės plėtojasi miniatiūrizacijos keliu: tai biologija. Pradėjusi nuo ląstelių, biologija perėjo į molekulinį lygį - DNR informacijos dešifravimą, proteinų vaidmens ir t. t. tyrimą.

Trečioji kryptis - chemijos šaka, kuri ėjo atvirkštiniu keliu, pradėjusi nuo atomų, chemija perėjo prie makromolekulių, supramolekulinės chemijos ir kompleksų. Šios kryptys, kurių dvi plėtojosi „iš viršaus į apačią“ ir viena „iš apačios į viršų“ šiandien jungiasi į vieną visumą, o tai ir turėtų sudaryti nanotechnologijos esmę. Tai bus naujos gamybos pagrindas ir naujo tipo gamybinė organizacija. Faktiškai einama gamtos „gamybos procesų“ imitavimo keliu.

O ką nanotechnologijoje daro fizikai?

ML. Prof. V. Snitka pateikė gana bauginančias nanotechnologijos ateities perspektyvas, kadangi šiame pasakojime tarsi atgyja mokslo fantastų sukurtieji pasauliai, kuriuose žmogui gyventi ne itin jauku. Kas bus, jeigu sulauksime meto, kai technologijų sukurti padarai pradės savarakiškai daugintis, organizuotis, ir dar užsims nežinia kokia gamyba. Žmogus taps visiškai nebūtinus, o gal dar trukdys monstrams vykdyti savo saviorganizacijos programą, nežinia kokiems tikslams duota.

Vilniaus universiteto Biofotonikos ir lazerių tyrimo centro prof. Ričardas Rotomskis analizuoja ir technologijų įtaką visuomenės gyvenimo lygiui. Tarp svarbiausių šiuolaikinės visuomenės plėtrai technologijų šiuo metu minimos komunikacines ir informacines technologijas. Jos labai svarbios, nes formuos visą informacinį pasaulinės visuomenės globalųjį tinklą. Antroje vietoje įvardinta biotechnologija ir svarbiausia dalis bus genomo ir proteomikos

www.microsys.ktu.lt

Blogiausia, jeigu programos stabdžiai nesuveiks ir tie monstroi ir į savo kūrejus sureaguos vien kaip į kluvinį, kurį būtina pašalinti, jeigu nori išlikti. Tikiuosi, tu pranašišku ir apokaliptinių laikų nesulaukti, bet mūsų vaikų ir jų palikuonių gaila.

Beje, iš prof. V. Snitkos žangos žodžio nelabai supratau, ką nanotechnologijoje darys fizikai. Nejaugi bus tik chemikų ir biochemikų pagalbininkai? Laime, čia turime Puskalaidininkų fizikos instituto direktorių prof. Steponą Ašmontą, kuris mums ir paaiškins, ką nanotechnologijoje jau šiandien daro Lietuvos fizikai.

S. Ašmontas. Fizikams, kaip ir daugeliui tikslųjų mokslų atstovų, nanotechnologijos terminas yra labai priimtinas, nes 15 ar 20 metų prieš šios srities bent jau mūsų puslaidininkų fizikai labai sėkmingai artėjo.

ML. Nejaugi kone nuo R. F. Feinmeno ir Drekslerio darbų ir prasidėjo nanotechnologija? Ar iš tiesų buvo metas, kai mūsų fizikai dirbo, kaip sakoma, priešakinėje šio mokslo pozicijoje? Manau, mūsų skaitytajams idomu žinoti.

S. Ašmontas. Puslaidininkų fizikos instituto mokslininkai tiria kieto kūno sąveikas su įvairiomis spindulių formomis. XX a. pagrindinės tyrinėjimų kryptys buvo mikroelektronika - puslaidininkų ir kitų įtaisų - miniaturizacija. Kuo mažesni atstumai, tuo didesnė tų įtaisų veikimo sparta. Pvz., kuriant tranzistorius, buvo mažinami bazės dydžiai, elektronas ar skylė greičiau tą atstumą įveikia, todėl tranzistorius gali stiprinti aukštesnį dažnį ir t. t.

Bet jau 1990 m. fizikai įsitikino, kad neišvengiamai artėja laikas, kai bus pasiekta fizikinė riba, kai tolesnė miniaturizacija taps neįmanoma. Jeigu tranzistoriuje bus trys atominiai sluoksniai, o laisvųjų krūvininkų koncentracija turės būti apie 10^{16} cm^{-3} , tai visame sluoksnyje gali nelikti nė vieno laisvo elektrono. Tūris gali būti toks mažas, kad jau neįmanoma pasakyti, ar jis lengiruotas, ar ne, kai krūvininkų koncentracijos yra nedidelės.

Žodžiu, įsitikinta, kad toliau mažinti puslaidininkinius įtaisus jau beveik neįmanoma. Jei šitaip ir toliau būtų dirbta, tai tranzistorių miniaturizacija būtų pasibaigusi maždaug apie 2005–2010 metus.

Tačiau jeigu prisimintume kad ir netolimos praeities prognozes apie lazerinių šviesos impulsų trumpinimą, tai įsitikintume, jog nuo prognozių pradeda nukrypti, jau ne taip sparčiai prie tos ribos artėjama, todėl jau sutariama, kad ir miniaturizacijos tolesnės prognozės nėra visiškai teisingos.

ML. Ko tada vertos prognozės, jeigu nepasivirtina?

S. Ašmontas. Matote, kai pradeda kurti ir gaminti labai mažų dydžių įtaisus, tai jau tenka išmokyti daryti atomų ir molekulių dydžio struktūras.

R. Rotomskis. Jeigu turime makrosistemą, tai ji paklūsta vieniems, o miniaturiniai įtaisai pavaldūs kitiems dėsningumams. Jeigu turime auksinę vielę, tai jos savybės yra vienokios, tačiau jeigu turite tik 500 atomų auksinę vielę, jos savybės aprašomos jau remiantis visai kita fizika. Ir šitai atveria naujas galimybes.

ML. Suprantu, jog tai medžiagotyros srities, kur dirba prof. S. Ašmonta vadovaujami Puslaidininkų fizikos instituto darbuotojai, didelis privalumas. Tikriausiai tą patį galima pasakyti ir apie prof. R. Rotomskio biofotonikos tyrinėjimus. Nė tiesinių reiškinų fizika atveria daugybę naujų galimybių tyrinėtojams.

S. Ašmontas. 2000 m. Nobelio premijos laureatai fizikos srityje dar 1970 m. pasiūlė kurti puslaidininkų heterostruktūras iš skirtingų atomų ir taip pavyko gauti dirbtines medžiagas. Iš puslaidininkų, metalų ir jų mišinių pavyko gauti heterolazerius, tranzistorius su heterosandūromis ir pan.

Darbas galop buvo įvertintas Nobelio premija.

Tačiau noriu atkreipti dėmesį štai į ką: kai iš mikroelektronikos pereiname į nanoelektroniką, t. y. iš mikromatmenų į nanomatmenis, iš esmės keičiasi fizikinės medžiagų savybės - į tai ir atkreipė dėmesį prof. R. Rotomskis.

ML. Tad gal čia, kur tos savybės keičiasi, kur pradeda galioti kitos fizikos dėsningumai, ir prasideda nanomokslas?

S. Ašmontas. Srityje, kurioje man tenka dirbti, ta pati didelio ir mažo tūrio medžiaga akivaizdžiai keičia savo savybes. Net ir mūsų 1977 m. užregistruotas atradimas (Stepono Ašmonta, Juro Poželos ir Konstantino Repšo atradimas apie elektrovaros jėgos ir laidumo asimetrijos susidarymą vienalyčiame izotropiniame puslaidininkyje - G. Z. past.), kai vienalytis puslaidininkis pradeda lyginti kintamą srovę. Jeigu sudaroma asimetrinė forma, tai, pasirodo, turint puslaidininkį mažų dydžių nebereikia nė p-n sandūros, nes vien dėl geometrinų medžiagos savybių galima gauti labai įdomius fizikinius efektus.

ML. Tačiau net ir gavę pirmojo Lietuvos mokslo istorijoje atradimo laureatų vardus Jūs savo efekto visai nevardinote nanotechnologijos reiškinium?

S. Ašmontas. Terminas nanotechnologija nebuvo. Užtat ir gavome atradėjų teises, kadangi niekas netikėjo, kad gali būti toks keistas efektas. Kai 1973 m. J. Požela nuvažiavo į Leningradą (dabar Sankt Peterburgas) ir Ryvkino laboratorijoje padarė seminarą, tai

Ryvkinas kategoriškai pareiškė: „To būti negali“. Žodžiu, J. Poželai buvo pasiūlyta grįžus į Vilnių patikslinti matavimo rezultatus.

Ir vis tik mums pavyko sudaryti modelį, įrodyti savo tiesą ir gauti už tai atradimą. Nanostruktūrų pasireiškimas buvo tiek neakivaizdus, netikėtumo efektas buvo labai didelis. Tuometinis TSRS MA prezidentas akad. Mstislavas Keldyšas kreipėsi į MA prezidentu narius: ar gali štai toks vienalyčio puslaidininkio pavyzdėlis turėti asimetrinę voltamperinę charakteristiką ir lyginti elektros srovę? Jis išgirdo vieniną akademišką atsakymą - ne, negali.

R. Rotomskis. Atsakė vadovaudamiesi klasikinės fizikos samprata.

S. Ašmontas. Iš tiesų jeigu remtume klasikiniais samprotavimais, tai daugelis naujų reiškinų, kurie atsiranda nanostruktūrose, sunkiai suvokiama. Jeigu naudotume kvantinę mechaniką, galime išsiaiškinti, kaip daugelis reiškinų pasirodys lengvai paaiškinami. Tarkime, mažinant vadinamąsias kvantines duobes, elektronai pradeda judėti ribotoje erdvėje ir uždraustoji juosta pradeda didėti proporcingai mažėjančiam puslaidininkinio įtaiso tūriui. Medžiagoje pradeda reikštis dimensiniai efektai. Pagrindiniai fizikiniai medžiagų parametrai kinta priklausomai nuo to įtaiso ar elemento dydžio. Šiomis sąlygomis fizikas pirmiausia galėtų eksperimentiškai išmatuoti ir pagrįsti, kas gi vyksta gautojoje nanostruktūroje.

Bus daugiau

LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. kovo 14 d. 14.00 val. instituto posėdžių salėje (202 kab., Breslaujos g. 3, Kaunas) vyks viešas habilitacijos komiteto posėdis, kuriame LEI dr. JONAS ALGIRDAS KUGELEVIČIUS gins energetikos ir termoinžinerijos mokslo krypties (06 T) habilitacinį darbą „ENERGIJOS TIEKIMO SISTEMŲ VALDYMO MODELIAI IR SPRENDIMAI“.

Habilitacijos komitetas:

- prof. habil. dr. **Jurgis VILEMAS** (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T) - pirmininkas; **nariai:** prof. habil. dr. **Antanas NEMURA** (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T); prof. habil. dr. **Algis GARLIAUSKAS** (Lietuvos matematikos ir informatikos institutas, fizikos mokslai, informatika, 09 P); prof. habil. dr. **Juozas BURNEIKIS** (Lietuvos mokslų akademija, Lietuvos mokslininkų sąjungos institutas; fizikos mokslai, geografija, 06 P); prof. habil. dr. **Jonas GYLYS** (Kauno technologijos universitetas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T); habil. dr. **Vaclovas MIŠKINIS** (Lietuvos energetikos institutas, technologijos mokslai, energetika ir termoinžinerija, 06 T); prof. habil. dr. **Aleksandras Vytautas RUTKAUSKAS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas, 03 S).

Su habilitaciniu darbu galima susipažinti M. Mažvydo bei LEI bibliotekose.

Direktorius J. Vilemas

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą Dainyno skyriaus vadovo vietai užimti.

Prašymą ir dokumentus mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos priima Instituto mokslinis sekretorius adresu: Antakalnio g. 6, LT-2055 Vilnius, telefaksas 61 62 54.

Direktorius Algis Kalėda

LIETUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą Tautosakos archyvo skyriaus vadovo vietai užimti.

Prašymą ir dokumentus mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos priima Instituto mokslinis sekretorius adresu: Antakalnio g. 6, LT-2055 Vilnius, telefaksas 61 62 54.

Direktorius Algis Kalėda

IŠSIKEROJĘS ORGANIZUOTAS NEATSAKINGUMAS

Manau, kad ne aš vienas vis labiau nusiviliu masinėmis bendravimo priemonėmis šalyje. Atvirai kalbant, nesinori žiūrėti ir klausytis įvairių politinių ir visuomeninių laidų, kuriose vis tie patys politiniai veikėjai, kalbėdami per radiją ar televiziją, stengiasi palenkti sau milijonus žmonių, kurių jie niekada nematė ir nematys. Skirtinųjų profesijų žmonės ir firmos įtraukiamos į viešosios nuomonės formavimo verslą. Kiek įvairiausių vien televizijos tokių laidų, kaip „Paskutinė kryžkelė“, „Spaudos klubas“, „Koridai“, „Prašau žodžio“, „Pjūvis“ ir kt. Jos viešąją nuomonę įsivaizduoja kaip pasyvią reakciją - atgarsį į televizijos skelbiamą informaciją. Visuomenė iš tikrųjų šiuo atveju tėra mechaninė visuma žmonių, atiduotų televizijos įtaigai, nesugebančių atsispirti prieš jiems diegiamas nuomones, greitakalbe pateikiamus klausimus. Tiesa, tokiose laidose išgirstamas vienas ar kitas klausimas telefonu iš gyventojų, dažnai nieko nereikšiantis. Nieko nereikia ir neturi įtakos tie vadinami balsavimai už vieną ar antrą atsakymą.

Valdžioje esantys veikėjai daugiau ar mažiau sunerimsta, pajutę, kad visuomenės nuomonė jiems nepalanki, kad krenta jų reitingas. Todėl viešosios nuomonės formavimas tampa įprasta priemone valdžiai užkariauti ir išlaikyti. Tuo ir paaiškinama, kodėl taip dažnai ir mieliai televizijos laidose, konferencijose su žurnalais dalyvauja vis tie patys viešpatuojančio elito atstovai. Retai kada ekrane pasirodo naujas veidas, mokslininkas, specialistas, rašytojas ir pan.

Reikia manyti, kad tokios masinio bendravimo priemonės ne padeda išplėsti ir pagyvinti žemųjų sluoksnių diskusiją, o paverčia juos pasyvia mase virtusioje visuomenėje savo skleidžiamų nuomonių realizavimo rinka. Ir čia informacija tampa preke. Ne tik padidėja auditorija, kuria naudojasi profesionalūs nuomonių tiekėjai, bet ir mažėja galimybė prieštarauti. Televizijos programos, kovamos tarpusavyje dėl mūsų „dėmesio“ dažnai siekia mūsų pojūčių nuvertinimo ir subanalizavimo, panaudoja įvairius triukus.

Tik įprasminta gyvenimo patirtis, o ne žalia pirminė patirtis gali pasipriešinti banalioms masinio bendravimo priemonėms. Tačiau ar žmonės lygina tarpusavyje visuomeninius ir politinius įvykius atspindinčią informaciją iš kelių šaltinių. Taip daro tik nedaugelis. Žmonės linkę patikėti tuo informacijos šaltiniu, kuriuo naudojosi anksčiau, ir turinio prieštaravimų informacijose nebūna, o būna tik pateikimo formos skirtumai.

Masinio bendravimo priemonės išties pateikia daug informacijos apie pasaulio įvykius, tačiau retai kada žmogus gali palyginti savo gyvenimą su ta plačia tikrove. Pateikiama informacija retai siejama su žmogaus rūpesčiais, priešingai, ji atitraukia dėmesį nuo pagrindinių dalykų, trukdo pažinti save ir pasaulį. Žiūrovas iš esmės negauna jokio atsakymo. Jam peršamos ne dvasinės, bet materialinės vertybės, seksas ir pan.

Inertiška mase tapusioje visuomenėje žmonės jaudina tik jų pačių rūpesčiai ir negandos. Masinio bendravimo priemonės, užuot padėjusios žmogui visuomeninius reiškinius suprasti giliau, suvaržo jį šablonais, kad ilgainiui jis tampa dar didesniu nemokša. Neturėdamas savų, jis operuoja visų pri-

pažintomis idėjomis, niekada negali pakilti aukščiau savęs, virš kasdienybės. Jis nesuvokia savo kasdienės patirties, tikrų vertinimo kriterijų ir plaukia pasroviui, tikėdamas valdovų pažadais. Toks gyvenimas kelia nepasitikėjimą savimi, bejėgiškumą, nerimą, savo veiklos beprasmiškumą. Ar tai ne viena iš priežasčių, dėl kurių didėja savizudžių skaičius šalyje?

Įdomiausia yra tai, kad kai kurie intelektualai ir mokslininkai visiškai ne-reaguoja į visuomeninės nuomonės dėl politinių ir visuomeninių reiškinų ir valdžios veiksmų, proto ir tikrovės neatitikimą. Pavyzdžių yra pakankamai, kai valdžios veiksmai prasilenkė su visuomenės nuomone pačiais svarbiausiais klausimais, kad ir „Mažeikių naftos“ privatizavimo kompanijai „Williams“, Ignalinos AE skuboto uždarymo, mirties baudmės panaikinimo ir kt.

Vis dėlto valdžios dėmesys tokiems reiškiniams kaip „korupcija“ rodo, kad ji nerimauja dėl visuomenės dorovės ir aukštuomenės padomumo. Daugybė smulkių demaskavimų parodė, kaip paplito amoralumas visuomeniniuose ir valdžios reikaluose. Ko tik iš aukštuomenės arba į ją pretenduojančių nepalietė šie demaskavimai. Lengviau paminėti gal tuos elito atstovus, kurie niekur nėra įsivėlę. Iš tokių, mano žiniomis, yra A. Sakalas, K. Bobelis, Č. Juršėnas, A. Juozaitis ir gal dar vienas kitas.

Tie demaskavimai, trumpam atkreipę visuomenės dėmesį, tėra laikini dalykai. Be to, žmonės puikiai supranta, kad kuo aukštesnį postą žmogus užima ar užėmė, tuo daugiau jis turi šansų neįkliūti. Daug nusizengimų valstybei yra padarę konservatorių partijos „šulai“, tačiau atplodo vargu ar sulauks. Visgi nepasitikėjimas aukštais ir įtakingais valstybės asmenimis nesiliauja, tačiau apsiriboja pasyviu laukimu naujų demaskavimų, kuriuos žmonės suvokia kaip savaime suprantamą dalyką, formuojantis rinkos santykiams. Korupcija ir mažesni ar didesni piktnaudžiavimai pastebimi visuose aukštuosiuose sluoksniuose. Amoralumo atmosfera vis giliau įsigali mūsų visuomenėje ir dėl to, kad į tokius faktus niekas nereaguoja, taip pat ir masinio bendravimo priemonės.

Aukštuomenei neatstovaujauja tautos patriotai, skambūs teiginiai nėra jos dorovinės vertybės, pasakiška jos sėkmė ir turtai nėra susiję su kokiais nors išskirtiniais gabumais, kaip mėgsta aiškinti „naujieji“ lietuviai. Dabartinis valdovus atrinko ir paruošė tie, kurie iki jų turėjo valdžią, turtus, garsenybių fabrikavimo patyrimą. Jų neatrinko ir neauklėjo jokia valstybinė institucija (panašiai kaip sovietmečiu aukštoji partinė mokykla), susijusi su žinių ir kūrybinių idėjų pasauliu. Tai žmonės, išauklėti ne partijų, jaučiančių atsakomybę šaliai, atvirai ir aiškiai svarstančių svarbiausias problemas, kurios taip neišmintingai buvo sprendžiamos šalyje. Tai ne tie žmonės, kurie jaučia atsakomybę daugybei juos kontroliuojančių visuomeninių organizacijų. Tai žmonės, kurie siekia pirmiausia naudoti sau arba savo partijai, frakcijai, nevengdami jokios demagogijos.

Tokią didelę valdžią, kokios dar nebuvo, kūrėjai įgijo tik naudodamiesi organizuoto neatsakingumo sistema šalyje. Dažnai keičiantis vyriausybėms, nėra jokio vadybos perimamumo, tęstinumo, audito ir veiklos įvertinimo.

Prof. Juozas Burneikis

Kad ne pelenais, o žiežirbomis sugrįžtų (1)

Atkelta iš 1 p.

Būtų sunku prižadėti, jog apie šiuos ir daugelį kitų klausimų išgirsime vienintelę teisingą ir nepaneigiamą nuomonę - toks užmojis veikiausiai viršytų šios diskusijos dalyvių jėgas. Tokia užduotis ir nebuvo kelta. Tačiau skaitytojas turėtų pajusti tikrą malonumą, kartu su šiuo eilučių autoriumi bendraudamas su tikrais ne tik Vileišių giminės, bet apskritai tarpukario Lietuvos kultūros žinovais.

Puikus diskusijos objektas ir pati Jono Vileišio asmenybė. Juk ne paslaptis, kad dar Šiaulių gimnazijos suole ir Peterburgo universitete Jonas Vileišis buvo prisigaudęs socialinės lygybės idėjų, kuriomis, beje, buvo užsikrėtę daugelis to meto mąstančių jaunuolių. Jeigu ne gerokai už jaunėlių brolių vyresnis inž. Petras Vileišis, dar nežinia kaip būtų pasisukęs Jono Vileišio likimas. Juk tai vyresnysis brolis jaunėliui atstojo ir tėvą, kreipė į mokslus, patraukė į tautinio atgimimo srovę, per kurią jis atėjo ir į varpininkų, Vinco Kudirkos pasekėjų gretas. Be inž. Petro Vileišio pastangų veikiausiai neturėtume ir Jono Vileišio, jo didžiųjų darbų tautos labui. Apie tuos darbus ir jų reikšmę lietuvių tautiniam atgimimui, nepriklausomos valstybės kūrimui, pagaliau kaip Kauno miestas, buvęs carinės imperijos apleistas gubernijos miestas, paverstas normalios to meto Europos valstybės sostine, ir kalbės diskusijos dalyviai. Žinoma, nepavyks išvengti ir dabarties aktualijų, jų vertinimo istorinės patirties masteliu, kadangi Jono Vileišio gyvenimo kelias, asmenybės moralinės nuostatos teikia gerą paspirtį diskusijos dalyviams, gal net provokuoja lyginti.

Redakcijos svečius kalbino „Mokslo Lietuvos“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas.

G. Zemlickas. 2001 metais baigėsi inž. Petro Vileišio 150-ųjų gimimo metinių metai, užtat 2002-aisiais minime Jono Vileišio 130-ąsias gimimo metines. Kaip jos bus paminėtos? Ar virs jubiliejiniais renginiais, kaip kad buvo minint inž. Petro Vileišio atmintiną datą? P. Vileišio kraštiečių pasvaliečių ir Vilniaus pasvaliečių bendrijos dėka 2001-iejį, drįstu teigti, iš tikro Lietuvoje nuaidėjo kaip inž. Petro Vileišio metai.

J. Aničas. Deja, su tam tikru liūdesiu turiu pasakyti, kad Jono Vileišio 130-ųjų gimimo metinių paminėjimas, ko gero, bus pačios Vileišių giminės ir kai kurių privačių asmenų reikalas. Kiek man žinoma, valstybės mastu jubiliejus nebus pažymėtas. Minėjimą remia Vilniaus ir Kauno miesto bei

Pasvalio rajono savivaldybės.

G. Zemlickas. Ar tai nebus priežastis to, kad šiandien Vileišiai ne visiems yra patogios istorinės asmenybės? O gal paprasčiausias abejingumas mūsų iškiliems praeities veikėjams? Kasdienybės šurmulyje jų nepasigendame? Tų asmenybių gyvenimas ir pavyzdys nieko negali išmokyti, išitraukus į privatizavimo vaju, sukant galvas, kaip čia dar ką pelningiau išnuomavus užsienio firmoms pagal ilgalaikes sutartis?

J. Aničas. Aš vis dėlto labiau pabrėžčiau abejingumo veiksnį. Kasdienybė taip mūsų valdžią užgožė, kad ji nebesugeba atsirinkti tikrųjų vertybių ir joms skirti reikiamą dėmesį. Beveik neabejoju, kad iš valdžios žmonių niekam nėra į galvą nešovė, kad 2002 m. sausio 3 d. sukako 130 metų, kai gimė Jonas Vileišis.

Kai galvose veikia tik siųstuvai

G. Zemlickas. Valdžios vyrai nesuvokia, kad minėdami iškilių praeities vyrų sukaktis jie ir patys galėtų gerokai sutvirtinti savo autoritetą, iš krašto istorinių asmenybių patirties pasisemtų puikių idėjų, galėtų sulaukti paspirties ir savo kasdieniui veiklai. Jau nekalbu apie tai, kad iš jų galėtų pasisemti sveiko idealizmo pamokų. Deja, paprastai proto ir moralinių vertybių pasigendama mažiausiai.

J. Bulota. Visų lygių valdžios vyrams būtų naudinga bent jau žinoti,

tuvos istoriją, literatūrą, apskritai kultūros dalykus tie valdžioje esantys dažniausiai žino labai nepakankamai. Mechanškai dar sugieda Lietuvos himną - to lyg ir gana.

Manychiau, kad čia esama ir masinės informacijos priemonių kaltės. Esu žodžio žiniasklaida priešas, manau, jog tai paniekiantis žodis, kuris negali pakeisti tokių sąvokų kaip žurnalistika, publicistika. Ar galėtų kam šauti į galvą pasakyti, kad Vincas Kudirka dirbo žiniasklaidoje? Skambėtų keistai.

Ši kalba galėtų mus nuvesti taip pat ir į dabartinį žurnalistų rengimą. Šalies universitetus pastaraisiais metais baigę žurnalistai silpnai žino net ir nesena, praeito amžiaus Lietuvos istoriją, lietuvių literatūrą, to meto situaciją. Iš čia išplaukia nesidomėjimas.

Ar sugebame prisiminti kūrėją

G. Zemlickas. Įdomu sužinoti, ar bent jau Jono Vileišio įkurtojo laikraščio „Lietuvos žinios“ redakcijos atstovai buvo atėję į mokslinę konferenciją, skirtą J. Vileišio 130-osioms gimimo metinėms, vykusią Vilniaus rotušėje? Jeigu nebuvo - tai skandalas. Gal bent kitų leidinių broliai žurnalistai ir Jūsų, gerbiamasis daktare, buvę mokiniai sugužėjo į Vilniaus rotušę?

J. Bulota. O ko jie čia eis? Žurnalistų šiandien, kaip ir vilką, maiti-

darbuotojai operatyviai įstengtų tokią palyginamąją analizę parengti. Tai gana sudėtingas darbas. Apskritai Jono Vileišio 130-mečiui skirtoji konferencija parodė, kad kai kurie pranešėjai net neįstengė perskaityti tai, kas jau parašyta apie Vileišius, taip pat ir monografijos apie Joną Vileišį. Todėl kartojote tai, ką rado enciklopedijoje ar girdėję, nors ir ne visada teisingai. Negi stabdyti žmogų ir ginčysies, jog ne tada ir ne taip buvo. Jeigu pranešėjas turi kitų duomenų, tai turėtų polemizuoti su autoriumi, nes šiam tikslui tokios konferencijos ir skiriamos.

Iš dalies kalti ir panašių renginių organizatoriai. Jau daugiau kaip 10 metų gyvename nepriklausomoje valstybėje, laikas būtų pradėti kalbėti konferencijose apie tai, kas naujo surasta apie vieną ar kitą žmogų, kaip tos žinios panaudojamos ir kaip galima gauti naujų faktų.

Man atrodo, jog čia yra taip pat masinės informacijos priemonių, žurnalistų, publicistų, redaktorių darbo trūkumas. Dažnai skundžiamasi, kad nieko nesugebama duoti šviesaus ir gražaus iš dabartinio gyvenimo. To šviesumo ir gražumo ne tiek jau daug ir yra: visi stačia galva

Jonas Vileišis 1902 m.

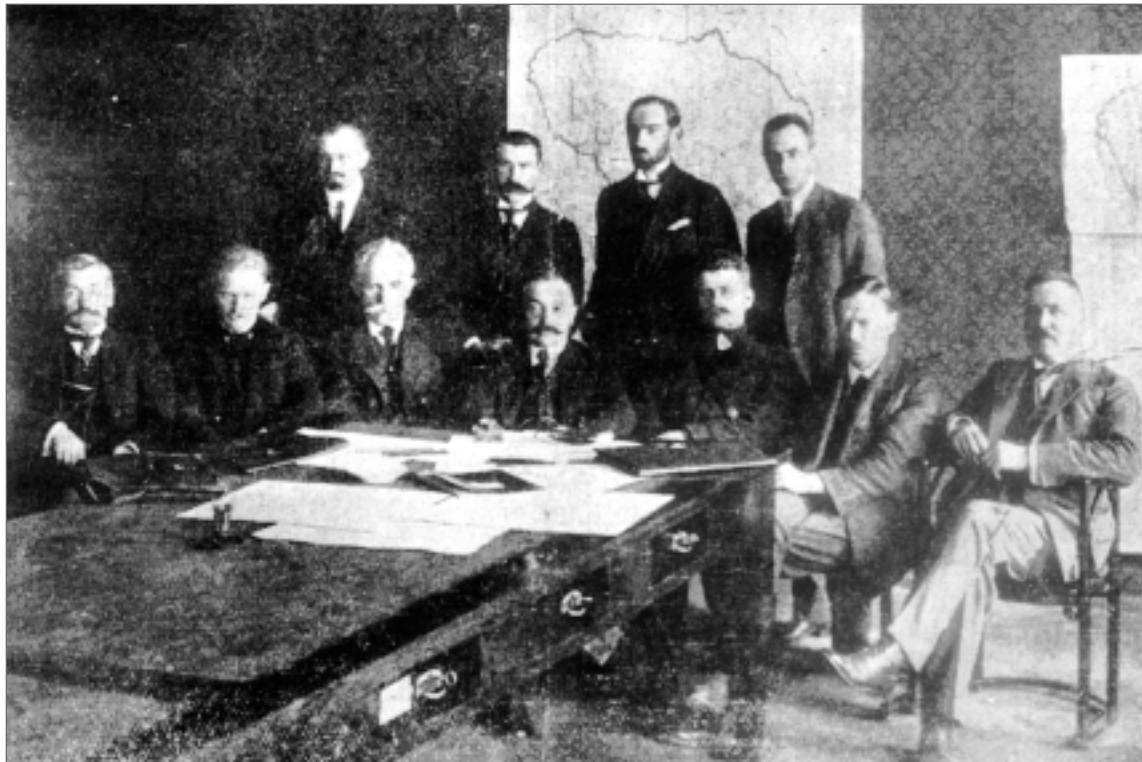
kas, kokiomis sąlygomis ir kaip buvo padaryta. Man įdomu ir kitkas. Štai Kaune 1929 m. spalio 30 d. atidaromas Petro Vileišio tiltas. Tuo metu Jonas Vileišis - Kauno burmistras, o Petro Vileišio sūnus inž. Vytautas Vileišis - susisiekimo ministras. Pasimtu to meto laikraščius ir tikiuosi, kad Vileišių šeima ta proga bus kaip nors pagerbta, pažymėta, bent jau plačiau paminėta. Reporteriai negaili liaupsių į tilto atidarymą atvykusiems valdžios vyrams. Dalyvauja prezidentas Antanas Smetona ir ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras. Vileišiams vietos laikraščiuose ta proga kaip ir neatsirado. Tiesa, kan. J. Tumas-Vaižgantas pašventino tiltą, kaip ir daugelį kitų J. Vileišio iniciatyva trečiajame XX a. dešimtmetyje Kaune pradėtų ir užbaigtų statybų. Tiltu atidarymo metu A. Smetona bendravo su J. Tumu-Vaižgantu, aiškiai nepastebėdamas Vileišių šeimos atstovų net Petro Vileišio vardo tilto atidarymo ir pašventinimo proga. Kas tai? Atsitiktinumas, dėmesio stoka ar reporterių aplaidumas? Blogiau. A. Smetona nemėgo Vileišių giminės ir nelabai tai slėpė. Bet tai jau kita tema.

J. Tumas buvo šviesi asmenybė, labai jautri, bet, atvirai kalbant, kai kur buvo Joną Vileišį nuskriaudęs. Aš tai pabandyčiau įrodyti kiek vėliau, remdamasis paties J. Tumo laišku.

Vienintelė patirtis, kuria nepamirštame pasinaudoti

G. Zemlickas. Vileišių giminė daug nusipelnusi ne tik lietuvių tautiniam judėjimui, atgaunant Lietuvos nepriklausomybę, bet ir provincinį Kauno miestą verčiant valstybės sostine, tegu ir laikinąja. Nepaisant didelių nuopelnų miestui ir valstybei, Vileišių giminė vis tik pasijuto tarsi į šalį nustumta. Labai panašūs procesai vyksta ir dabartinėje Lietuvoje. Ar gerbiame prelegentai neįžvelgia tokių to meto Kauno sąsajų su dabartimi? Juk svetimų nuopelnų nepastebėti, juos neigti ar net savintis mėgėjų buvo visais laikais ir, matyt, bus ateityje.

J. Bulota. Kaune Vileišių atžvilgiu šitai buvo padaryta gana demonstratyviai - ta giminė buvo nustumta į šoną. Štai šiuo patyrimu mūsų dienų veikėjai puikiai pasinaudoja panašiais atvejais. Man atrodo, J. Vileišis tokius dalykus buvo neblogojai perpratus, turėjo patyrimą dar iš caro laikų, pasakyčiau, dar iš jo kovos laikų su caro valdžia. Ši prie jo anksti pradėjo kibti.

Ketvirtasis ministrų kabinetas (1919 04 12-1919 10 09). Pirmoje eilėje iš kairės: J. Zubrickas - valstybės kontrolierius, J. Paknys - darbo ir socialinės apsaugos ministras, P. Leonas - vidaus reikalų ministras, M. Sleževičius - ministras pirmininkas ir užsienio ministerijos valdytojas, A. Merkys - krašto apsaugos ministras, S. Kairys - maitinimo ministras, J. Vileišis - finansų ministras; antroje eilėje iš kairės: A. Stulginskis - žemės ūkio ir valstybės turtų ministras, J. Šernas - ministras be portfelio, V. Černeckis - susisiekimo ministras, T. Petkevičius - ministrų kabineto reikalų vedėjas. Darbininkas (Boston). - 1920. - Bal. 8. - Nr. 41.

Iš Jono Aničo archyvo

ką mes buvome įgiję ir ko netekome, ko iš viso to galėtume pasimokyti. Juk iš praeities Tavo stūnūs te stiprybę semia. Kad jos pasisemtų, dirbančiam žmogui, politikui, visuomenės veikėjui ar administratoriui reikia bent jau susipažinti, kas netolimoje praeityje - ne Vytauto ar Mindaugo laikais, o tarpukario nepriklausomoje Lietuvoje buvo padaryta.

Deja, daugelio valdžios vyrų galvose nėra įmontuoto imtuvo, kuris būtų skirtas priimti kitų skleidžiamas bangas. Tose galvose veikia tik siųstuvai - savo pačių mintims skleisti. Todėl tų galvų ir nepasiekia kitų žmonių sakomos mintys. Tai dėl riboto mąstymo, mentaliteto trūkumų. Lie-

na kojos ir ausys, vaikantis sensacija ir skandalus, girdint šūvius bei sprogimus. Iš Jono Vileišio sensacijos nepadarysi, neapšauksi nei gėjumi, nei KGB agentu. Nebent kokiam mažatiražiam kultūriniam savaitraščiui žinutė ar straipsnelį įsiūlytum. Be honoraro.

J. Aničas. Kvietimai „Lietuvos žinių“ redakcijai buvo nusiųsti.

G. Zemlickas. Manau, kad toje konferencijoje būtų labai tikęs ir pranešimas apie „Lietuvos žinias“ - Jono Vileišio 1909 m. birželį įkurtą ir redaguotą, vėliau tarpukariu leistą ir dabartinį laikraštį. Ko gero, taip pat būtų peno apmąstymams.

J. Bulota. Abejoju, ar redakcijos

pasirenge nerti į tą Europą. Ir nenori likti tuščiomis kišenėmis, todėl dalijasi kalakutus, o publika pasimetusi ir suka galvas, kas tai per dalykas ir kas tuos kalakutus gavo? Meras ar daktaras? O gal abu? Konferencijoje buvęs dr. Kazys Bobelis ir sako: „Ko gero, kalakutus gavo abu“. Gal vieną nuskriaudžiame šitaip tvirtindami, bet į tokią situaciją aš niekaip neįsivaizduoju pakliuvusio Kauno burmistro Jono Vileišio.

G. Zemlickas. Esmė Jūsų paskutiniame sakinyje. Gal išties būtų visai neprošal bent žodį kitą pasakyti, ką Kauno miestui būdamas burmistru (1921-1931) padarė Jonas Vileišis.

J. Bulota. Neužtenka išvardyti,

Čia buvo užsiminta, kad Petras Vileišis buvo didelis savo brolio Jono mokytojas, minėta, jog jaunystėje, dar nuo gimnazijos suolo Jonas buvo užsikrėtęs ir socializmo idėjomis. Jeigu socializmą suprasime kaip socialinės lygybės ir teisingumo idėjų įgyvendinimą (iš esmės krikščioniška idėja), tai J. Vileišis juk niekada tų idėjų neatsisakė, toks ir išliko. Liaudininkų idėja jam liko artimos, tegu ir veikiant kitose socialinėse ir ekonominėse formacijose. Net ir vokiečių okupacijos sąlygomis Antrojo pasaulinio karo metais jis iškart prisidėjo prie rezistencinių organizacijų kūrimo. Tačiau, svarbiausia, kad J. Vileišis niekada nenuklydo prie jokios kraštutinės idėjos - nei komunistinės, nei fašistinės doktrinos.

G. Zemlickas. Kokia vidinė jėga padėjo išlaikyti tą pusiausvyrą?

J. Bulota. Būtent brolio Petro patyrimas. Jis brolio pinigais pasinaudavo dar mokydami Peterburgo universitete. Būdamas 21 metais jaunesnis, Jonas matė ir tai, ko vyresnysis brolis, kitos kartos žmogus, jau nesugebėjo suvokti. Man atrodo, kad Petras Vileišis nepriklausomoje Lietuvoje jau sunkiai suvokė, kas aplink vyksta, prie naujų aplinkybių prisitaikyti jam buvo neįmanoma.

O Jonas Vileišis iki pat savo dienų pabaigos gerai suprato, kas tuo metu vyko Lietuvoje. Šį teiginį patvirtino ir prof. J. Aničas surasti rankraščiniai J. Vileišio straipsniai, kurių nespausdino „XX amžius“. Jis vis tik rado būdų ir formų parodyti, kad Lietuva suka ne tuo keliu ir šalies laukia, matyt, dideli išbandymai.

G. Zemlickas. Turėtume atsižvelgti ir į tas objektyvias sąlygas, dėl kurių Petrus Vileišiui buvo sudėtingiau negu jaunėliui broliui suvokti Lietuvos įvykius ir aplinkybes. Nuo 1908 m. iki 1921 m. inž. P. Vileišiui teko geležinkelius tiesti, tiltus ir tunelius statyti Užkaukazėje. Jis sugrįžo į visai jam naują Lietuvą, kuri kėlėsi po Pirmojo pasaulinio karo, tvirtino savo valstybingumo pamatus, ūkinį ir kultūrinį gyvenimą.

Jonas Vileišis niekur nebuvo per tą laiką atitrūkęs nuo Lietuvos, jis ir per Pirmąjį pasaulinį karą gyveno Lietuvoje, tiesiogiai ir aktyviai daly-

ketvirtosios vyriausybės ministras, pirmasis Lietuvos Respublikos misijos pirmininkas, vėliau generalinis Lietuvos atstovas JAV, daug padaręs, kad JAV pripažintų *de jure* Lietuvos valstybę. Pagaliau J. Vileišis juk galima vadinti ir Lietuvos Respublikos atstovybės Vašingtone ir Niujorke steigėju. Tapęs Kauno burmistru jis vėl pasinerė į nuolatinę veiklą, kurios išdava - apleisto carinės gubernijos miesto virtimas europietiška Lietuvos laikinąja sostine. Neabejoju, kad prof. J. Aničas galėtų pateikti dar svaresnių argumentų, iš kurių matytume, jog brolių Vileišių nepriklausomoje Lietuvoje buvo tiesiog skirtinga padėtis. O ir brolių amžiaus skirtumas daug reiškę.

Lietuva jau suko į rinkos ekonomikos kelią

J. Aničas. Žinoma, kad 21 metų amžiaus skirtumas buvo reikšmingas veiksnys. Bet svarbiausia, kad Petras Vileišis negalėjo dalyvauti tuose procesuose, kai kūrėsi nepriklausoma Lietuva, kai prie valdžios atėjo žmonės, už jį gerokai jaunesni ir jam nepažįstami. Nepamirškime, jog po Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje pradėjo sparčiai formuotis rinkos santykiai, kokių ligi tol nėra buvę.

G. Zemlickas. Argi iki Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje nebuvo rinkos santykių? Juk būdama imperialistinės Rusijos sudėtyje Lietuva turėjo ir gyventi pagal imperijoje įprastą ūkinio ir ekonominio gyvenimo formas. Ant liežuvių galo taip ir pinasi „didžiausio visų laikų filosofo ir politiko“ formulotė, kad imperializmas - tai aukščiausioji kapitalizmo stadija. Koks kapitalizmas, tuo labiau imperializmas, be rinkos santykių?

J. Aničas. Poreforminėje Lietuvoje rinkos santykių nebuvo, vyravo natūrinis ūkis. Kiek sparčiau vidaus rinka formavosi Užnemunėje, kur baudžiava buvo panaikinta gerokai anksčiau.

G. Zemlickas. Tačiau grūdai, linai per Rygos uostą iš Lietuvos juk buvo išvežami? Pagaliau miško medžiaga. Per Lietuvą ėjo geležinkelis Peterburgas - Varšuva, iš Rovno ge-

Tad nejaugi mūsų krašte nebuvo rinkos santykių?

J. Bulota. Kaune tebuvo 3 ar 4 fabrikėliai - kokia čia rinka.

G. Zemlickas. Gerb. J. Aničo knygoje skaitau, kaip paauglys Petras Vileišis su tėvu XIX a. septintajame dešimtmetyje vyksta į Rygą pardavinėti obuolių ir didžiai nustebina tėvą bei kitus ūkininkus, teisingai apskaičiuodamas vežime esančių obuolių kiekį. Būsimojo inžinieriaus gabumai pasireiškė dar vaikystėje.

J. Aničas.

Obuoliai, linai, kita ūkio produkcija - dar toli gražu ne rinka. Ji prasideda tik su prekiniais pinigais santykiais ir prekine gamyba, t. y. sietina su fabrikų, įmonių atsiradimu. Vietinei tautinei rinkai atsiriboti nuo svetimos rinkos įtakos buvo galima tik sukūriant savo nepriklausomą valstybę, atsiribojant valstybinėmis sienomis nuo kitų šalių rinkos. Štai toje nepriklausomos Lietuvos valstybėje jau pradėjo formuotis lietuviškasis kapitalas, nacionalinė rinka. Vyko aštri konkurencija su žydų, vokiečių, kitų tautų atstovų kapitalu. Formuojantis lietuviškajam kapitalui į gyvenimą atėjo ir nauji žmonės, su kuriais Petras Vileišis jau ne visada rasdavo bendrą kalbą.

Kur dingo bendraminčiai

G. Zemlickas. Galiu suprasti, kad su naująja karta Jonui Vileišiui buvo lengviau rasti bendrą kalbą, nes jis pats buvo tos naujosios kartos atstovas. Tačiau ne visai aišku, kur iš aki-račio staiga dingo inž. Petro Vileišio amžiaus ir aplinkos žmonės. Juk jie jaunoje valstybėje turėjo užimti vietas toli gražu ne valstybės statybos „galiorkoje“, bet parterio pirmose eilėse. Tarp valstybės elito atstovų, meno, kultūros žmonių, juk buvo ir tie, kurie jaunystėje naudojosi Vileišių šeimos parama, taip pat ir materialine.

Pagaliam juk ir Antanas Smetona - artimas Vileišių aplinkos žmogus, XX a. pradžioje gyvenęs Petro Vileišio šeimoje kaip jo vaikų namų mokytojas. Daug to meto

dabar atsidūrusių valstybės gyvenimo avangarde, jaunystėje naudojosi Vileišių materialine parama, kad ir dirbdami „Vilniaus žiniuose“, gaudami įvairių gerai apmokamų užsakymų. Tai kodėl dabar trečio dešimtmečio pradžioje į Kauną atvykęs septyniadešimtmetis inž. Petras Vileišis jautėsi vie-

nišas, nesuprastas? Kas vyko valstybėje, gal ir tie P. Vileišio jaunystės bičiuliai jautėsi išstumiami iš aktyvaus valstybinio gyvenimo? Gerbiamas J. Bulota priminė, kad ir Jonas Vileišis turėjo jaustis nustumtas gerokai į šalį, kaip kad mums primi-

Ne vienas pretendentas į patriarchus gali prirašyti lentyną knygų, gali užsitikrinti savo garbintojų būrio ar net „megztų berečių“ paramą, bet kai istorikams reikės ieškoti jo veiklos šaknų, tai prieisime ligi anekdotų.

Dalia Bobelienė (Devenytė), visuomeninio komiteto Jono Vileišio 130 metų jubiliejui rengti pirmininkė, ir prof. Jonas Aničas, komiteto narys

nė ir pavyzdys apie Petro Vileišio tilto atidarymą 1929 metais.

J. Aničas. Daugelis Petro Vileišio kartos žmonių tuo metu jau irgi buvo senstėję ir valstybėje didesnio vaidmens nevaizdavo, nuo aktyvios veiklos jau buvo nutolę. Kad ir dr. Jonas Basanavičius, kuris buvo vienmetis su inž. Petru Vileišiu. O ką ypatingo trečiajame dešimtmetyje benuveikė J. Basanavičius? Gyveno lenkų okupuotame Vilniuje, į Kauną atvykdavo tik retsykiais.

G. Zemlickas. Dr. Jonas Basanavičius aptariamam laikotarpiu tapo tik simboliu, ir šitas jo garbingas statusas net ir labai turėjo patenkinti naujosios politikos kartos atstovus Kaune.

J. Aničas. Dr. J. Basanavičius tapo simboliu, tautinio atgimimo patriarchu. Tačiau net ir tautinio atgimimo patriarcho titulas jau buvo gerokai politizuotas. O šiuo metu net ypatingai politizuojamas.

G. Zemlickas. Ar šitai turi kokių nors neigiamų pasekmių mūsų tautinei ir istorinei savimonei? O jei turi, tai kokių?

J. Bulota. Turi, jeigu ieškome atskaitos taško. Pavyzdžiui, mėginant surasti dabarties patriarchų, kad ir ieškant jų tarp mūsų laikų tautinio sąjūdžio atstovų. Gal tarp Bažnyčios kronikos veikėjų ir pavyktų rasti. Tarp pasauliečių ieškant to laikotarpio patriarchų nesunku nusisukti sprandą, nes kuo toliau, tuo sunkiau atskirti pelus nuo grūdų, dorus žmones nuo prisiplakėlių ir apsišaukėlių, politinių aferistų ar buvusių sovietinių specialiujų tarnybų informatorių.

G. Zemlickas. O kodėl nepaieškotus tarp Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio, virtusio tiesiog Sąjūdžiu, veikėjų?

J. Bulota. Čia „patriarchų“ nors vežimu vežk. Išskirti iš jų tikruosius ir dorai nusipelnčius Lietuvai mūsų istorikams prireiks, ko gero, viso XXI amžiaus... Tačiau net istorikų surasti politikai - patriarchai, buvę Sąjūdžio veteranai, negalės prilygti „Aušros“ ir „Varpo“ gadynės vyrams. Kad ir tų pačių Vileišių vietos istorijoje mūsų naujieji politikai negalės užimti, kadangi šaknys ne tos, nors dirva ir ta pati (Lietuva). Ir ateitis nelabai aiški.

Istorijos ratas jau spėjo pasisukti

G. Zemlickas. Bet ar šitaip gana kategoriškai tvirtindami mes iš akių neišleidžiame iracionalaus laiko veiksnio? Ką mes galime žinoti, kaip pasisuks istorijos ratas ar mūsų į Europą pasiryžusių žengtų tautiečių pažiūros? Žmonių ir tautos nuostatos keičiasi, kas buvo neginčytina prieš 15 ar 20 metų, visiškai kitaip atrodo šandien ir vėl visiškai kitaip atrods dar po 20 metų. Tad ar ne per anksti laidojame viltį ateityje įgyti tautos patriarcho vardą turintį asmenį?

J. Bulota. Istorijos ratas jau pasisuko. Mes gyvename XXI amžiuje. Kas žino, ar ateities kartoms iš viso rūpės kadais gyvenę tikri ar apsišaukę tautos patriarchai? O jei rūpės, tai kokia forma reikš jiems pagarba, minės jų nuopelnus ir darbus? Negi vėl liūdnomis, laidotuves primenančiomis konferencijomis ir gedulingais jubiliejiniams minėjimais? Bet tai jau ne mūsų, o jų - ateinančiųjų kartų problemos. Tingėdami ar neturėdami laiko atsiversti enciklopediją, jie viską galės sužinoti kompiuterio duomenų bazėje. Suprantama, jei tokie duomenys ten bus įrašyti. Nepavydžiu ateities entuziastui, kuris panorės įsitikinti, kas ten iš tikrųjų dėjosi tame XX amžiuje (kai brendo tautos patriarchai), remdamasis, na, kad ir sovietmečio lietuvių literatūros studijomis.

Kiek buvo šnekų, kad mūsų rašytojams ir poetams sunku prasimušti pro cenzūrą, jie negalį garbingai parašyti visos tiesos, todėl rašą „į stalčių“. Tačiau Lietuvai atkūrus nepriklausomybę ir atėjus laikui ant stalo padėti, ką mūsų literatai sugebėjo parašyti slapta, pasirodė, kad jokios aušros ar net priešaušrio jų kūryboje nebuvo. Vadinas, ligi tol buvo tik komercinė literatūra ir žurnalistika. Galima paminėti rezistencinę spaudą ir išsivijus literatūrą, bet mes ieškome patriarchalizmo apraiškų... Ezopinė kalba, užuominos ir retrospektyvus „tyliosios rezistencijos“ ilgesys - menka bazė patriarchų paieškoms.

Bus daugiau

Doc. Jonas Bulota skaito pranešimą „Jono Vileišio publicistika“

vavo tuose įvykiuose, kurie Lietuvą atvedė į nepriklausomos valstybės atkūrimo kelią. Jonas Vileišis - Lietuvos Tarybos narys, vienas iš Nepriklausomybės akto teksto autorių (kartu su Mykolu Biržiška, Steponu Kairiu ir Stasiu Narutavičiumi) ir Nepriklausomybės paskelbimo signatarų. Pagaliau jis buvo antrosios ir

ležinkelis siekė Šiaulius, kurį nutiesus pramonė pradėjo sparčiau augti, plėtojosi ir kapitalistiniai gamybos santykiai. Kiek atsimenu, Šiauliuose, Frenkelio fabrike, pagaminti batai XX a. pradžioje aukso medalį buvo gavę net Paryžiaus parodoje. Šiauliuose gaminamais batais avėjo ir carinės kariuomenės kariai.

Idėjos ir dvasios brolių Studijų savaitė (4)

TEŠIAME ĮSPŪDŽIUS IŠ „LAISVĖ“ FONDO X STUDIJŲ SAVAITĖS RENGINIŲ.

Pradžia 2001 m. 15, 17, 18 nr.

Ar buvo Mindaugas atsimetėlis

Viena svarbiausių ir nuo seno keliamų problemų: ar Lietuvos karalius Mindaugas nuo suokalbinių rankos žuvo kaip krikščionis, ar buvo atsimetėlis? *Volynės-Haličo kronika*, kaip ir *Eiluiotinė Livonijos kronika* tvirtina Mindaugo krikščionišką tikėjimą buvus melagingą. Tačiau istorikas Mečislovas Jučas primena ir priešingą liudijimą. Ir ne bet kokį, o paties popiežiaus Klemenso IV 1268 m. bulę, skirtą Čekijos karaliui Otokarui II. Joje teigiama: „...viešpataujant šviesaus atminimo Mindaugui, kuris, jam priėmus krikšto sakramentą, buvo Apaštalo sosto vardu vainikuotas karaliumi, tačiau nuožmiai nužudytas piktos valios sūnų“. Nuo Mindaugo žūtis tebuvo praėję 5 metai, tad jeigu Lietuvos karalius būtų atsimetėlis, tai Romos popiežius jo didžiausios nuodėmės nedangstytų. Prof. M. Jučas daro atsargią išvadą: „Galėjo būti, kad Mindaugas nebuvo apostazas“.

Galima tik apgailestauti, bet minėtoji Klemenso IV bulė yra vienintelis teigiamas atsiliepimas apie Mindaugo gilų krikščioniškumą. Kiti XIII a. ir vėlesnių laikų šaltiniai kalba ką kita. Antai popiežius Jonas XXII iš Avignono 1324 m. jau tvirtino, kad Mindaugas „nuo tikėjimo atsimetė ir grįžo į pirmutinę klaidą“.

Nesant tikrų duomenų vėlesnių amžių istorikai nuklysdavo net į psichologinių problemų sritį: galėjęs ar negalėjęs Mindaugas grįžti į senąjį tikėjimą? Nelabai tvirtas pagrindas po kojomis, bet, nesant patikimesnio liepto, gali tekti eiti ir per svyruojantį bei slidų. Matyt, tai ir liks neišaiškinta Lietuvos istorijos paslaptis.

Žinoma, turėtume savęs paklausti: kam naudinga buvo Mindaugą mėginti sukompromituoti krikščioniškųjų Europos valdovų akyse, rodyti baisūnu pagoniu? Matyt, pirmiausia tiems kaimynams, kurie Lietuvos atžvilgiu turėjo toli siekiančių užmačių. Po Mindaugo ir jo

sūnų Ruklio ir Rupeikio žūtis 1263 m. Lietuvoje prasidėjo tikra sumaištis, kuri galėjo baigtis visišku valstybės išdraskymu - šios dalies Europos žemėlapis galėjo gerokai pasikeisti. Jeigu Lietuvos valstybė išliko, tai galima dėkoti ne tik Apaizdai, bet ir dėl to, kad Mindaugo buvo pa-

Esą Mindaugas ordinui užrašęs ir visą Lietuvą, jeigu mirtų bevaikis. Tačiau jis ne bevaikis, nes tuo metu turi tris sūnus - Vaišvilką (Vaišelgą), Ruklį ir Rupeikį, o už Volynės-Haličo valdovo Danieliaus sūnaus Švarno buvo ištekėjusi Mindaugo duktė.

Nors istorikams šie Mindaugo

bažnytinė Lietuvos provincija jau priklausė tiesiogiai nuo Romos. Pasak M. Jučo, Kristijonas rezidavo Žemaitijoje, o Vitas - Suvalkijoje, veikiausiai Veisiejuose.

Tačiau kodėl abu vyskupai iš Lietuvos pasitraukė, tiksliau, matyt, buvo priversti pasitraukti? Nuo 1257 m.

Kur vis tik buvo Mindaugo katedra

Ligi šiol priminėme senas problemas, bet pokariu iškilo ir naujų, pvz., kur stovėjo Mindaugo katedra? Popiežius mini, kad Mindaugas savo lėšomis pastatė katedrą. M. Jučui lyg ir nekyla didesnių abejonių, kad ta katedra turėjo būti Vilniuje, tuo labiau kad senosios architektūros tyrinėtojas Napaleonas Kitkauskas dabartinės arkikatedros požemių šiaurės rytinėje dalyje aptiko, manoma, tos Mindaugo katedros liekanas. Vis tik viena mažytė abejonė išlieka ir M. Jučui, kuris šiuo atveju remiasi žymaus lenkų istoriko Jerzy Ochmansio Wrocławie išleistos paskutinės „Lietuvos istorijos“ laidos teiginiu: esą tos katedros vaidmenį galėjusi atlikti ir Vilniaus pranciškonų Marijos vardo bažnyčia, kuri vėliau buvo perkelta į vadinamąją Smėlynę dabartinėje Trakų gatvėje.

Tai niuansas, kurio nederėtų išleisti iš akių, nors daugelis argumentų vis tik yra N. Kitkausko rastosios katedros Žemutinės pilies teritorijoje naudai. Jeigu ši versija pasitvirtins, tai ir Mindaugo sostinės klausimas galutinai būtų Vilniaus naudai.

Žinoma, visada esama pavojaus, kad dabartines nuostatas net ir pasamoneje mėginame perkelti ir kitų epochų žmonėms. Šiandien Vilniaus autoritetas ir istorinė reikšmė gerokai sustiprėtų, jeigu pavyktų įrodyti, kad jau XIII a. viduryje šis miestas neturėjo sau lygių Mindaugo Lietuvoje, net jeigu istoriniuose šaltiniuose jo vardo ir nepasiseka aptikti. Archeologinės ir architektūrinės nuorodos šiuo atveju atrodo iškalbingesnės už rašytinį žodį. Tačiau net jei Vilnius ir buvo svarbiausias XIII a. vid. Lietuvos miestas, dar nereiškia, kad Mindaugas karūną turėjo priimti būtent Vilniuje.

Tais pačiais 1253 m., kaip ir Mindaugui, popiežius Inocentas IV karaliaus karūną įteikė ir Volynės-Haličo valdovui Danieliui, iš kurio tikėjosi dar aktyvesnių veiksmų prieš Europą išgąsdinčius totorius ir kuris taip pat pretendavo į Juodąją Rusiją, tad Mindaugui kėlė didelį ir kone nuolatinį pavojų. O kur Rusijos karaliumi buvo karūnuotas Danielius? Visai ne savo

Po prof. Mečislovo Jučo paskaitos klausimų kilo Snieguolei Jurskytei

kankamai tvirtai (kiek to meto sąlygomis buvo įmanoma) suręsti valstybingumo pagrindai.

Pirmųjų vyskupijų Lietuvoje paslaptis

Bet grįžkime prie prof. M. Jučo suformuluotų ir su Mindaugu susijusių problemų, kurios neduoda ir dar ilgai neduos ramybės istorikams. Neturime tikro atsakymo ir į klausimą apie Mindaugo dovanojimo dokumentų autentiškumą. Abejonių kyla dėl 5 dokumentų: 1255 m. dovanojimu Livonijos ordinui Mindaugas užrašęs Sėlą (*Selonia*), 1257 m. - Karšuvą, Nadruvą ir kai kurias Žemaičių sritis, 1259 m. - kai kurias Sūduvos sritis, visą Žemaitiją ir Skalvą.

dovanojimo aktai ligi šiol tebekelia abejonių, bet Livonijos ir Teutonų ordino diplomatai jais uoliai naudojosi. Antai 1417 m. tie dokumentai vokiečių buvo vežami ir į Konstancos bažnytinį suvažiavimą, siekiant įrodyti, kad Žemaitija turi priklausyti ordinui.

Deja, nedaug ką tikro galima pasakyti ir dėl pirmųjų vyskupijų Lietuvos žemėje. Priminsime, jog 1253 m. Lietuvos vyskupu buvo išventintas dominikonas Vitas, taip ir nepasiekęs savo diecezijos. 1255 m. popiežius Aleksandras IV leido Vitui savo vyskupijos atsisakyti, o vyskupo titulą paliko.

1254 m. Rygos arkivyskupas išventino Livonijos ordino kunigą Kristijoną Lietuvos vyskupu. Vis tik Mindaugui pavyko pasiekti, kad Lietuvos vyskupija būtų išskirta iš Rygos arkivyskupo jurisdikcijos, tad

Mindaugas slapta rėmė žemaičius, bet ar tai reikė, kad nutraukiami santykiai su Roma? Tikriausiai ne, kadangi 1257 m. iš Romos popiežiaus Mindaugas gavo leidimą vieną savo sūnų karūnuoti karaliumi. Lietuvos valdovas - pernelyg apsukrus lošėjas, kad diplomatinėje šachmatų partijoje su Roma ir kaimynais pats save šachuotų. Galimas dalykas, dažnai norėdamas vienu šūviu nušauti du zuikius patirdavo ir nesėkmę, kai aplinkybės pasirodydavo esančios stipresnės už valdovo siekius. Remti vienu metu ir vyskupą Kristijoną, ir žemaičius Mindaugui tikriausiai ne visada pavykdavo. Aišku viena: Kristijonas 1259 m. jau sutinkamas Vokietijoje, kur mirė 1271 m. Keleri metai prieš tai Lenkijoje mirė dominikonas Vitas, kuris taip pat turėjo Lietuvos vyskupo vardą.

Trakų pilies viduramžiškos dvasios pasisemti atvyko Studijų savaitės dalyviai gydytojas Petras Kisielius iš Čikagos ir istorikas doc. Romas Batūra (dešinėje)

sostinėje Haliče, kaip tikriausiai šian dien galėtume įsivaizduoti. Danielius dalyvavo karo žygyje prieš jotvingius ir kartu su savo žmona Salomėja Rusios valdovo karūną priėmė jotvingių svarbiausiam mieste Drohycine, tuo įtvirtindamas savo naują valdą. Tai visiškai atitiko to meto dvasią ir teisę. Tačiau Rusia taip pat yra turėjusi karalių, deja, kaip ir Lietuva, vienintelį. Popiežiaus bulėse Mindaugui patvirtinama pastarojo teisė į žemes, nukariautas ar atimtas iš pagonių. Tad nereikėtų pamiršti istoriko Pauliaus Rabikausko užuominų, kad Mindaugo valdymą reikėtų sieti ir su jo prisijungtais stačiatikių centrais: norėdamas labiau pabrėžti savo teisę į tas žemes ir rungdamasis su Danieliumi Mindaugas galėjo karūną priimti ir Naugarduke.

Tad kiekgi krikštų buvo Lietuvoje

Tačiau mes jau nutolome nuo Studijų savaitėje išsakytų minčių - tarsis pratęsimas svarstymus, nors ir nežinome, ką į šiuos keliamus klausimus atsakytų prof. M. Jučas. Užtat profesorius akcentavo kitą naują problemą, kuri tikriausiai mums atrodys vis svarbesnė, nes po metų minėsime Mindaugo karūnavimo 750-metį, o 2009 m. - Lietuvos tūkstantmetį. Todėl ne viena ietis bus sulaužyta vis mėginant palyginti 1251 m. ir 1387 m. Lietuvos krikštus.

Istorikas kun. A. Juška, beje, buvęs M. Jučo kapelionas, jau pokario metais Vatikane parašė disertaciją, kurioje teigia, kad Lietuvoje buvęs tik vienas krikštas - Mindaugo 1251 m. krikštas, o Jogaila pridėjo prie Mindaugo krikšto dar kitą. Pasak A. Juškos, tai nebuvo naujas krikštas. JAV šią vieno Lietuvos krikšto teoriją karštai propagavo neseniai miręs prof. Jonas Dainauskas. M. Jučas mano, kad teisingiau šiuo atveju vartoti A. Juškos pasirinktą žodį *pridėjo*, o ne *vienintelis*.

Žinoma, būtų neteisinga nutylėti ir tuos lietuvius istorikus, kurie laikėsi kitos pozicijos - Zenoną Ivinskį, Paulių Rabikauską ir kt. Jų argumentas - visą XIV a. Lietuvos valdovai - Gediminas, Kęstutis, Algirdas - derėjosi dėl krikšto sąlygų, o popiežiaus ir visuose kituose priešingos šalies dokumentuose lietuviams buvo vadinami pagonimis, netikinčiais. Tačiau tai irgi nėra absoliuti tiesa, nes Mindaugo krikšto metu pasėtoji krikščionybės sėkla valstybėje nenunyko. Šalyje stovėjo pran-

ciškonų ir dominikonų vienuolių pastatytos bažnyčios, jos minimos dar Vytenio laikais, jau nekalbant apie Gedimino laiškuose minimas bažnyčias Vilniuje. Taigi tikėjimas neužgeso, jis ir toliau tarp dalies gyventojų gyvavo, darė tam tikrą įtaką.

Tačiau sunku paneigti ir faktą, kad Jogaila Lietuvą (Aukštaitiją) 1387 m. krikštijo, o Žemaitijoje tą darbą 1413 m. užbaigė Vytautas. Europoje šis Jogailos krikštas buvo pripažintas, išgarsintas, atspindėtas ir popiežiaus bulėse. 1388 m. buvo

Jums teko pirmininkauti kartu su dr. Napoleonu Kitkausku Studijų savaitės antrajame posėdyje, kurio pavadinimas „1251 metai: valstybės pradžia. Lietuva tarp Rytų ir Vakarų“. Matyt, apie Mindaugo laikus kalbėti paprasčiau negu, pvz., apie 1941 metų birželio sukilimą Lietuvoje?

Gal mažiau buvo emocijų, bet ginčų netrūko. Esu labiau istorijos mėgėjas, tačiau kai kuriais Lietuvos istorikais esu labai nepatenkintas. Štai ir Jūsų primintajame posėdžio pavadinime 1251 metai laikomi Lie-

grindiniai reikalavimai, iš kurių ir susideda valstybė - tauta, teritorija ir valdžia - jau turėjo būti. Vėliau ta valstybė įgavo aiškesnes formas, kadangi tauta augo, didėjo, iškilo daugiau valdovų. 1219 m. Volynės sutartis jau mini esant daug kunigaikščių. Mindaugo tėvas jau kotiruojamas kaip vienas svarbiausių valdovų, taip pat Mindaugo brolis Dausprungas ir daugelis kitų. Jau tada valstybės egzistavimas neginčijamas ir tai patvirtina rašytinis dokumentas. Apie ankstyvesnius valstybės egzista-

rariumai rodo, kad Jadvyga Lietuvoje niekada nėra buvusi. Dėl 1387 m. Lietuvos krikšto aš taip pat linkęs ginčyti. Ne Jogaila, o 1251 m. Mindaugas Lietuvą krikštijo „su daugeliu pagonių“. Kuris valdo, tas ir religiją pri-meta. Mindaugas Lietuvai primetė katalikų religiją. Sąvoką „primetė“ čia vartojau ne menkinamąja prasme.

Suprantu: valdovo religija yra tautos religija.

Kitas klausimas, ar tauta kreipia didelį dėmesį į jai primetą religiją. O Jogaila į krikštą žmones patraukė tuo, kad naujakrikštams dovanojo naujus baltus marškinius - tokių Lietuvoje žmonės dar neturėjo. Tai irgi buvo paskatinimas, nors ne visai religinis, bet daugiau materialus.

Savaime suprantama, kad jokia kita tauta neparašys Lietuvos istorijos lietuviams - tai mūsų istorikų priedermė.

Kai lenkų istorikai sumenkina savo kaimynus, tai lenkams jų istorija atrodo didingesnė. Bet tai ne pretekstas lietuvių istorikams būti nuolankiems.

Tačiau mokslui, šiuo atveju istorijos, reikia ne šiaip kalbų, bet argumentų.

Jeigu daug kalbėsi, tai po šimto metų visa tai virste teisybe.

Gal geriau argumentuoti, o ne vien kalbėti?

Žinoma, geriau argumentuoti. Tačiau tai, ką bekalbėsi ir parašysi, po šimto metų virste tiesa. Koks nors istorikas atras ir parašys: toks ir toks rašė taip ir taip. Ir pasirems tvirtinimais. Štai archeologai suranda puodynės šukių, iš tų radinių atkuria visą miestą, jo gyventojų religiją ir pan. Argi ne taip Marija Gimbutienė išaiškina ištisų civilizacijų kultūrą? Panašiai Algirdas Julius Greimas aiškino lietuvių praeities dalykus. Vėliau tos išvados jauja į kitų tyrinėtojų kraują ir jomis remiamasi.

Bet ar čia nesama pavojaus nuklysti į klystkelius?

Reikia išsiaiškinti, kas yra klystkelis. „Lietuvos istorijos“ autorius Adolfas Šapoka, galima sakyti, buvo vienas pirmųjų mūsų modernių laikų istorikų. Jis irgi labai J. Dluogošu rėmėsi, taip pat šiek tiek žinių sėmėsi iš vokiečių kronikų. Jokūbas Vijūkas-Kojelavičius labiau negu A. Šapoka rėmėsi vokiečių kronikomais.

Ar yra istorikų, kuriuos gerbiate?
Aš visus istorikus gerbiu, tik kai kurie iš jų nežino, ką kalba. Bet juos gerbiu. Ieškodami jie atranda tiesą, o jei iškyla ginčai - tai irgi gerai, nes argi ne ginčiuose ir gimsta teisybė?

Gediminas Zemlickas

JAV lietuvių visuomenės veikėjas teisininkas Algis Raulinaitis ir „Į Laisvę“ fondo filialo Lietuvoje tarybos pirmininkas teisininkas dr. Jonas Kairevičius Trakų Salos pilies Didžiojoje menėje

įkurta ir Vilniaus vyskupija.

Taigi interpretacijų laikas nesibaigė, pats įkarštis veikiausiai mūsų dar laukia ateityje.

LIETUVIAMS ISTORIKAMS REIKĖTŲ ATSAKYTI KAI KURIŲ STEREOTIPŲ

Tuo įsitikinęs JAV lietuvių visuomenės veikėjas teisininkas ALGIS RAULINAITIS, kuris yra ir fondo „Į Laisvę“ aktyvus narys ir, sprendžiant iš visko, didelis istorijos gerbėjas. A. Raulinaitis su N. Kitkausku pirmininkavo ir pirmosios studijų dienos posėdyje. Su A. Raulinaičiu kalbėtasi Trakų pilies Didžiojoje menėje, prieš prasidedant X studijų savaitės Lietuvoje devintajam posėdžiui, kuriame turėjo būti pagerbti „Į Laisvę“ fondo premijų laureatai ir vyko literatų priešpirtė.

tuos valstybės pradžia. Nieko panašaus. Tai metai, kai Romos popiežius davė leidimą krikštijoti Mindaugą ir paskelbti karaliumi. Mano nuomone, Lietuvos valstybė egzistavo jau III-II tūkstantmetyje prieš Kristų. Kas yra valstybė? Valstybę sudaro bendra teritorija, tauta ir valdžia. Prieš mano minėtąjį laikotarpį nebuvo bendros teritorijos, nes medžiokle besiverčiančios gentys klajojo.

Tačiau ar galima kalbėti apie tautą, jeigu tai buvo klajoklių gentys? Genčių sąjunga gali teikti tautos užuomazgas.

Archeologas Pranas Kulikauskas ir kiti, taip pat ir jaunas istorikas Tomas Baranauskas savo knygoje tvirtina, kad III-II tūkst. pr. Kr. tos gentys (jų buvo ne viena) jau buvo sėslios - buvo tauta, teritorija. O kai yra grupė žmonių, tai atsiranda ir valdžia. Nuo seniausių laikų žinoma *pater familias* - tai irgi valdžia. Trys pa-

vimo laikus pasiremti istoriniais dokumentais, deja, neįmanoma. Tiesa, buvo 997 m. čekų vyskupo ir Lenkijos valdovo pasiuntinio šv. Vaitiekaus (Adalberto) ir 1009 m. vokiečių arkivyskupo šv. Brunono (Bonifacio) žūties baltų žemėse aprašymai.

Je teisingai Jus supratau, tai istorikų dar laukia daug darbo?

Taip, naujų tyrinėjimų, bet pirmiausia reikėtų atsikratyti seno neteisingo požiūrio.

Kur to neteisingo, kaip Jūs tvirtinate, požiūrio šaknys?

Mūsų istorikai buvo ir yra įsikibę klaidingų Jono Dluogošo tvirtinimų.

Jūsų nemėgiamas Jonas Dluogošas! Šiam XV a. lenkų istorikui davėte pylos ir per šios Studijų savaitės renginį.

Todėl, kad falsifikatorius ir melagis. Jis rašė tai, kas patiko jo valdovams ir tiko lenkams. J. Dluogošas skelbė, kad Jadvyga krikštijo Lietuvą. Tačiau rastieji karališkos šeimos itene-

Telefono skambučiai iš plačiojo pasaulio Studijų savaitės dalyvių dr. Juozą Kazicką pasiekdavo ir Trakų pilyje

Premijos Universiteto mokslininkams

Praeitų metų gruodžio mėn. 21 d. iškilmingo Senato posėdžio metu už 2001 metų mokslo pasiekimus buvo įteiktos Rektoriaus premijos 14-ai Vilniaus universiteto mokslininkų:

- Istorijos fakulteto *doc. dr. Irenai Valikonytei*;
- Matematikos ir informatikos fakulteto *prof. habil. dr. Vilijandui Bagdonavičiui*;
- Gamtos mokslų fakulteto *prof. habil. dr. Vytautui Rančeliui*;
- Medicinos fakulteto *doc. dr. Rimantui Jankauskui*;
- Kauno humanitarinio fakulteto vyr. mokslo darbuotojai *dr. Daliai Štreimikienei*;
- Ekonomikos fakulteto *prof. habil. dr. Jonui Mackevičiui*;
- Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto vyr. mokslo darbuotojui *dr. Gintautui Tamulaičiui*;
- Fizikos fakulteto mokslo darbuotojui *habil. dr. Vygintui Jankauskui*;
- Chemijos fakulteto *doc. dr. Sauliui Armaliui*;
- Filologijos fakulteto *prof. habil. dr. Eugenijai Ulčinaitei*;
- Filosofijos fakulteto *prof. habil. dr. Danutei Gailienei*;
- Komunikacijos fakulteto *prof. habil. dr. Domui Kaunui*;
- Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto *doc. dr. Ramūnui Vilpišauskui*;
- Teisės fakulteto *dr. Egidijui Šileikiui*.

Svarbu išgirsti ir kitą žmogų

L. Gričiūtė. Kad ląstelės prisitaiko, pastebėta seniai. Pirmasis, ko gero, O. Warburgas pasakė, kas yra vėžys. Vėžys yra ląstelių, prisitaikiusių prie deguonies trūkumo, darinys. Paskui trofinę teoriją pasiūlė L. Larionovas, 1957 m. tvirtinęs, kad agresyvosios ląstelės pradeda maitintis kitų sąskaita ir jas užgožia.

Daugelis mokslininkų nagrinėjo, kaip ląstelės prisitaiko prie įvairių veiksnių. Juk daugelyje patologijos rūšių, net ir kai kurioje infekcinėje patologijoje, yra prisitaikymo elementų, ypač jeigu ji lėtinė. Kiekvienoje regeneracijoje daug prisitaikymo elementų. Profesorė E. Moncevičiūtė-Eringienė į šią problemą pažvelgė plačiau, vertindama ne pagal vieną kurį nors požymį, bet pagal ląstelių rezistentiškumą jų evoliucijoje.

E. Moncevičiūtė-Eringienė. Teisingai nei O. Warburgas, nei L. Larionovas, nei po jų kiti tyrinėtojai nekaltėjo apie bendrą biologinį revoliucinį rezistentiškumą, kaip navikinio proceso formavimosi pirminį mechanizmą, kuris yra mano pasiūlytos rezistentiškumo teorijos evoliucinė esmė. O mutacija, selekcija ir ląstelių savybių supaprastėjimas yra kancerogenezės antrasis mechanizmas, rodantis, kaip ląstelė prisitaiko, kad išgyventų nuodingomis nepalankios aplinkos sąlygomis. Žuvusių motininių ląstelių sąskaita išgyvena rezistentiškos ląstelės. Vėžinės ląstelės išgyvena, nes maitinasi žuvusių ląstelių medžiagomis ir kaip primityvesnės struktūros iš terpės reikalauja mažiau maisto medžiagų negu normalios organizmo ląstelės.

J. Didžiapetrienė. Idėjos sklando ore, bet reikia sukaupti eksperimentinių duomenų bazę. Kas pirmasis sugebės tuos duomenis apibendrinti, tas ir bus genialus atradėjas.

ML. Iš tikrųjų idėjos sklando ore, bet prie jų dar reikia priaugti, suformuoti atitinkamą bazę. Bet net ir to dar maža. Mokslas žmonėms reikia galvoti apie tai, kaip parengti visuomenę, kad ji tas idėjas suvoktų ir įvertintų. Mintyje turiu ir plačiąją visuomenę, ir vadinamąjį mokslų elitą, kuris gali turėti įtakos tolesnei perspektyvių mokslų idėjų plėtrai. Kol idėjų reikšmė nesuvokiama, tai ne kažin ką reikš ir geriausios teorijos. Mokslininkas gali dešimtmečius vaisingai dirbuotis, bet jo darbas gali būti ir nelabai pastebimas. Kaip gerbiamiesiems onkologams atrodo, ar labai svarbu, kad naujos idėjos, nauji įvairių mokslų sričių laimėjimai taptų visuomenei žinomi? O gal geros idėjos ir pačios prasimuš, kaip tas daigas per asfalto pluta?

Lietuvos onkologijos centras tampa universiteto institutu (1)

Pateikiame Lietuvos onkologijos centro (LOC) Navikų epidemiologijos ir profilaktikos klinikoje vykusio apskrito stalo diskusijos dalyvių mintis apie aktualias onkologijos mokslo ir gydymo problemas. Diskusijoje dalyvavo LOC direktorius prof. Konstantinas Povilas Valuckas ir pavaduotojas dr. Feliksas Jankevičius, Navikų epidemiologijos ir profilaktikos klinikos vadovė dr. Janina Didžiapetrienė, profesorės Laima Gričiūtė ir Elena Moncevičiūtė-Eringienė bei Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Farmakologijos ir mikrobiologijos katedros vedėjas doc. Bronislovas Tilindis. Apskritojo stalo dalyvius kalbino „Mokslo Lietuvos“ vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas. Pokalbiui pretekstą suteikė klinikoje vykęs seminaras, kurio metu buvo nagrinėjama originali prof. E. Moncevičiūtės-Eringienės vėžio kilmės, kaip rezistentiškų ląstelių išgyvenimo prisitaikant prie žalojančių aplinkos veiksnių, teorija. Šis profesorės daugelio vaisingos mokslinės veiklos metų triušo rezultatas pristatomas tarp 2001 m. Lietuvos mokslo premijai pasiūlytų darbų.

Diskusijos mintims paremti prof. E. Moncevičiūtė-Eringienė pasitelkė žinių iš M. Greaves populiarios knygos „Vėžys - evoliucijos paveldas“ (2001 m.); iš kairės - prof. L. Gričiūtė ir dr. B. Kazbarienė

J. Didžiapetrienė. Visa tai, ką pasakėte, man asocijuojasi su mūsų kasdienybe. Pirmiausia kiekvienas turime išmokti išklausti kitą žmogų. Moksle - tuo labiau, mokslininkams būtinai reikia sugebėti išklausti kitų skelbiamas idėjas. Deja, ne kiekvieno receptoriai yra tokie jautrūs, kad įstengtų išgirsti kitą žmogų. Gerai, kad prof. E. Moncevičiūtė-Eringienė per metus sugebėjo taip kantriai aiškinti mums savo naujas idėjas, galop išsikristalizavusias į rišlią teoriją. Iš pradžių nieko nesupratome, pečiaus gūžčiojome, o dabar paklauskite jauno ir jau pagyvenusio - be prof. E. Eringienės teorijos jau bū-

tų sunku įsivaizduoti mūsų mokslinio kolektyvo veiklos. Vadinasi, mūsų receptoriai tapo jautresni, sugebame priimti ir suvokti tai, kas nauja ir reikšminga.

ML. Kaip gerbiamieji onkologai vertina savo srities fundamentinių tyrimų ir klinikinės veiklos sąltus?

F. Jankevičius. Manau, kad apskritai didelė šiandieninio Lietuvos mokslo spraga - atsirandanti fundamentinių tyrimų stoka. Vis didėja praraja tarp fundamentinių mokslų ir klinikinį reikalų. Praktika besiverčiantys gydytojai vis mažiau turi laiko ir galimybių įsigilinti į fundamentinius dalykus.

Kaip sutrumpinti kelią, priartinant teoriją prie praktikos

ML. Jeigu pažėista fundamentinių ir taikomųjų tyrimų vienovė, medicinoje gal labiau tiktų sakyti fundamentinių tyrimų ir gydymo vienovė, tai ar nenukenčia viena ir kita? Juk gera teorija taps dar geresnė, jeigu jos teikiamas žinojimas ir rezultatai ilgainiui duos ir praktinių vaisių. Gal kartais ir ne visai teisinga reikalauti, jog teorija kaip tas mitinis aušvaras nešėtų tik aukšinius kiaušinius, bet tokia jau ši sritis - medicina, kad iš jos kiekvienas, o ypač sunkiai sergąs žmogus, norėtų iš teorijų ir praktinės naudos.

J. Didžiapetrienė. Dabar, kai vyksta mūsų moksliniai seminarai, girdžiu, kaip prof. E. Eringienė vis sako LOC direktoriaus pavaduotojui: „Aš noriu šią teoriją perduoti praktiškai gydantiems gydytojams, kodėl neleidžiate man skaityti paskaitų praktikos gydytojams?“

K. P. Valuckas. Noras kuo greičiau reorganizuoti sveikatos apsaugos sistemą sukeldavo priekaištų onkologams: girdi, esame lyg atskira respublika Santariškėse, kuriame kažkokias savo teorijas... Iš tikrųjų Lietuvos onkologijos centras juk niekada nebuvo uždaras nuo visuomenės, todėl man neaišku, kodėl susiklostė tokia nuomonė. Šiuo metu dalyvaujame keliose tarptautinėse programose, aptarnaujame visos sostinės gyventojus, dalyvaujame įvairiose konferencijose, pagaliau bendradarbiaujame su daugeliu mokslo kolektyvų. Pavyzdžiui, prof. L. Gričiūtės vadovaujamoje programoje „Šviesa biomedicinoje“, be onkologų, dalyvauja biofizikai, fizikai lazerininkai ir optikai bei kitų sričių mokslo atstovai. Taigi vieni ki-

tus, kurie dirba tam tikrose srityse, puikiai pažįstame. Bet reklamuojamės gal ir per mažai, ypač populiariausioje spaudoje, per radiją ir televiziją.

E. Moncevičiūtė-Eringienė. Mano dukterė oftalmologė Elena Eringytė-Griekienė vieną kartą pasakė: „Mama, kol tu apie savo teoriją nepapasakojai per „Laisvosios Europos“ radiją, tol tavo mokslo nesupratau. Ačiū „Laisvajai Europai“, dabar suprantu“. Gal iš tiesų mokslą svarbu propaguoti visiems suprantama kalba.

Onkologai šešelyje

ML. Gali atrodyti, kad mokslininkai onkologai nelabai populiarūs ir tarp Lietuvos mokslų akademijos narių. Akademijoje iš medikų aiškiai dominuoja kardiologai - J. Brėdikis, A. Marcinkevičius, V. Sirvydis, G. Uždavinys. Tačiau nėra nė vieno onkologijos mokslo atstovo.

K. P. Valuckas. Iš tiesų onkologų kažkodėl nelabai linkstama įsileisti. Nors vertindami įvairias medicinos mokslo kryptis pagal problemų reikšmingumą ir įdomumą net ir akademikai pripažino, kad onkologija vargu ar kam nusileistų. Pagaliau natūralu, kad mes patys geriausiai ir žinome savo sritį - onkologiją, nes visą gyvenimą juk ir esame jai atidavę.

O klausimas apie fundamentinių ir taikomųjų tyrimų, arba fundamentikos ir gydymo, ryšį yra sudėtingas. Visados atsimenu prof. L. Gričiūtės žodžius, kurie man padarė didelį įspūdį: „Ar būtina turėti didelę ir turtingą laboratoriją, paremtą naujausiais technikos stebuklais, jeigu nori atrasti ką nors naują?“. Iš tikrųjų nei Luji Pasteras, nei daugelis kitų žymiausių atradėjų neturėjo nei turtingų laboratorijų, nei didžiulių materialinių išteklių. O jų darbai sukrėtė pasaulį.

ML. Tačiau už lango kita epocha. Šiandien didžius atradimus daro didelių mokslinių kolektyvų atstovai, aprūpinti pažangiausiomis mokslinio tyrimo priemonėmis. Ir tarp Nobelio premijos laureatų mokslininkų nuolat matome turtingiausių valstybių atstovus. Taip ir norisi pasakyti, kad mokslas tampa turtingų šalių privilegija.

K. P. Valuckas. Visiškai teisingai, mes žinome, kiek tie fundamentiniai mokslai kainuoja. Šiek tiek susidūriau ir žinau, kas yra JAV Nacionalinis vėžio centras ir kokie ištekliai jam skiriami. Ten ištis daromas fundamentinis mokslas. Jeigu pagal tokius mastelius vertinsime, tai Lietuva tikrai tokiems tyrimams nepasirengusi. Kita vertus, susijungę su kitomis mokslo institucijomis - pirmiausia mintyje turime genetikus, biochemikus, molekulinės biologijos, fizikos atstovus - mėginame ieškoti ir aptinkame tokių kryptų, kur puikiai randame savo vietą moksle. Atsiveria naujos galimybės ir išvadytų mokslų atstovams. Pavyzdžiui, šie bendri tyrimėjimai galėtų smarkiai pastūmėti ir ląstelės tyrimų darbus. Tikriausiai ir mes, lietuviai, rastume galimybių skverbtis į ląstelių vidų ir koreguoti kai kuriuos procesus ląstelėje. Nemanau, kad šie darbai pareikalautų ypatingų papildomų investicijų. Bet labai gera šių darbų koordinacija būtina.

Žinau, kad galingą intelektualinį potencialą šiandien turi AB „Fermentas“, apskritai Lietuvos biochemikai. Onkologai su biochemikais galėtų atlikti daug reikšmingų bendrų darbų. Taip pat ir su Vilniaus universiteto liginės Santariškių klinikų Žmogaus genetikos centru, kuriam vadovauja prof. Vaidutis Kučinskas, galėtume atlikti bendrus darbus. Pavieniai darbai daromi. Beje, esu įsitikinęs, jog genetikos laboratorija būtina ir mūsų LOC'e. Mes pajėgūs įsigyti ir tam tikros aparatūros, tegu ir ne sudėtingiausios.

Apskrito stalo diskusijos dalyviai: iš kairės - LOC direktoriaus pavaduotojai dr. F. Jankevičius ir gyd. B. Aleknavičienė, direktorius prof. K. P. Valuckas, klinikos vadovė dr. J. Didžiapetrienė ir prof. L. Gričiūtė

Bendradarbiavimo rezervai

ML. Ko gero, mokslinių tyrimų tarpdiscipliniškumas mūsų laikais yra apskritai mokslų apibūdinanti ypatybė.

J. Didžiapetrienė. Man regis, kad fotodinaminės terapijos kryptis, dabar „Šviesa biomedicinoje“ programa, kuriai vadovauja prof. L. Gričiūtė, yra itin perspektyvi, nes joje dirba įvairiausių sričių atstovai ir tyrinėjami fizikos, chemijos procesai, biocheminiai reiškiniai ląstelėje, navikų lygmuo, toliau judama klinikos link. Mokslų integracija akivaizdi ir labai ryški, todėl jau šeštus metus iš eilės programa „Šviesa biomedicinoje“ ir finansuojama. Gerb. doc. B. Tilindis savo atstovaujama Vilniaus universiteto Medicinos fakultetui ir turėtų perduoti onkologų norą kuo glaudžiau bendradarbiauti.

L. Gričiūtė. Deja, ligi šiol bene mažiausiai bendradarbiavimas kaip tik su Medicinos fakultetu.

B. Tilindis. Dabar padėtis turėtų smarkiai pasikeisti.

F. Jankevičius. Iš tiesų keisis. Visai neseniai Vilniaus universiteto Taryba vienbalsiai pritarė, kad LOC įsitrauktų į Universitetą kaip atskiras ir savarankiškas mokslo padalinys.

B. Tilindis. Šios integracijos tikslas - ateityje LOC veiklą koordinuoti su Medicinos fakulteto moksliniu potencialu.

Integracijos privalumai

ML. Jeigu teisingai suprantu, tai LOC išsaugoja savo savarankiškumą ir tampa universiteto mokslo padaliniu, igydamas tam tikrų privalumų. Kokių?

F. Jankevičius. Pagerės ryšiai su at-

K. P. Valuckas. Bent jau mokslininkai šito tikisi. Šiuo atveju jie jaučia kiek labiau užtikrintą ateities perspektyvą - kartu su Universitetu.

ML. O koks šio žingsnio prieštarumas?

B. Tilindis. Prieštara susidaro valstybės vykdomoje mokslo ir studijų politikoje. Kol kas LOC į Vilniaus universitetą ateina su savo atskira finansavimo eilute, savarankiškas. Prabėgs 3 metai ir ta eilutė gali tapti ta pati, kaip ir viso Universiteto. Žodžiu, maitinkitės, kaip išmanote. Tada paprastai pradeda dairytis, kieno sąskaita galima sutaupti, kurių darbuotojų galima atsisakyti.

Tokia neužtikrinta padėtis labai dezorganizuoja darbą. Matote, mokslas yra tokia veikla, kur gali visą gyvenimą prasėdėti ir nieko nepasiekti. Jaunimo šitai netenkina, todėl tik vienas kitas ilgiau užsibūna fakultete. Labai greitai jaunimas stengiasi pasukti į gydymo sritį, stengiasi tapti gerais specialistais, chirurgais ir pan. Studentams šiandien visi keliai atviri, kur jie norės, ten bus pakviesti, bet į teorinę katedrą jų neįvilios.

Kodėl aš pats užsibuvau Farmakologijos ir mikrobiologijos katedroje, nors buvau parašęs pareiškimą išeiti. Tačiau fakultete turėjo likti bent pora mikrobiologiją dėstančių žmonių. Buvo sutarta, kad Medicinos fakultete liks puikus studentas Ramūnas Vabulas, dar ir pranešimą imunologų konferencijoje spėjęs perskaityti. Išvažiavo 2 metams į Miuncheną tobulintis su sąlyga, kad gavęs mokslo laipsnį grįš ir vadovaus Mikrobiologijos katedrai. Jau treji metai prabėgo, jaunas talentas vis dar neparskrenda. Ir vargu ar parsikris.

Šiaulių universiteto garbės daktaro vardas - prof. A. Girdeniui

Prof. Aleksas Girdenis apšaučiamas Šiaulių universiteto garbės daktaro toga

Humanitarinio fakulteto 45-mečiui skirtų renginių metu tikimasi pagaliau inauguruoti trečiąjį Šiaulių universiteto garbės daktarą. ŠU garbės daktaro vardas dar praėjusių 2000 m. rudenį buvo suteiktas Vilniaus universiteto profesoriui Aleksui Girdeniui.

A. Girdenis yra bendrosios ir baltų kalbotyros profesorius, habilituotas daktaras, Vilniaus universiteto Eksperimentinės fonetikos laboratorijos mokslinis vadovas, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas. Tai vienas žymiausių dabartinių Lietuvos kalbininkų, sulaukęs pripažinimo už mokslo darbus, reikšmingus kalbotyrai ir literatūrologijai.

A. Girdenis 1962 m. su pagyrimu baigė Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakultetą ir pradėjo dirbti Lietuvos kalbos katedros dėstytoju. 1967 m. apgynė filologijos mokslų kandidato disertaciją „Mažeikių tarmės fonologinė sistema“. Nuo 1973 m. A. Girdenis - VU Eksperimentinės fonetikos (nuo 1993 m. - Eksperimentinės kalbotyros) laboratorijos mokslinis vadovas. 1983 m. apgynė habilitacinį darbą „Teoriniai lietuvių fonologijos pagrindai“, 1986 m. suteiktas profesoriaus vardas.

Buvo VU Filologijos fakulteto dekanas (1984 - 1989 m.), vėliau - Bendrosios kalbotyros katedros vedėjas. Nuo 1996 m. - Valstybinės lietuvių kalbos komisijos narys, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas, nuo 1997 m. - nekonkursinis Vilniaus universiteto profesorius.

Mokslo tiriamąjį darbą A. Girdenis pradėjo studijų metais (1958 m.). Yra paskelbęs daugiau kaip 400 darbų įvairiais kalbos mokslo klausimais. Pranešimus skaitė daugelyje konferencijų. Su Z. Zinkevičiumi sudarė naują lietuvių kalbos tarmių kvalifikaciją (1966 m.), su A. Rosinu tyrė lietuvių kalbos daiktavardžių linksniaivimo tipus (1977 m.). Fonologijos darbai ir mokslinė organizacinė A. Girdenio veikla padėjo pagrindus Lietuvos fonologinei mokyklai („Fonologija“, 1981 m., „Teoriniai fonologijos pagrindai“, 1995 m.). Parašė fonologijos ir morfonologijos skyrius akademinėms lietuvių kalbos gramatikoms. 1999 m. (kartu su bendraautoriais) apdovanotas Lietuvos mokslo premija už kapitalinius gramatikos veikalus „Grammatika litovskogo jazyka“ (1985 m.), „Dabartinės lietuvių kalbos gramatika“ (1994-1997 m.), „Lithuanian Grammar“ (1997 m.). Didelis įnašas į dialektologiją yra šiaurės žemaičių tekstų rinkinys su plačiais moksliniais komentarais „Taip šneka tirkšliškiai“ (1996 m.). Parašė vadovėlius „Lietuvių kalba“ VI klasei (1973 m.) ir V klasei (1980 m.). Abu vadovėliai 1980 m. įvertinti Lietuvos valstybine premija. Nuo 1971 m. redaguoja leidinio „Kalbotyra“ lituanistinius sąsiuvinius, vedė tiesiogines televizijos laidas „Mūsų kalba“. Profesorius vadovauja stu-

dentų mokslo darbai, iki šiol apginta per dvidešimt jo vadovaujamų ir konsultuotų disertacijų iš dialektologijos, eksperimentinės fonetikos, morfonologijos.

Daugelį metų prof. A. Girdenis palaiko nuolatinius įvairiapusių ryšius su Šiaulių universiteto studentais ir dėstytojais. Buvusio ŠPI (Šiaulių pedagoginio instituto) ir ŠU studentams A. Girdenis ne vieną kartą skaitė fonologijos paskaitų kursą.

Jis vadovavo aspirantų ir doktorantų iš Šiaulių disertacijoms. Šeši ŠU (ŠPI) dėstytojai rašė darbus vadovaujami profesoriaus A. Girdenio: G. Kačiušienė (ŠU Humanitarinio fakulteto dekanė, Lietuvių kalbos katedros docentė, disertaciją apgynė 1984 m.), J. Pabrėža (ŠU prorektorius, Lietuvių kalbos katedros docentas, disertaciją apgynė 1985 m.), D. Mikulėnienė (buvusi ŠPI dėstytoja, šiuo metu - Valstybinės lietuvių kalbos komisijos prie LR Seimo pirmininkė, docentė; disertaciją apgynė 1987 m.), R. Petkevičienė (Lietuvių kalbos katedros docentė, disertacijos tema paskelbė straipsnių prestižiniuose Lietuvos ir Latvijos leidiniuose, mokomosiose knygose studentams, vadovėlyje aukštajai mokyklai), L. Šaulytė-Muriniene (dabar Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvių kalbos katedros dėstytoja, disertaciją apgynė 2000 m.), R. Kazlauskaitė (ŠU Lietuvių kalbos katedros asistentė, į VU doktorantūrą priimta 1998 m., rašo disertaciją).

Prof. A. Girdenis paskelbė apie 10 bendrų publikacijų su dabar ŠU dirbančiais mokslininkais. Dalyvavo ir skaitė pranešimus 5 ŠPI surengtose mokslinėse konferencijose: 1966, 1982, 1988, 1990 ir 1991 m.

Kalbotyros leidiniuose, periodinėje kultūros spaudoje prof. A. Girdenis pabrėžia ŠU kalbininkų lituanistų mokslinę veiklą, atliekamų mokslinių tyrimų vertę, skatina tolesnius mokslinius tyrimus, kelti kvalifikaciją.

Sandra Jomantaitė

Katedros vedėjas doc. B. Tilindis nėra įsitikinęs, kad katedroje pavyks išlaikyti talentingiausią jaunimą

skirais fakultetais, ne vien su Medicinos. Su Gamtos, Fizikos, Chemijos fakultetais mūsų kontaktai ir bendrų darbų tematika turėtų labai išsiplėsti. Manau, kad šis bendradarbiavimas bus atliekamas visai kitu lygiu negu iki šiol.

ML. Ko gero, tai vienas iš teigiamų padarinių Lietuvoje vykstančios mokslo reformos, susilaukusios tiek daug prieštarų vertinimų?

F. Jankevičius. Šia prasme - taip. Kiekviena reforma atneša privalumų ir trūkumų, bet šiandien kalbame apie privalumus.

Kitą puikų vaikiną parengėme, 4 metus dirbo pusę inžinieriaus etato ir kartu mokėsi. Įsisavino techniką, baigė mokslus. Buto nėra, asistento atlyginimas menkas - 600 litų. Išvyko vyras į Tauragę. Mums prarastas.

Dabar vėl rengiame gabią merginą, kurią išeidamas iš katedros rengiuos palikti savo vietoje. Bet kas žino, kuo viskas baigsis. Taigi jaunimas ne labai ir nori užsiimti moksliniu darbu.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

KLAIPĖDOS
UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. kovo 22 d. 15 val. Klaipėdos universiteto Rektoro posėdžių salėje (104 k., H. Manto g. 84, Klaipėda) vyks viešas habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. ONA TIJŪNĖLIENĖ gins socialinių mokslų srities edukologijos krypties (07 S) darbą tema „MOKYTOJO AUTORITETO SAMPRATA LIETUVOJE (1918-1940 m.)“.

Habilitacijos komitetas:

prof. habil. dr. Vytautas JAKAVIČIUS (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S) - komiteto pirmininkas;

nariai:

prof. habil. dr. Juozas Vytautas UZDILA (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Leonas JOVAIŠA (socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Stasys VAITEKŪNAS (Klaipėdos universitetas, fiziniai mokslai, geografija, 06 P);

prof. habil. dr. Vytautas ŠERNAS (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Kęstutis PUKELIS (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. Danguolė BERESNEVIČIENĖ (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S).

Su habilitacijos darbu galima susipažinti Klaipėdos universiteto ir Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekose.

Rektorius

Akistata su istoriniu Vilniumi

Kadangi apie šią konferenciją „Mokslo Lietuvoje“ (2001 m. gruodžio 6 d. Nr. 21, 13 p.) rašė Lietuvos-ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė (beje, nešusi ir pagrindinę konferencijos organizacinių rūpesčių našta), tai šiame rašinyje apsiribosime išpūdziais iš diskusijos prie apskritojo stalo. Ši baigiamoji konferencijos dalis vyko Šv. Juozapo dieną ir išpūdingoje vietoje - šalia Švč. Trejybės bažnyčios esančiame buvusio vienuolyno pastate, kurio dalis kartu su bažnyčia prieš 10 metų grąžinta bazilijonams.

Maža to, pats konferencijos aptarimas vyko garsioje Konrado celėje, kur 1823-1824 m. Vilniaus universiteto filomatų proceso metu kalbėjo Adomas Mickevičius. Dramatiški to meto įvykiai pavaizduoti poeto poemos „Vėlinės“ trečiojoje dalyje. Šioje celėje buvo suformuluota ir lakioji A. Mickevičiaus kūrybos formulė, savotiškas jo kūrybinis credo: *Gustavas mirė - gimė Konradas*. Nelaimingos meilės kankinys Gustavas savo vietą užleido Konradui - kovotojui dėl tėvynės ir žmonijos laisvės. Iš bareljefo atminimo lentoje žvelgiantis poetas A. Mickevičius - tarsi akistata su literatūrine ir istorine Vilniaus praeitimi.

Neabejotinai ateis metas, kai nuo atkurtojo vienuolyno sienų žvelgs ir kitų istorinių asmenybių atvaizdai, nes daugiataučio Vilniaus galimybės neapsakomai didelės. Be kai kurių iš tų asmenybių, neįmanoma įsivaizduoti ir turtinga dvasine bei šviečiamąja veikla kadaise krašte garsėjusių bazilijonų. Jų veiklos istorija - tai neatsiejama mūsų daugiataučio Vilniaus ir apskritai viso krašto kultūros istorijos dalis, dvasingumo ugdymo ir plėtros akivaizdus įrodymas.

Bazilijonų ordino siela - šv. Juozapas

Kai kurias tų asmenybių mums priminė Bazilijonų generalinės kurijos Romoje atstovas tėvas Porfirijus Pidručnij OSBM. 1604 m. (po 2 me-

Per bazilijonus plėsis moksliniai ryšiai

Lapkričio 8-11 d. Šiaulių universitete, Šiaulių rajono Bazilionų vidurinėje mokykloje, Vilniuje Švenčiausios Trejybės bažnyčioje ir greta esančiame vienuolyno pastate vyko tarptautinė mokslinė konferencija *Bazilijonai Lietuvoje ir Ukrainoje*. Konferencijos rengėjai - Šv. Bazilijaus Didžiojo Ordinas (*Ordo Sancti Basilii Magnum - OSBM*), Lietuvos-ukrainiečių istorikų asociacija ir Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto biblioteka. Pagrindinis rėmėjas - Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Konferencijos paskaitos įtrauktos į mokymo programas: istorijos mokytojams, išklausiems konferencijos dalyvių pranešimus, Šiaulių universiteto Kvalifikacijos institutas įteikė kvalifikacinius pažymėjimus. Taip pat priminsime, jog ši konferencija surengta minint Švč. Trejybės bažnyčios Vilniuje grąžinimo bazilijonams dešimtmetį.

Konrado celėje vyko apvalaus stalo diskusija, skirta bazilijonams

rė Kijevo unitų metropolitas Jozefas Veljaminsas (Rutskis), o Šv. Bazilijaus (Vasilijaus) Didžiojo ordino siela tapo šv. Juozapas. 1932 metais ordinas buvo pavadintas jo vardu ir dabar vadinasi Šv. Juozapo bazilijonų ordinas, pasaulyje jam priklauso apie 650 narių. Generalinė tėvų bazilijonų valdyba veikia Romoje, o jai pavaldžios 10 provincijų įvairiose pasaulio šalyse.

Šio ordino vyskupais buvo šventinami tik vienuoliai, todėl svarbu buvo juos suburti ir tinkamai išmoksinti. Tėvai bazilijonai leido

o 1839 m. uždaryta ir daugelis bazilijonų vienuolynų. Jų bažnyčios paverttos stačiatikių cerkvėmis. Smarkiai bazilijonai nukentėjo ir sovietmečiu, todėl dabar norint savo bažnyčias ir vienuolynus atstatyti, restauruoti, bazilijonams reikės didelių pastangų ir materialinių išteklių.

Švč. Trejybės bažnyčioje Vilniuje atkuriamieji darbai vyksta, o lygia greta - ir pamaldos. Bažnyčia, kur dvasine ir švietėjiška veikla reikėsi šv. Juozapas ir kiti žymūs unitų dvasininkai, dabar yra ir Vilniaus ukrainiečių telkianti vieta. Sielovados ir baž-

tenės, Švč. Trejybės bažnyčia ir toliau lieka svarbus ne tik dvasinio tobulinimo, bet ir švietimo bei kultūros centras, prie kurio kaip kadaise veikia sekmadieninė mokykla, vyksta įvairūs renginiai. Pagaliau ir tėvams bazilijonams skirtoji mokslinė konferencija, prasidėjusi Šiauliuose ir Bazilionuose, neatsitiktinai buvo apibendrinta ir užbaigta Švč. Trejybės bažnyčioje ir šalia esančiose vienuolyno patalpose. Čia įkurtas Bazilijonų ordinas ir buvo Bazilijonų Lietuvos provincijos centras.

Visus sužavėjo Bazilionai

Kaip pabrėžė tėvas Porfirijus Pidručnij, apskritai niekur pasaulyje ligi šiol nebuvo surengta bazilijonams skirta konferencija, tad Lietuva šitai padarė pirmoji. Kalbėdamas apie mokslinę konferencijos reikšmę svečias iš Romos pabrėžė, jog šios Lietuvoje praleistos dienos visiems dalyviams suteikė daug naujų idėjų, o svarbiausia, matyt, tai, kad tokias konferencijas reikia išplėtoti ir į kitas šalis. Veikiausiai antroji konferencija bus surengta Ukrainoje. Suprantama, jog visa konferencijos pranešimų medžiaga bus išspausdinta ukrainiečių ir lietuvių kalbomis, šitai įsipareigojo Llove veikiančios leidyklos „Misionierius“ direktorius dr. Marjan Lozynski.

Beje, „Misionieriaus“ direktorius išvėlgė treją konferencijos vertę. Pirmiausia religinę, nes tai esąs puikus pavyzdys, kaip vaisingai gali bendradarbiauti dviejų krikščionybės šakų atstovai - Romos katalikų ir Graikų apeigų katalikų. Antroji vertė - grauzus tautų draugystės pasireiškimas, ypač kai Bazilionuose darniai skambėjo vietos mokyklos moksleivių lietuviškos ir iš Ukrainos atvykusio bažnytinio choro ukrainietiška dainuojamos dainos. „Pasaulyje, kuriame vis daugiau vyrauja materiali-

niai ir merkantiliniai interesai, įsitinkau, kokia tauri yra lietuvių tauta, už tai ir norime jums visiems nuoširdžiai padėkoti“, - toliau plėtojo savo mintį dr. M. Lozynski. Kaip trečią konferencijos akcentą, jis pabrėžė tarptautinio mokslinio bendradarbiavimo svarbą. Tai galima ir ateityje gilinti, plėsti, nes tai reikšminga norint giliau suvokti ir Lietuvos, ir Ukrainos istoriją ir kultūrą.

Kadangi tėvai bazilijonai, atrodo, pasiryžę savo bažnyčias ir vienuolynus atstatyti, jų veiklą atgaivinti, tai labai prireiks ir mokslo žmonių žinių ir pastangų. Tuo įsitikinusi Lvovo nacionalinio Ivano Franko universiteto mokslinės bibliotekos darbuotoja Svetlana Zinčenko. Ją, kaip ir minėto universiteto Istorijos katedros doc. dr. Virą Frys, tiesiog sužavėjo antroji konferencijos diena, kuri vyko mažame Bazilionų miestelyje. Šis miestelis unikalus jau todėl, kad miestelis pasauilyje įamžino bazilijonų ordino veiklą - kadaise vadinosi Padubysys. 1749 m. į miestelį buvo pakviesti vienuoliai bazilijonai, kurie įkūrė vienuolyną, mokė vaikus. Įdomu, jog bazilijonai aptarnaudavo ir gretimų parapijų tikinčiuosius. Aukojo šv. Mišias pagal lotynų apeigas, išskyrus gal tik didžiąsias šventes, kai suvažiuodavo daug Rytų apeigų tikinčiųjų - tada šv. Mišios būdavo aukojamos pagal Rytų apeigas. 1832 m. caro valdžia vienuolyną uždarė, o vienuolius iškeldino į Vilnių. Bažnyčia ir vienuolyno pastatai buvo perduoti valdžios atsiųstam stačiatikių šventikui. 1919 m. bažnyčia ir vienuolynas buvo grąžinti Romos tikėjimo katalikų bažnyčiai, žmonės susigrąžino ir miestelio vardą - Bazilionai.

Tame miestelyje bazilijonams skirtoji konferencija vyko labai gyvai, kuo aktyviausiai dalyvaujant vietos mokyklos mokytojams, moksleiviams, taip pat ir parapijiečiams. Beje, net ir tėvai bazilijonai vėliau prisipažino, sužinoję konferencijoje labai daug naujo, o tokio nuoširdaus sutikimo Bazilionuose net ir nelaukė.

Danguje apgins ukrainiečiai

Iškilo ir mokslinio pobūdžio problema, į kurias mūsų istorikams dar reikės rasti atsakymus. Kai kurias tų problemų apibendrino dr. A. Vasiliauskienė. Pirmoji: kodėl prieš pustuščio šimtmečio į Padubysį buvo pasikviestas ne kuris kitas ordinas, o būtent bazilijonų? Antroji problema iškyla panagrinėjus bazilijonų atskaitas, vizitacijos aktus ir kitus dokumentus. Iš jų aiškėja, kad dažniausiai tėvai bazilijonai buvo kilę visai ne iš Ukrainos, kaip galima tikėtis, bet iš Žemaitijos. Tie vienuoliai buvo gimę lotynų katalikų apeigų šeimose. Kokia jėga ir aplinkybės juos patraukė ne į lotynų apeigų vienuolynus, o prie Rytų apeigų vienuolių bazilijonų, lieka paslaptis. Tuo ir įdomus istorijos mokslas, kad palieka pravertas duris norintiems įeiti. Reikšminga ir tai, jog ši bendra istorinė Lietuvos ir Ukrainos patirtis rūpi abiejų šalių istorikams, jau nekalbant apie tai, jog yra ir Bazilijonų ordino istorijos reikšminga ir tyrinėtina dalis.

Apie asmeninę bendravimo ir bendradarbiavimo patirtį su ukrainiečiais, taip pat ir su šios tautos dvasiniais vadovais baigiamosios konferencijos dalyje kalbėjo monsinjoras Alfonsas Svarinskas. Jis su ukrainiečiais artimiau susipažino kalbėdamas sovietų gulaguose. Tėn kalbėjo taip pat Ukrainos partizanų, inteligentų ir Bažnyčios vadovų. Vienoje kameroje 3 metus lietuviui kunigui teko sėdėti ir su kardinolu Juozapu Slipij (Jo-

Apvalaus stalo diskusijoje dalyvavo Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojas Vytenis Andriukaitis, Vilniaus apskrities švietimo tarybos pirmininkas Jonas Endriukaitis ir Vilniaus ukrainiečių draugijos narė Olga Solod

tų bus minima 400 metų sukaktis) į Vilnių atvyko Ivanas Kuncevičius, vėliau tapęs vienuoliu Juozapatu. Per 10 jo veiklos metų vienuolių skaičius nuo keleto išaugo iki šimto, buvo įsteigti penki vienuolynai. Bazilijonų ordino įstatus sukū-

knygas, rūpinosi mokyklomis ir nemažai jų buvo įsteigę. Kai 1773 m. buvo uždraustas jėzuitų ordinas, bazilijonai perėmė jų mokyklas. 1831 m. caro Nikolajaus I įsakymu bazilijonų mokyklos buvo atimtos, po metų panaikintos jų provincijos,

nyčios restauravimo reikalais rūpinasi tėvas Pavlo Jachimec OSBM, kuris yra šios bažnyčios klebonas. Tėvas Pavlo buvo ir vienas aptariamų konferencijos organizatorių.

Pasak Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkės Natalijos Šertvy-

sephos Slipyj). Susirgęs plaučių uždegimu kardinolas buvo perkeltas į mirtininkų kamara, o kunigui A. Svarinskui teko eiti felčerio pareigas, taigi gydyti ir ukrainiečių kardinolą.

Monsijorui A. Svarinskui teko dalyvauti, kai kardinolo J. Slipyj palaikiai buvo perlaidojami Lvove. Lėktuvas su palaikais atskrido iš Romos ir visas tas 12 km kelias nuo oro uosto iki Šv. Juro bažnyčios buvo papuštasiškilingais vartais, vyko iškilmingos eisenos. Prie Kalinių vartų įvyko mitingas, nors sovietų valdžia Ukrainoje dar buvo stipri. Tris dienas Ukrainos žmonės ėjo atsisveikinti su savo kardinolu, kuris balzamuotas palaidotas stikliniame karste.

Monsinjoną A. Svarinską žavi, kaip ukrainiečių tauta sugeba pagerbti savo kankinius: net ir neturėdami tinkamų sąlygų ukrainiečiai jau kanonizavo 28 kankinius ir palaimintuosius. Peremyslio vyskupas Georgijus Lakota, su kuriuo A. Svarinkas taip pat sėdėjo viename barake, jau taip pakeltas į Altorių garbę. Todėl mons. A. Svarinkas sako esąs ramus, nes žino, jog danguje ukrainiečių bus apgintas.

Monsinjonas lietuvius kviečia daugiau bendrauti ir draugauti su ukrainiečiais, nes tarp slavų tautų geresnių draugų už ukrainiečius tikriausiai neturėsime. Ko gero, ir ukrainiečiai labai panašiai pasakytų apie lietuvius. Bent jau konferencijoje tokia abipusio supratimo dvasia tvyrojo.

Ryšėja ir visuotinės Bažnyčios kontūrai

JE vyskupas Juozas Tunaitis pasidžiaugė, kad bazilijonai laiku susigriebė Atgimimo metais, kai dar veikė kiti nuosavybės grąžinimo įstatymai. Dabartinis įstatymas neleidžia grąžinti pastatų, kurie buvo nusavinti carinės valdžios metais. Svarbu ir tai, kad jau buvo įsisteigusi Vilniaus ukrainiečių draugija, kuri dėjo didelę pastangą, kad Švč. Trejybės bažnyčia ir dalis vienuolyno pastato būtų grąžinta bazilijonams. Pretendentų į šiuos pastatus buvo tiek ir tiek. Prireikė įvairių pažymų iš Lietuvos istorijos instituto, Paminklų konservavimo instituto ir daugelio kitų įstaigų. Didelę reikšmę turėjo tas faktas, kad šioje bažnyčioje dirbo, o vienuolyne gyveno unitų vyskupas šv. Juozapas (Kuncevičius). Kad minėti pastatai būtų grąžinti bazilijonams, pirmasis pritarė jau amžiną atilsį kardinolas Vincentas Sladkevičius, tos pačios nuomonės buvo arkivyskupas Julijonas Steponavičius ir dabartinis kardinolas Aud-

rys Juozas Bačkis.

Vilniaus kunigų seminarijos rektorius kun. Gintaras Grušas priminė, kad seminarijoje kartu su būsimaisiais Lietuvos kunigais mokosi ir 3 bazilijonai. Pasak rektoriaus, tai abipusiška nauda: bazilijonai geriau suvoks Lietuvos katalikų bažnyčios ir mūsų krašto realijas, o 70 būsimųjų kunigų geriau pažins bazilijonus. Rektorius G. Grušas labai pritarė sumanymui išspausdinti konferencijos pranešimų medžiagą, kurią galima bus naudoti ir studijų reikalams. Dėkodamas puikios konferencijos organizatoriams ir dalyviams rektorius pastebėjo, kad šioje veikloje galima akivaizdžiai matyti dviejų krikščionybės šakų - Rytų ir Romos lotynų apeigų - vienybės pasireiškimą, per kurį ryškėja ir visuotinės Bažnyčios kontūrai.

Kai širdys prisipildo gerumo

Vilniaus apskrities švietimo tarybos pirmininkas Jonas Endriukaitis pastebėjo, jog sunkiau negu bažnyčių ir vienuolynų pastatus atkurti dvasinę žmonių būseną. Štai kodėl taip svarbu, kad Vilniaus krašte gyvuotų tautinių mažumų gyventojų mokyklėlės, o jų mokiniai ir mokytojai daugiau sužinotų ir apie bazilijonų veiklą. Tai neatsiejama krašto ir visos mūsų šalies istorijos, švietimo ir kultūros dalis, - tokią savo mintį galėtume pridėti, pratęsdami J. Endriukaičio pasakymą. Apskrities švietimo tarybos pirmininkas jau kreipėsi į dr. A. Vasiliauskienę, kad ji Vilniaus krašto mokytojams paskaitytų paskaitą apie bazilijonus - baltą istorijos puslapį laikas užpildyti.

Kad panašūs renginiai širdis pripildo gerumo, rodo ir toks pavyzdys. Užteko Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkei N. Šertvytienei užsiminti, jog būtų gerai Bazilionų miestelio moksleivius atvežti į ekskursiją į Vilnių, parodyti sostinės su bazilijonais susijusias istorines vietas, kai gerb. J. Endriukaitis užtikrino: tokiai kelionei autobusu tikrai pavyks surasti. J. Endriukaičiui atrodo labai svarbu, kad ir Lietuvos mokytojams būtų surengta kelionė į Ukrainą, kur per bazilijonus galima rasti daug mūsų tautas, o šiandien ir atskiras valstybes siejančių bendrų šaknų - jas būtina žinoti, puoselėti istorinę atmintį.

Lietuvos-Ukrainos draugijos pirmininkas Romualdas Ozolas, kuris, beje, vidurinę mokyklą yra užbaigęs ne kur kitur, o Bazilionuose, taip pat pabrėžė Lietuvos ir Ukrainos visapusišką ryšių stiprinimo svarbą. Kalbėtojas

pasidžiaugė, jog Kijevo ir Ukrainos vadovai bei politikai, su kuriais jam teko užmegzti ryšį, yra krikščioniško tikėjimo atstovai, suprantantys dvasinio ugdymo reikšmę. R. Ozolas tvirtino jaučiąs iš konferencijos dalyvių sklindančią bendradarbiavimo dvasią, o tai labai svarbu mūsų trapiame pasaulyje. Jei kartais paslapčiomis susimąstome, ar bus apokalipsė, tai panašūs renginiai teikia viltį: jeigu apokalipsė ir bus, tai tikrai dar ne šiandien.

Lietuvos Respublikos Seimo pirmininko pavaduotojas Vytenis Andriukaitis taip pat džiaugėsi pavykusia konferencija, kartu pakvietė Lietuvos ukrainiečius ir kitas tautinių bendrijų visuomenines organizacijas daugiau bendrauti su Seimu, užtikrino, jog savo ruožtu ir Seimas neliks kurčias tautinių bendrijų balsui. V. Andriukaitis tvirtino kartais užėinančią Švč. Trejybės bažnyčią pasiklausyti puikios choralo skambesio. Ka-

dangi gyvena netoliese, lygiai su tokiu pačiu malonumu kartkartėmis pasiklauso ir stačiatikių Šv. Dvasios cerkvėje bei katalikų Aušros Vartų koplyčioje vykstančių pamaldų.

Iš tiesų tai ir yra Vilnius - daugiatautis, įvairių kultūrų, spalvingos architektūros miestas, turtingas įvairių religinių bendruomenių apeigų. Tuo jis ir nuostabus.

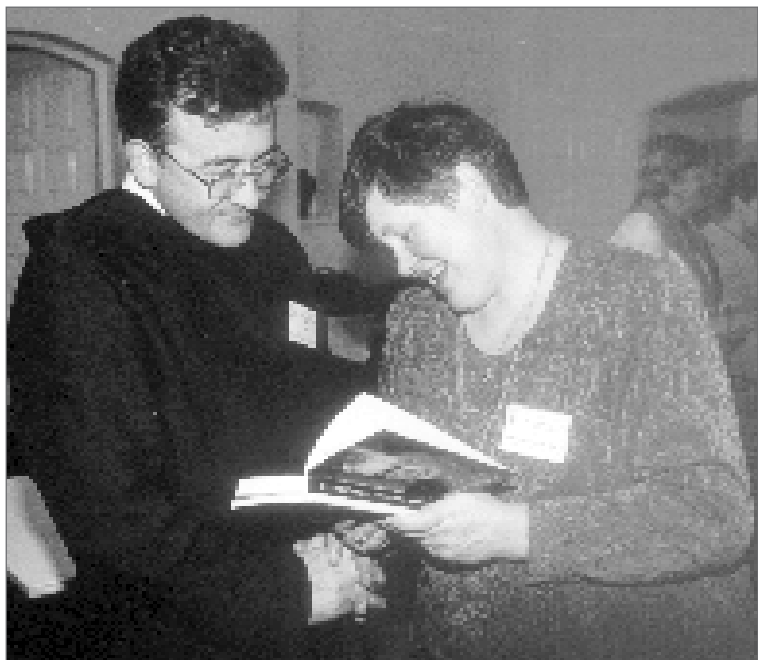
*Gediminas Zemlickas
Autoriaus nuotraukos*

JE vyskupas Juozas Tunaitis, Bazilionų generalinės kurijos Romoje atstovas tėvas Porfirijus Pidručnij OSBM, Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė ir Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacijos narys, vertėjas Stefanus Luščevič

Per pertraukėlę: diskutuoja tėvas Porfirijus Pidručnij OSBM, LR Seimo pirmininko pavaduotojas Vytenis Andriukaitis ir Vilniaus ukrainiečių draugijos pirmininkė Natalija Šertvytienė

Lietuvių-ukrainiečių istorikų asociacijos prezidentė dr. Aldona Vasiliauskienė Šv. Juozapo licejaus (Temopilio apskritis, Bučačiai) prefektui tėvui Martinui Borisui Chaburskiui OSBM dovanoja savo knygą „Monsinjonas Jonas Juodelis“

Monsinjonas Alfonsas Svarinkas konferencijos baigiamojoje dalyje pasidalijo savo prisiminimais iš sovietinių gulagų

AR LIETUVIAI PAKARTOS INDĖNŲ TRAGEDIJĄ?

Vydas Astas

Parduoti Lietuvos žemę užsieniečiams? Dėl to, rodos, nekyla didelių diskusijų nei Seime, nei žiniasklaidoje. Apsvarstyta Seimo posėdyje, kaip vienas iš daugelio kasdienišku klausimų, ir nutarta – parduoti; na, kol kas ne visai laisvai, o nustačius tam tikras sąlygas. Ir ką gi tauta, visuomenė? Tarsi ir nepastebėjo nuolatinių smulkų skandalų erzelyneje. Tyla, tokia maloni valdžios ausiai...

O juk mažiau kaip prieš dešimt metų referendumu priimtos Konstitucijos preambulėje išdidžiai pareiškė pasauliui: „lietuvų tauta, įkūnydama prigimtą žmogaus ir Tautos teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje... skelbia šią Konstituciją“... Ir, užtvirtindami, kas pasakytą, Konstitucijos 47 straipsnyje įrašė: Lietuvos žemė, vidaus vandenys, miškai gali priklausyti tik Lietuvos piliečiams.

Tad kaip gi bus dabar su tėvų ir protėvių žeme? Arba, kas dar svarbiau, - kaip bus su tauta, kai ji nebeturės savo žemės?

Klausimas ne toks jau kasdieniškas, kad jį, kaip eilinį, daug nemąstydami nulėmtų keliasdešimt Seimo narių, per rinkimus gavusių kokią penktadalį visų rinkėjų balsų. Be to, rinkimų programose apie žemės pardavimą užsieniečiams išvis nebuvo skelbta, taigi rinkėjai, balsuodami už vieną ar kitą partiją arba kandidatą į Seimo narius, negalėjo išreikšti savo nuostatos žemės klausimu ir, vadinas, nesuteikė jokių įgaliojimų tą daryti savo išrinktam Seimui. Konstituciją skelbė tauta, todėl tik tauta ir gali keisti esminius Konstitucijos teiginius.

Kas apskritai yra tauta, vertėtų prisiminti šia proga. Paprasčiausiam apibrėžime ji apibūdinama kaip „istoriškai susidariusi žmonių bendruomenė, turinti bendrą žemę, kalbą, istoriją...“. Žemė, kaip matome, yra pirmoje vietoje. Iš tikrųjų kaip be savo žemės? Mūsų tremtiniai, pabėgėliai tą patyrė, jų išgyvenimai, giedoti ir neišgiedoti, raudoti ir neišraudoti, - neišsemama skausmo jūra. Tik viltis sugrįžti į tėvynę palaikė šitų bedalių, „bežemių“ dvasią, kėlė dėl jos į kovą. Pasizvalykime plačiau. Ar daug pasaulyje tautų be žemės? Išvaryti iš Palestinos žydai, ilgus šimtmečius klajoję po pasaulį, nepaliovė svajoti apie Pažadėtąją žemę, kol galų gale gavo teisę į

ją sugrįžti. Lieja dabar kraują dėl savo Izraelio, o galėtų parduoti ir neblogai pelnyti. Žinome, kas išliko Amerikos indėnus, pardavusius savo žemę už stiklinius karoliukus ir „ugninį vandenį“. Neturi ir nežino savo žemės čigonai, bet vargu ar galima būtų jiems to pavydėti. Tauta ir žemė, - tai gyvybinis ryšys, kruvinas, prakeiktas, išganingas, saugantis, maitinantis. Be žemės, be tėvynės žmogus - kaip be motinos, vargšas klajūnas, paukš-

tucijoje žemė priklauso liaudžiai.

Kodėl gi dabar lengva ranka ruošiamasi pataisyti pagrindinį šalies įstatymą – Konstituciją, vieną iš pačių svarbiausių jos postulatų, Konstituciją, kuri stabiliojo valstybės galioja šimtmečius ir šimtmečiams nustato, kaip gyventi ir būti, visų pirma garantuodama būtis saugumą? Kodėl laisva valia, be okupanto prievartos atiduodama tai, ką kaip dovaną ir priesaką pa-

liams, tai galima būtų tikėtis, kad jų balsas būtų išgirstas. Ypač jeigu jos veiktų kartu. Juk Sąjunga nesusilpnės ir nepraras savo privalumų, jei kai kurios šalys turės skirtingas konstitucijas ir skirtingus įstatymus. Kas bendra, tai bendra, bet ne viskas. Kitaip – niveliacija, valstybių savarankiškumo ir nepriklausomybės praradimas, kitaip – jau panašu į tai, kur buvome, į Sovietų Sąjungą, tautų kalėjimą.

būtų kur ir kuris jau nebeturėtų pasaulyje atsvaros. Svajojančių ir trokštančių valdyti pasaulį buvo visais laikais, daugybė imperijų sužlugo išsigimusios, supuvusios iš vidaus, didžiausia iš jų – pasaulinio socializmo lageris aprėpė trečdalį pasaulio. Tačiau, kaip matome, pati svajonė nemirė ir šiuolaikinės technologijos jos įgyvendinimą daro vis labiau įmanomą.

Dar pamatysim, kuri idėja nugalės – Jungtinių Tautų ar Jungtinių Valstijų. Žemės užsieniečiams pardavimas šioje tendencijų kovoje lenkia svarstyklų lėkštę Jungtinių Valstijų pusėn. Ar Lietuva nekovo už save? Ar parduos savo žemę, kaip jau daug ką, kas priklausė visai tautai, pardavė? Deja, dėl to netapo turtingesnė, lengvai atėję pinigai lengvai ir išėjo, net skolų nepadengė.

Lietuvos politikai, kalbėję žemės pardavimo klausimu, lietė tik ekonominį aspektą. Juos galima suprasti – kaip ubago terbos taip ir valdžios maišo nepripilsi, valdžiai pinigų amžinai reikės. Ir valdininkams būtų proga pasišildyti rankes parduodant valstybinę žemę. Galima suprasti ir tuos, kurie tikisi iš žemės pardavimo nebloginai pasipelninti: pigiai supirkti, brangiai parduoti, jie šauks už. 75 tūkstančiai Lietuvos alkoholikų irgi pritaro. Galbūt norės parduoti ir kai kurie dori ūkininkai, nuvaryti nuo koto žemės ūkio reformatorių... Ką parduosim po to? Jūrą?.. Kam Lietuvai jūra, jei savo laivyną jau pardavė. Tada gal orą, vandenį, tėvą ir motiną?..

Istorijoje jau buvo parduodančių Lietuvą – dalimis ir visą iškart. Sunkiai, bet Lietuva vis nusikratydavo vergijos. Šis pardavimas klastingesnis – todėl, kad būtų nepastebimas, lėtas. Lietuvos plotas 65 tūkstančiai kvadratinų kilometrų. Atėmus miestus, kelius, liks kokie 50-55 tūkstančiai kvadratinų kilometrų žemės ūkio paskirties žemės. Vidutinė hektaro kaina šiuo metu nesiekia 1000 litų. Turėk, žmogau, 5-6 milijardus litų (1,5 milijardo dolerių) ir nupirksi visas Lietuvos žemes. Tokių žmonių pasaulyje yra ne vienas ir ne du. Arba, sakykim, x šalis panorės perkelti milijoną savo piliečių kitur ir finansuos žemės tokiam tikslui pirkimą. Lietuvėlis klimatas pakencinamas, žemės derlingos, šis kraštas jiems visai tiktų, o 1,5 milijardo dolerių (tiek kainuoja atominis povandeninis laivas) yra vienas juokas. Galima spėti, kad patraukliausias būtų pajūris, Klaipėdos ir Vilniaus kraštai. Yra guodžiančiųjų, kad niekas mūsų žemės tuoj nepuls pirkti. Tuoj ar ne tuoj, ne taip svarbu. Svarbu, kad tam sukuriamos teisinės sąlygos, kurias atšaukti bus sunkiau, negu dabar patvirtinti. Galbūt procesas, pavadinkime jį taip, kaip de- ra – kolonizacija arba Lietuvos pardavimas, tęsis dešimtmečius ir šimtmečius, tik dėlto širdžiai ne ramiau. Jei ne sau kasam duobę, tai vaikams.

Žemė visų pirma priklauso tautai ir tik paskui asmeniui, kuriam ją valdyti asmeninės nuosavybės teise suteikė tauta. Tai reikėtų įsidėmėti visiems. Dėl teisės parduoti žemę užsieniečiams, jeigu jau iškilo toks klausimas, turėtų nuspręsti pati tauta, o ne saujelė politikų. Tada nors kiekvienas žinos, už ką atidavė balsą ir kokią dalį pasirinko sau ir aišmams.

Auksu visos duros atidaromos, sakė romėnai arba – papildant – jei nepalenkia kargas, palenkia auksas. Lietuva, tiek šimtmečių narsiai kovojusi už kiekvieną savo žemės pėdą, dabar gundoma pinigų maišu, globalistams pliaukšint dėl panikos Europos Sąjungos botagu. Atsilauksim ar ne? Jei ne, tai sudie, Lietuva, moriturus te salutat!

Gedimino Zemličko nuotrauka

Rašytoją Vyda Astą, jo sūnų šį kartą sudomino ir rašinys „Mokslo Lietuvoje“

ties be lizdo, svetimtas tarp svetimų, pasmerktas džiūti, nykti, pasmerktas jo kalba, papročiai ir tikėjimas, pasmerktos protėvių knygos ir dainos, vėjas kaip smiltis išnešios senolių išmintį, o broliai ir seserys nepažins vienas kito.

Tėvyne, „neveltui bočiai tave taip grynė“! - anot poeto.

Ir kas tik nesikėsino ją išplėsti? Rusai, vokiečiai, lenkai, totoriai... Amžinos kovos. Kraujo nemunai nutekėjo...

Grieždami dantimis iš nuoskaudos, lietuviai pasirašė Liublino uniją. Tačiau ir po jos iki pat abiejų tautų Respublikos padalijimo galiojo Lietuvos Statutas, draudęs Lietuvoje svetimšaliams įsigyti dvarus. Tai apsaugojo nuo abiejų tautų maišymosi ir Lietuvos kolonizacijos beveik du šimtus penkiasdešimt metų.

1918 m. atkurtos nepriklausomos Lietuvos konstitucijos „tėvai“ taip pat akcentavo žemės priklausymą tautai ir jos piliečiams. Net sovietinėje konsti-

liko pranokėjai, savo kraują už ją liejė, tai, kas tautai brangiausia, be ko ji nė nebūtų tauta? Ir kokią teisę turi tai daryti keliasdešimt deputatų?

Sakoma, kad to nori Europos Sąjunga. Bet jeigu mes nenorim, tai kaip tada. Ar dėlto mūsų į Sąjungą nepriims? Ar Sąjungai tai pagrindinis klausimas? Gal ne. Gal įmanoma derėtis? Lenkija, kiek žinoma, derasi dėl aštuoniolikos metų pereinamojo laikotarpio, nors lenkų dešimtį kartų daugiau negu lietuvių ir savo šalyje sudaro apie 98 procentus visų gyventojų, taigi ne taip lengva būtų juos praskiesti, tačiau net jie išvengia galimos kolonizacijos pavojus. Mažytės Lietuvos, kurioje lietuviai sudaro tik 80 procentų visų gyventojų, parlamentariai puola į Europos glėbį (galima jį vadinti ir spąstais) stačia galva. Palaukit, o gal Sąjungai irgi mūsų reikia? Gal ir ji gali atsižvelgti į mūsų poreikius, į tokį paprastą reikalavimą turėti tautai išlikimo garantijas, dar daugiau „teisę laisvai gyventi ir kurti savo tėvų ir protėvių žemėje“. Jeigu demokratiniai Vakarai taip rūpinasi žmogaus teisėmis, tai gal neturėtų nubraukti ir šios, pamatinės, teisės, kurios sąlyga - žemė yra tautos ir jos piliečių. Ne vien Lietuva ir Lenkija galėtų reikalauti šios teisės užtikrinimo, bet ir dauguma naujai stojančiųjų į Sąjungą valstybių, kurios visos yra nedidelės ir joms, skirtingai nuo didžiųjų Europos valstybių, pavojinga pardavinėti savo žemę užsieniečiams. Jeigu visos mažosios pateiktų pagrįstus argumentus ir tartų ryžtingą ne dėl savo žemės išpardavimo svetimša-

Europos Sąjungos raidą veikia dvi tendencijos. Viena iš jų Europą kuria kaip savarankišką, nepriklausomai besitvarkančių tautinių valstybių bendruomenę, kurioje kartu sprendžiamos bendros visam žemynui problemos. Kita verčia Europą viena valstybe su viena vyriausybe, vienu parlamentu. Tautinės valstybės pamažu išnyksta, tautos susimaišo tarpusavyje, visur galioja ta pati teisė, tie patys įstatymai, svarbiausia laisvė – kapitalo laisvė. Buvusios valstybės administruoja joms priklausantį regioną, kaip, tarkim, koks Kupiškio rajonas administruoja savo teritoriją. Vėl panašu į kai ką mums jau pažįstamą, ar ne?

Ir tai dar ne viskas – tolesnėje šios tendencijos perspektyvoje Europos Sąjunga jungiasi su panašiomis sąjungomis kituose žemynuose (jų užuomazgos jau yra ir vis tvirtėja), sudarydama pasaulinį konglomeratą – Naująją pasaulio santvarką su pasauline vyriausybe priešaky. Šios krypties ideologams, vadinamiesiems globalistams, tautinės valstybės yra kaip krislas aky. Sienos, muitai, kalbų, kultūrų, religiniai barjerai juos erzina, politinis, ekonominis, karinis savarankiškumas, mėginimai konkuruoti su jų pasaulinėmis kompanijomis siutina. Jiems būtų gražu iš savo dangoraižių matyti Žemę kaip Jungtines Pasaulio Valstijas, kaip vientisą erdvę prekėms, kapitalui, žmonėms judėti, ir visa tai valdytų, žinoma, jie patys, keli šimtai išrinktųjų, visus kitus iš esmės paversdami vergais, primesdami totalitarinį režimą, nuo kurio pabėgti jau ne-

Kryžiažodžio „Profesorius“, spausdinto 2001 m. Nr. 22, atsakymai

VERTIKALIAI:

2) Originalumas. 3) Sala. 4) Odė. 5) Nata. 6) Puta. 7) Pinta. 10) Aki-stata. 11) Uodas. 12) Pelė. 14) Pasterizacija. 15) Raguvos. 18) Šūkis. 20) Pilnatis. 21) Panika. 22) Gausa. 23) Randas. 25) Lavina. 27) Kasa. 28) Įnamis. 30) Upė. 34) Notaras. 38) Pastaba. 40) Patinas. 42) Agatas. 43) Vulkanas. 44) Ropė. 46) Pabaisa. 49) Asla. 50) Paroda. 53) Zebros. 54) Alus. 56) Oras. 57) Aga. 58) Oda. 60) Senė.

HORIZONTALIAI:

1) Protas. 8) Dvarai. 9) Klausimas. 11) Upė. 13) Lapai. 15) Raktai. 16) Ydos. 17) Našta. 19) Sula. 23) Rasa. 24) Intelektualumas. 26) Kava. 28) Įmantrumas. 29) Karalius. 30) Usnis. 31) Valas. 32) Tūzas. 33) Koranas. 35) Skėriai. 36) Ižas. 37) Cyp. 39) Ūpas. 41) Aha. 43) Virėjas. 45) Tabu. 46) Praba. 47) Lapė. 48) Bala. 51) Aktas. 52) Kataklizmas. 55) Galvos. 59) Spanguolės. 61) Absurdas. 62) Amas. 63) Kabinetas.

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. kovo 22 d. 10 val. Klaipėdos universiteto Rektorato posėdžių salėje (104 k., H. Manto g. 84, Klaipėda) vyks viešas habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. **AUDRONĖ JUODAITYTĖ** gins socialinių mokslų srities edukologijos krypties (07 S) darbą tema „**VAIKYSTĖS FENOMENO PEDAGOGINĖS REKONSTRUKCIJOS**“.

Habilitacijos komitetas:

prof. habil. dr. **Vytautas JAKAVIČIUS** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S) - komiteto pirmininkas;

nariai:

prof. habil. dr. **Eugenija ADAŠKEVIČIENĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Rimantas LAUŽACKAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Vilija TARGAMADŽĖ** (Vytauto Didžiojo universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Marija BARKAUSKAITĖ** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);

prof. habil. dr. **Danguolė BERESNEVIČIENĖ** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S);

prof. habil. dr. **Algirdas GAIŽUTIS** (Lietuvos mokslų akademija, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H).

Su habilitacijos darbu galima susipažinti Klaipėdos universiteto ir Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekose.

Rektorius

Kodėl eksperimentuojama su Kultūros ir meno institutu?

Mokslo reforma Kultūros ir meno institute vykdoma pagal valdininkų supratimą. Jei 1995 m. ir 1996 m. žymūs Lietuvos ir Norvegijos mokslininkai ekspertai, susipažinę su darbais, gerai įvertino instituto veiklą (nepaisant to, instituto administracija panaikino Senovės baltų kultūros kryptį, paliko tik temą), tai 1997 bei 2001 m. ekspertai, nesusipažinę su darbais, instituto bei senovės baltų kultūros tyrimus nepagrįstai apibūdino neigiamai. Kaip vertinti institutą, nurodžiusi administracija bei Švietimo ir mokslo departamentas. Tad institutą siūloma likviduoti, sujungiant su Filosofijos institutu į vieną Kultūros ir filosofijos institutą (KFI), įsteigiant taip pat atskirą Socialinių tyrimų institutą (STI). Išaiškėjo, kad senovės baltų kultūros tyrinėjimai, vykdomi 11 metų, dingę. Teko kelis kartus žodžiu ir raštu dėl klaidingų išvadų kreiptis į administraciją ir ekspertus, klaidos nebuvo ištaisytos. Atsakymo negavau iki šiol. Matyt, ieškoma būdų, kaip panaikinti minėtą temą, nors dabar pagal ją dirba 3 mokslo daktarai, du iš jų jau parašę habilitacinius darbus.

Būdama temos „Senovės baltų kultūros ir simbolių tyrimai“ vadovė, instituto mokslinės tarybos narė, pradėjau ieškoti teisybės dėl ekspertizę, manydama, kad padedu administracijai. Tačiau pajutau, kad mano darbus imta neigti, net gąsdinama „užčiaupti burną“, atleisti iš darbo.

Visai neaišku, kokių pagrindu primami reorganizaciniai siūlymai dėl mūsų instituto. Paprasčiausiai yra nesilaikoma įstatymų. Mūsų instituto mokslo taryboje joks restruktūrizacijos projektas nesvarstytas, nes direktorius prof. A. Matulionis, akademikas A. Gaižutis ir buvęs direktorius doc. S. Juknevičius rengė mūsų instituto prijungimo prie Filosofijos ir sociologijos instituto planus, juos siūlė Moks-

lo ir studijų departamentui, apeidami instituto mokslo tarybą, o vėliau, mums piktinantis, kad nesilaikoma instituto statuto, direktorius tvirtindavo, kad spaudžia biurokratai, kad esąs Vyriausybės nutarimas, jog institutas jau reorganizuotas.

Tokiu būdu šiomis dienomis ruošiamasi patvirtinti ankstesnės Vyriausybės reformos projektą, kuris labai liberalus, paremtas įtakingų valdininkų nuomonėmis, o ne objektyvia padėties analize. Norima jį pratempti neseniai valdančios socdemų partijos rankomis.

Tokie pertvarkymai daromi motyvuojant, kad naudinga reformai, būtina efektyvinti mokslą. Tačiau iš tikrųjų nėra nei viena, nei kita. Minimų institutų darbuotojams visiškai aišku, kad tai tik formalus mokslo reformos pateisinimas bei mokslininkų kiršinimas. Juk Filosofijos ir sociologijos bei Kultūros ir meno institutas dirba labai efektyviai. Norint tuo įsitikinti pakanka žvilgtelėti į kasmetines mokslinės veiklos suvestines. Pvz., 2000 m. Kultūros ir meno instituto rodikliai buvo patys geriausi iš visų humanitarinių institutų. Dėl to jį su kuo nors jungti nėra jokio reikalo, juolab su Filosofijos ir sociologijos institutu, nes dėl skirtingų abiejų institutų tyrimo objektų darbo rezultatai po sujungimo tikrai nepagerės. Todėl reformatorių teiginiai, kad šitokia reforma daroma humanitarinių mokslų labui, nieko neįtikina. Ne paslaptis, kad pagrindinis mechaniško institutų jungimo tikslas - naujo STI įsteigimas, kurį sudarys sociologai iš dabartinio Filosofijos ir sociologijos instituto ir dar papildomai priimami nauji žmonės, o būsiamajame KFI tokio didelio naujų darbuotojų priėmimo nenumatoma, darbų apimtys bus siauriamos.

Pagal Europos Sąjungos patvirtintą mokslų klasifikaciją humanitariniai ir socialiniai mokslai priklauso skirtingoms sritims. Todėl sunku patikėti, kad šiai reformai, kai Socialinių tyrimų institutas kuriamas humanitarinių mokslų sąskaita, pritarę Europos Sąjunga. Tai neatitiktų ir mūsų Vyriausybės paskelbtų prioritetų, kurie yra lietuvių kalbos, Lietuvos kultūros ir istorijos tyrinėjimai (Lietuvos mokslo ir technologijų baltoji knyga, V., 2001, 77 p.). Apskritai valstybinis institutas, kaip įstauga, tebėra itin veiksminga mokslo organizavimo forma, galinti vykdyti fundamentinius kolektyvinius darbus. Vienas pagrindinių reformatorių argumentų - neva užsienyje jau nebesa valstybinių institutų, kadangi juos išlaikyti esą per brangu, netikslus, nes taip yra ne visur. Savarankiški valstybiniai institutai egzistuoja Vokietijoje, Suomijoje, Lenkijoje, Čekijoje, kitur. Nėra pateikta apskaičiavimų, ar daug sutaupysime panaikindami dabar maždaug 1 milijoną litų per metus atsiejantį Kultūros ir meno institutą, o tai valstybės mastu nėra daug (tiek išleidžiama kitoms reikmėms per mėnesį ir net per savaitę), ir vietoj jo įsteigdami naujus institutus. O žala akivaizdi: išskaidomas ilgas metus ugdytas kolektyvas, sumažinama Lietuvos kultūros tyrinėjimų apimtis. Jei šiandien nėra galimybės finansiškai išplėsti humanitarinių institutų, kurių Lietuvoje ir taip mažai, tik penki, negalima jų ir naikinti abstrakčiai svajojant iš to sutaupti. Jokia civilizuota valstybė netaupo iš savo mokslo. Juolab nevalia griauti Kultūros ir meno instituto, kuris atlieka prioritetinius tyrinėjimus.

Yra žinoma, kad mokslo ir studijų reformai Lietuvoje skirtos milijoninės lėšos. Įdomu, kam jos panaudojamos. Juk kaip tik iš tų pinigų reikėtų stiprinti institutus, įsteigti taip trokštamą Socialinių tyrimų institutą, gal dar kelis, t. y. atlikti tikrą mokslo reformą, o ne fiktyvią, kaip dabar. Šiuo metu Kultūros ir meno instituto darbuotojų dauguma

yra menotyrininkai. Jei iš tikrųjų būtų svarbi, kaip deklaruojama, mokslo plėtra, reikėtų įkurti valstybinį Menotyros institutą, kurio būtinybė jaučiama nuo seno. O vietoje Filosofijos ir sociologijos instituto įsteigti valstybinį Filosofijos institutą. Negi seniausias mokslas Lietuvoje - filosofija, tirama nuo XVI a., nenusipelno atskiro savo centro?

Blogai, kad neparuošta mokslo reforma forsuojama. Ją numatoma įgyvendinti nuo šių metų sausio, laikant 2002 m. pereinamaisiais. Tuomet abiejų sujungiamų institutų darbuotojai turės būti atestuojami ir į būsiamą KFI patekti konkurso būdu. Esame įtikinėjami, kad Kultūros ir meno institutas nenaikinamas, vien restruktūrizuojamas. Bet kam tada reikalingas konkursas į pakeistą struktūrą - kadrams valyti? Įsiminė vienos mūsų atsakingos darbuotojos konkursą pateisinantis žodžiai: „O kaip atsikratysime blogai dirbančių“. Tačiau įsigilinę, kas reformos sąlygomis yra blogai dirbantis, pamatysime, kad tuo galima apkaltinti beveik kiekvieną humanitarą ir konkurso metu subjektyviai neigti jo nuveiktus darbus. Mat dar Rolando Pakso vyriausybė 2001 m. pradžioje reformai vykdyti patvirtino nerealius kriterijus. Jie skamba šitaip: „mokslo ir taikomiosios veiklos konkurencingumas pagal lėšų, gaunamų dalyvaujant tarptautinėse programose, kiekį“, o kitas kriterijus - „mokslo taikomiosios veiklos aktualumas valstybės institucijoms ir ūkio subjektams pagal lėšų, uždirbtų vykdam valstybės institucijų ir ūkio subjektų mokslo ir mokslo taikomuosius užsakymus, kiekį“ (Iš Vyriausybės posėdžio protokolo Nr. 7 „Dėl mokslo ir studijų struktūrinės reformos“, 2001 02 07).

Šie kriterijai mokslui primeta visiškai svetimus prekinis rinkos ekonomikos santykius: tyrinėjimai laikomi tik

tada svarbūs, jei jų rezultatai pelningai parduodami. Bet juk ne kiekviena mokslo šaka tyrimų rezultatus gali įdiegti į šalies pramonę. Tai daro tikslieji mokslai. Ir tai ne visi. O ką jau kalbėti apie humanitarus, kurie reikalaujama „lėšų kiekio“ iš savo darbo niekada neuždirbs. Todėl vadovautis šiais merkantilniais kriterijais vertinant jų tyrinėjimus - tai iškreipti tiesą, ignoruoti humanitarinių mokslų specifiką, jų profesinius pasiekimus.

Šitokiais beprasimiais kriterijais piktinasi visa humanitarų bendruomenė. Metiniame pranešime juos net kritikavo šalies Prezidentas Valdas Adamkus, pastebėdamas, kad remiantis išsigalvotomis taisyklėmis menkinami humanitariniai darbai (nurodė du jų pavyzdžius: Lietuvos metrikos ir lietuvių kalbos žodyno publikavimą).

Be galo keista, kad reformatoriai nereaguoja į šalies vadovo žodžius. Dar daugiau - remdamiesi išsigalvotomis taisyklėmis, net rengiasi panaikinti institutą, kurio įkūrimas priešvieniškai metų reikė Lietuvos moksle prasidėjusią reformą. Juk sovietmečiu apie visapusišką savos kultūros tyrinėjimą ir tuo užsiimančią mokslo įstaigą galėjome tik pasvajoti. Lietuvos kultūros tyrinėjimai tada netoleruoti. Jiems niekada neatsirasdavo lėšų. Prisiminkime, kaip siekiant kultūros prisikėlimo prasidėjo Sąjūdis, Lietuvos valstybės atkūrimas, o dabar rengiamasi atlikti „geresnę“ reformą, turinčią likviduoti Lietuvai būtiną mokslo įstaigą, t. y. panaikinti vieną iš Lietuvos nepriklausomybės laimėjimų - Kultūros ir meno institutą. Jo savitumą sudaro tai, kad čia kompleksškai dirba įvairūs specialistai: dailėtyrininkai, muzikologai, teatrologai, istorikai, filosofai.

Bus daugiau

Dr. Elyra Usačiovaitė

Savo gabumus atskleidusiam žmogui atsiveria pasaulis (2)

Atkelta iš 3 p.

Šveicarai žvalgosi

Ką Šveicarija gauna iš universitetų?

Yra toks posakis: Amerikos universitetai turtingi ne todėl, kad turtinga Amerika, bet Amerika turtinga dėl to, kad turtingi jos universitetai. Šveicarijos universitetuose rengiami aukščiausio rango ir kvalifikacijos valstybės, mokslo ir verslo darbuotojai, kurie vėliau išmintingai tvarko valstybę.

Šveicarijos visuomenė nusistovėjusi, žmonės ten ramūs, kiekvienas užsima tu, kuo ir privalo. Politika domisi mažai, nesiblaško. Yra požiūrių, kad šalies ekonomikos augimo tempai gali lėtėti, kadangi naujausias informacinės technologijos teikia galimybę pinigų saugoti ir kitose valstybėse, tad Šveicarijos bankų paslaugų gali reikėti vis mažiau. Todėl šveicarai žvalgosi, kokias kitas sritis ar šakas plėtoti. Tos imonės, kurios šiaandien atrodo modernios, po metų kitų atsidsurs kitose, mažiau išsivysčiusiose šalyse, kadangi aukštos technologijos tobulėja nepaprastai sparčiai. Turėti šalyje aukštą mokslinį potencialą - didelis privalumas. Argi ne šis potencialas ir padėjo daugeliui šiaandieninio pasaulio valstybių lyderių išsiveržti į priekį.

Vadinasi, turime būti pasirengę, kad Vakarų technologijos, jų manymu, gal ir mažiau perspektyvios, bus taip pat perkeltos ir į mūsų šalį?

Iš globalizacijos padarinių visi gali laimėti. Aišku, nuolat turime mąstyti, iš ko geriausiai laimėtume. Šiuo metu veikia Šiaulių pramonės ir prekybos rūmų organizuota paroda. Matydamas džiaugiuosi, nes kone pusė gaminių - informacinės technologijos. Nebe maistas ar kiti tradiciniai gaminiai.

Apskritai po visų savo kelionių sugrįžęs aš matau, kad Lietuvoje reikalai klostosi neblogai. Svarbiausia, jog mūsų žmonės yra gilūs, mąstantys, atsakomybę jaučiantys ir mokantys siekti rezultato. Tuo mes šiek tiek panašūs į šveicarų ar net vokiečius. Mūsų perspektyvos visai neblogos, bet reikia laiko suvokti atsivėrusias galimybes, įsisavinti naujoves. Tuo pačiu perkelti iš užsienio nors ir nenaujas technologijas. Jeigu naudosimės galimybe mokytis, tobulintis, tai pastangos nebus bergėdžios.

Kalbėjomės apie mūsų doktorantų perspektyvas Šveicarijoje. Gal ką gero galite pasakyti ir mūsų aukštųjų mokyklų dėstytojams? Ką jiems siūlo šveicarai?

Dėstytojams daug gero negaliu pasakyti. Vyresnius dėstytojus stabdo sustabarėjimas, menka motyvacija dirbti geriau, prastas užsienio kalbų mokėjimas, nes tai sumažina galimybės tobulėti. Lieka laukti, kad valdžios vyrai, konkrečiai, Seimas vieną kartą ne tik žodžiais, bet ir veiksmais patvirtintų, kad švietimas, mokslas ir studijos yra Valstybės vystymo prioritetai.

Gerovė gali atbaidyti nuo mokslo

Suprantu, kad Šveicarijos universitetų laboratorijos po truputį gali tuštėti, taip gali atsitikti ir studentų auditorijose. Didelės gerovės šalyje bus vis mažiau norinčių kimšti į galvas sudėtingus mokslus. Gerovė ir išgalėjusi masinė kultūra didelę dalį jaunimo patrauks į pramogų pramonę, turizmo, aptarnavimo ir kitas sritis.

Taip ir yra. Jau dabar daugelis išsivysčiusių šalių jaunuolių norėtų užsiimti lengvesniais ir linksmesniais dalykais. Kalnų slidinėjimas, viešbučių ir turizmo industrija ten labai išplėtoti ir toliau plėtosis. Iš tų veiklos sričių į šalį ateina nemenki pinigai.

Todėl šveicarai ir kreipia akis į Baltijos regioną, nes jaučia bręstančius tam tikrus būsimus pokyčius savo šalyje?

Manau, kad taip ir yra. Tiesa, jie jaučia ir tam tikrą kaltę prieš Baltijos valstybes, kadangi nesidomėjo mūsų šalimis mums būnant TSRS sudėtyje, vėlai pripažino mūsų nepriklausomybę. Apie tai patys šveicarai mums užsimena, jie nori padėti mūsų žmonėms, ypač talentingiems. Juk dažnas žmogus net nežino savo galimybių. Jeigu Elektrėnuose nebūtų buvusios dirbtinio ledo arenos, argi būtų iškilę mūsų ledo ritulininkai Darius Kasparaitis ir Dainius Zubrus? Tik sudarius sąlygas gali atsiskleisti žmogaus galimybės.

Universitetų misija

Tai ir turėtų būti universiteto misija - sudaryti jauniems talentams sąlygas ieškoti savo gabumų pritaikymo srities.

Visiškai pritariu. Žmogui atskleisti savo gabumus - tai jau gyvenimo sėkmės garantas. Dabar grįžęs iš paskutinės kelionės aš jau noriu kitokius matyti ir mūsų universitetus. Juose turi būti didelės inovacijų laboratorijos, kurias reikėtų kurti kartu su pramonės firmomis. Štai pardavėme „Lietuvos telekomą“ - tas gautas lėšas ir reikėjo skirti naujai aukštųjų technologijų gamyklai statyti. Pirkime naujausias, perspektyviausias technologijas, o ne gaminius. Bet kiekviena valdžia trumpalaikė ir mąsto remdamasi sau naudingais kar-

tais politiniais, o kartais tiesiog korupciniais motyvais. O universitetų tikslai - ilgalaikiai, kilnūs ir visuomenei naudingi, todėl negalima valstybėje jų laikyti podukros vietoje.

Kelionė padėjo mums susipažinti su dar vienu labai įdomiu Europos kraštu, bet mąstymo perversmo nepadarė, veikiau tik patvirtino nuostatas, kurių anksčiau laikiausi. Kartu visų dalyvavusių kelionėje rektorių vardu norėčiau padėkoti Gebert Ruf fondui ir *Swiss Baltic Net* direktoriui dr. Max Schweizer už sudarytą puikią galimybę ir gerai organizuotą išvyką.

Ačiū už pareikštas mintis.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

BIOTECHNOLOGIJOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. sausio 22 d. 10.00 val. instituto konferencijų saleje (Graičiūno g. 8, Vilnius) jaunesnioji mokslo darbuotoja **Danguolė BARTKEVIČIŪTĖ** viešai gins fizinių mokslų biochemijos krypties disertaciją „**HETEROLOGINIŲ BALTŲŲ EKSPRESIJOS SISTEMŲ KONSTRAVIMAS MIELĖSE**“.

Doktorantūros komiteto nariai:

habil. dr. **K. SASNAUSKAS** (komiteto pirmininkas ir darbo vadovas), prof. habil. dr. **A. JANULAITIS**, dr. **A. LUBYS**, habil. dr. **J. STANIULIS**, dr. **K. SUŽIEDĖLIS**.

Oponentai:

habil. dr. **R. NIVINSKAS**, dr. **A. ŽVIRBLIENĖ**.

Su disertacija galima susipažinti Biotechnologijos instituto ir Vilniaus universiteto bibliotekose.

Direktorius

Dr. Džiuljeta Maskuliūnienė
Dr. Bronius Maskuliūnas

Praėjusį pavasarį buvo pasirašyta bendradarbiavimo sutartis tarp Šiaulių universiteto Humanitarinio fakulteto ir Sankt Peterburgo valstybinio universiteto Filologijos fakulteto. Smagu pažymėti, kad iškart po šios sutarties pasirašymo pradėta įgyvendinti pati bendradarbiavimo programa. Vasarą Lietuvoje svečiavosi ir kartu su šiauliškiais studentais lituanistinę praktiką atliko grupelė Rusijos studentų baltistų, o spalį šio rašinio autoriai turėjo puikią galimybę stažuotis Sankt Peterburgo universitete.

Į miestą prie Nevos vykome kartu su Aleksejumi Andronovu – vienu minėtosių sutarties sumanytojų, Sankt Peterburgo universiteto baltistikos specializacijos kuratoriumi. Ne daug kam pasaulyje suprantama sąvoka „knygnešys“ Aleksejui tikrai nėra svetima. Galima netgi pasakyti, kad šiuo žodžiu pavadintame nuostabaus reiškinio paplitimą jis paskleidė gerokai į Rytus. Ir minėtoji kelionė nebuvo išimtis – Vilniaus geležinkelio stoties perone Aleksejus stoviniavo su didžiulėmis dėžėmis, pilnomis knygų. Šįkart į Rusiją jis gabeno naujai išleisto A. Lyberio „Lietuvių-rusų kalbų žodyno“ tomus, daug kitokių lituanistinių knygų. Kaip vėliau įsitikinom, kryptingų pastangų dėka Aleksejui pavyko sukaupti gana solidžią baltistikos biblioteką, ji ir toliau nuolat pildoma ir gausinama. Nuo knygų savo pasakojimą pradėjome neatsitiktinai, apskritai knygos tema neatsiejama nuo Peterburgo. Atvykėlio negali nestebinti skaitančio ruso fenomenas. Skaitoma visur – miesto autobusuose, metro traukiniuose, stotelėse, kavinukėse, netgi turguje: senyva saulėgražų pardavėja, pasidėjusi knygą ant maišo, buvo rimčiausiai įnikusi į kažkokį romaną... Rusų knygų leidybos kultūra ir tradicijos daugeliui gerai žinomos. Galėjome dar kartą įsitikinti, kad tos tradicijos tęsiamos, stubino knygų gausa bei įvairovė ir liūdino tai, kad daugelis tų knygų nepasieks Lietuvos knygynų.

Tęsiant knygos temą, didžiausių įspūdį, žinoma, paliko Peterburgo bibliotekos. Šiauliečiui mokslininkui, neišlepintam, švelniai tariant, vietinių bibliotekų, tenykštės bibliotekos – tikras lobynas. Žymiausias (jose ir dirbome) yra trys Peterburgo bibliotekos: Rusijos nacionalinė biblioteka, Mokslų akademijos biblioteka ir universiteto Maksimo Gorkio mokslinė biblioteka. Daug laiko išeina vien susipažįstant su didžiulėmis kartotekomis. Mus pirmiausia domino gausi lingvistinė ir literatūrologinė literatūra, kurios Lietuvoje sunku būtų gauti. Tiesa, nustebino palyginti gana didelė kopijavimo kaina – viena kopija ten kainuoja maždaug 35 centus. Taigi šiuo požiūriu Lietuvoje kur kas geresnė padėtis.

Žinoma, universitetas – tai pirmiausia jame dirbantys žmonės. Filologijos fakultete niekada netrūko garsių asmenybių. Pakanka pasiremti Bendrosios kalbotyros katedros (jos kvietimu mes ir stažavomės) pavyzdžiu, kurios nariai yra buvę J. Bodue-

Spalis Sankt Peterburge

nas de Kurtenė, L. Ščerba, I. Meščaninovas, B. Larinas, J. Maslovas ir daugelis kitų garsių kalbininkų. Kai kurie iš jų netgi sukūrė savo lingvistines mokyklas. Žymios kalbotyros tradicijos čia tęsiamos ir dabar. Įvairius kursus skaito J. Otkupščikovas,

studentai. Rimtai dirbama ir šeštadieniais (jau nekalbant, žinoma, apie penktadienius!), – užsukę į fakultetą vieną šeštadienį 16 val., kompiuterių klasę aptikome pilną rimčiausiai dirbančių studentų. Taigi į studijas čia žiūrима rimtai. Netgi speciali-

versitete gausu įvairiausių renginių. Paminėsime tik keletą iš jų, kuriuose ir mes suspėjome apsilankyti. Štai Filologijos fakultete Marinos Cvetajevovos gimimo dieną (spalio 9) buvo surengtas puikus literatūros ir muzikos vakaras, spalio pradžioje klasikinėje Dvylikos kolegijų aktų salėje prasidėjo tradicinis klasikinės muzikos koncertų sezonas, kurį pradėjo pati rektorė L. Verbickaja. Tąkart grojo Sankt Peterburgo valstybinis simfoninis orkestras, o apskritai ciklo koncertai vyksta kiekvieną savaitę. Koncertai nemokami, nors groja tikrai garsūs atlikėjai, tarp tautinių konkursų laureatai ir diplomantai. Šis universitetinių koncertų ciklas turi ir tam tikrą švietėjišką funkciją, todėl kiekvienas koncertas išsamiai

Dž. ir B. Maskoliūnai kalbasi su Sankt Peterburgo universiteto rektore prof. L. Verbickaja (viduryje)

N. Kazanskis, V. Kasevičius, A. Bondarko, universiteto rektorė ir katedros vedėja L. Verbickaja ir kiti mokslo pasauliui gerai žinomi žmonės. Kai kurių iš jų paskaitų su dideliu malonumu teko klausytis ir mums. Apskritai labai mieliai nuteikė peterburgiškių kolegų geranoriškumas dalijantis akademinė ir pedagogine patirtimi.

Paprasta ir malonu buvo bendrauti ir su universiteto administracija. Buvome susitikę su rektore prof. L. Verbickaja, su Filologijos fakulteto dekanu prof. S. Bogdanovu, lankėmės pas įvairių fakulteto skyrių prodekanus, kurių Filologijos fakultete – net septyni. Beje, apie skaičius, kurie išties iškalbingi: Filologijos fakultete studijuoja 2008 studentai; jiems dėsto 25 fakulteto katedrose dirbantys 722 etatiniai dėstytojai (1 akademikas, 75 profesoriai (67 iš jų turi profesoriaus pedagoginį mokslo vardą), 238 docentai (214 iš jų turi docento pedagoginį mokslo vardą); 354 fakulteto dėstytojai yra habilituoti daktarai ir daktarai (71 habilituotas daktaras, 283 daktarai). Be to, daug žymių Rusijos mokslininkų fakultete eina antraeilės pareigas, skaito įvairius specializuotus kursus. Kiekviena katedra turi išsileidusi savo dėstomų dalykų programas. Tai ne menkos brošiūrėlės, o solidžios per keturis šimtus puslapių turinčios knygos. Studentui čia pateikta išsami informacija, su kuria susipažinęs jis gali susidaryti visapusišką skaitomų dalykų vaizdą. Žodžiu, Peterburgo universiteto studentai turi iš ko pasirinkti, jiems garantuojama aukšta studijų kokybė. Reikia pasakyti, kad studentai moka įvertinti tai, kas jiems siūloma, moka pasirinkti ir pasiimti. Stebino ypatinga akademinio darbo atmosfera. Šurmulyje fakultete nenuityla nuo 9 val. ryto iki 22 val. vakaro, kol darba baigia vakarinio skyriaus

zacijų studijos čia labai nuoseklios ir intensyvios. Apskritai pasirinkusieji įvairias specializacijas iš anksto supranta, kad trejus metus teks aukoti didelę dalį savo laisvalaikio, mat specializacijos studijoms skirti tik vakarai po pagrindinių paskaitų ir šeštadieniai. Nepaisant to, studentai gana noriai renkasi papildomas studijas. Atskirų fakultetų siūlomų kursų klausytis renkasi studentai iš viso universiteto. Pavyzdžiui, minėtųjų baltistikos specializacijos kursų klausėsi netgi fizikas... Su baltistikos specializacijos studentais daugiausiai dirba profesorius L. Hercenbergas, profesorius J. Otkupščikovas, docentė V. Kazanskienė ir daktaras J. Andronovas.

Dar vienas dalykas, kuris, mūsų manymu, gyvybiškai svarbus siekiant studijų kokybės – praktiniams užsiėmimams atlikti formuojamos labai didelės studentų grupės, pratybas dažniausiai atlieka septyni, aštuoni žmonės. Ir dėstant ne tik užsienio kalbas, bet ir mokant gimtosios kalbos, literatūros etc. Dabartinio dekanatų rūpesčiu tam tikslui naujai įrengtas visas mažų auditorijų korpusas. Beje, dekanas S. Bogdanovas yra labai veiklus žmogus, daug energijos atiduoda fakulteto tvarkymui, modernizavimui, įdiegta nuotaikingų naujovių. Antai pertraukų metu naujai sutvarkytame fakulteto kiemelyje (kur ir spalį, krintant lapams, tebežydi gėlės) skamba maloni instrumentinė muzika. Jai pasibaigus, visi supranta, kad metas skubėti į auditorijas.

Savaime suprantama, Peterburgo akademinė visuomenė ne vien studijomis gyva. Kultūrinis gyvenimas čia tiesiog virte verda. Nors mieste veikia per keliasdešimt teatrų, dešimtys koncertų salių, pasaulinio garso muziejų (kas nežino Ermitažo, Carskoje Selo, Peterhovo!), ir pačiame uni-

versitete gausu įvairiausių renginių. Žinoma, pavargus nuo intensyvaus mokslinio darbo, gera klasikinė muzika – puiki relaksacijos priemonė, tačiau tai anaipol ne vienintelė turiningo laisvalaikio forma. Kitas galbūt rinksis miuzikholą, kurį nors komedijos teatrą, baletą ant ledo ar tiesiog pasivaikščios Nevos, Fontankos, Gribojedovo kanalų pakrantėmis...

Nuostabu, bet tikrai dažnai susi-

durdavome su Peterburgo lietuviškais motyvais. Štai Neakivaizdinių ir vakarinių studijų skyriuje mus pasitiko trys M. K. Čiurlionio paveikslų reprodukcijos, Aleksandrinskij teatre po A. Čechovo spektaklio „Trys seserys“ buvome užkalbinti klaipėdiškio, Peterburge studijuojančio vadybą, Petro I Žiemos rūmuose klausėmės įdomaus pasakojimo apie garsiojo rusų caro antrąją žmoną, parsivežtą iš Lietuvos! O kur dar visas būrys lietuviškai kalbančių Peterburgo universiteto filologų. Lietuvių kalbą moka ne tik minėtasis A. Andronovas, bet ir profesorius J. Otkupščikovas, akademikas N. Kazanskis, profesorė F. Jelojeva, ugdoma naujoji baltistų karta. Žinoma, negalima neprisiminti, kad Peterburgas – tai ir S. Daukanto, M. Valančiaus miestas.

Taigi spalį Sankt Peterburgo universitete mums davė tikrai daug. Žinoma, mėnesio pakanka tik rimtų darbų pradžiai. Bet, kaip sakoma, gera pradžia – pusė darbo. Viena, kuo akivaizdžiai įsitikinome, tai, kad tokios mokslinės stažuotės būtinos didžiulių krūvių prispaustam, turtingų mokslinių bibliotekų nematančiam mūsų dėstytojui. Juk norėdamas ką nors duoti, turi ir gauti. Pažiūrėjimas iš šono į save, į savo universitetą, savo fakultetą padeda daug ką įvertinti naujai, kurti savosios Alma mater viziją.

Smagu, kad Sankt Peterburgo universiteto Filologijos fakulteto ir mūsų Humanitarinio fakulteto bendradarbiavimo sutartis bus sėkmingai plėtojama. Iš esmės susitarta dėl tolesnės bendradarbiavimo programos. Jau nuo kitų mokslo metų Peterburge galės stažuotis ar mokyti ne tik fakulteto dėstytojai bei doktorantai, bet ir geriausi magistrantai ar studentai.

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

praneša, kad 2002 m. sausio 18 d. 14 val. VDA posėdžių salėje (Maironio g. 6, Vilnius) menotyros mokslo krypties doktorantas **MINDAUGAS PAKNYNS** viešame doktorantūros komiteto posėdyje gins daktaro (humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H) disertaciją „**MECENATYSTĖS REIŠKINYS XVII a. LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTIJOJE: BAŽNYTINĖS ARCHITEKTŪROS UŽSAKYMAI**“ (humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Doktorantūros komitetas:

doc. dr. **Aleksandra ALEKSANDRAVIČIŪTĖ** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H) - pirmininkė ir darbo vadovė; **nariai:**

prof. habil. dr. **Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);

prof. habil. dr. **Mečislovas JUČAS** (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);

prof. habil. dr. **Algimantas MIŠKINIS** (Lietuvos mokslų akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H);

dr. **Aistė PALIŠYTĖ-LUGOVOJIENĖ** (Kultūros ir meno institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Oponentai:

prof. habil. dr. **Vytautas LEVANDAUSKAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, 05 H);

dr. **Rūta JANONIENĖ** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Su disertacija galima susipažinti Vilniaus dailės akademijos doktorantūros skyriuje, Kultūros ir meno institute bei Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bibliotekoje.

Rektorius

Mokslas Lietuva

<http://ic.lms.lt/ml.html>

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Korespondentė **Roma Mokolaitė**

Dizaineris **Valdas Balciukevičius**

Techninis redaktorius **Vytautas Kundrotas**

„Mokslas Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: **V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas, D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: **J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius**

El. paštas mokslolietuva@takas.lt tel. (8-22) 22 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29

Redakcija, pritarinama ne visoms autorių mintims, jastoleruoja

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

„Baltas miestas“,
Kaunog. 3a, 2006 Vilnius

